

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Filip Hron

Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů (vybrané problémy)

Rigorózní práce

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): listopad 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Janovicích _____

Klíčová slova:

znásilnění, pohlavní zneužívání, vyšetřování

Poděkování

Tato práce vychází z mé diplomové práce na stejné téma, děkuji proto svému vedoucímu diplomové práce panu RNDr. Petru Štouračovi za odborné vedení, cenné připomínky a pomoc poskytnutou při dokončování diplomové práce. A také děkuji paní plk. PhDr. Aleně Kolářové a dalším pracovníkům III. oddělení OOK za to, že mi poskytli cenné informace a umožnili zpracovat případ z vyšetřovacího spisu.

Obsah

Seznam použitých zkratké.....	6
Úvod.....	8
1 Kriminologická charakteristika znásilnění a pohlavního zneužívání.....	12
1.1 Typické způsoby páčání.....	16
1.2 Pachatelé.....	18
1.3 Oběti.....	22
1.4 Typické stopy.....	24
1.4.1 Odběr srovnávacího vzorku DNA.....	25
1.4.2 Národní databáze DNA.....	27
2 Postupy a metody vyšetřování znásilnění a pohlavního zneužívání.....	31
2.1 Podněty k vyšetřování.....	32
2.2 Počáteční úkony.....	33
2.2.1 Výslech oznamovatele.....	34
2.2.2 Ohledání místa činu.....	34
2.2.3 Prohlídka těla oběti a pachatele.....	35
2.3 Vyšetřovací verze, plánování a organizace vyšetřování.....	36
2.4 Následná etapa vyšetřování.....	38
2.4.1 Výslech.....	38
2.4.2 Konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, prověrka výpovědi na místě.....	39
2.4.3 Expertizy.....	41
2.4.4 Psychologická podpora.....	43
3 Zvláštnosti vyšetřování znásilnění a pohlavního zneužívání.....	49
3.1 Sekundární viktimizace.....	49
3.1.1 Ochrana soukromí obětí.....	53
3.2 Výslech obětí.....	54
3.2.1 Výslech oběti mladší 15 let.....	55
3.2.2 Možnosti budoucí úpravy.....	59
3.3 Problematika falešných obvinění.....	61

4	Kazuistiky.....	65
4.1	Krysa	65
4.1.1	První znásilnění	66
4.1.2	Druhé znásilnění.....	67
4.1.3	Pokus o znásilnění.....	70
4.1.4	Třetí znásilnění	71
4.1.5	Pátrání.....	73
4.1.6	Zadržení.....	74
4.1.7	Postup po zadržení	75
4.1.8	Doznání	78
4.1.9	Znalecké posudky.....	79
4.1.10	Rozsudek	82
4.2	Znásilnění	83
4.2.1	Sexuální závislost.....	83
4.2.2	Znásilnění ženami	84
4.2.3	Osvobozující znalecký posudek	85
4.2.4	Alternativní využití poznatků profilování	86
4.3	Pohlavní zneužívání	87
4.4	Falešná obvinění.....	88
4.5	Sekundární viktimizace	89
	Závěr.....	91
	Seznam použité literatury	94
	Další informační zdroje	96
	The Methodics of Investigation of the Sexual Crime Acts (chosen issues).....	99

Seznam použitých zkratek

AVIZO	–	evidence neukončených přípravných řízení proti známým pachatelům
DNA	–	deoxyribonukleová kyselina
EMVO	–	evidence motorových vozidel
ESLP	–	Evropský soud pro lidská práva
FBI	–	Federal Bureau of Investigation (Federální úřad pro vyšetřování)
KZO	–	kriminálně závadová osoba
KÚP	–	Kriminalistický ústav Praha
LZPS	–	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku ČR (č. 2/1993 Sb.), ve znění úst. zákona č. 162/1998 Sb.
ND DNA	–	Národní databáze DNA
NTZ	–	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.
PČR	–	Policie České republiky
PPG	–	phaloplethysmograph
PZ	–	zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
Sb. rozh. tr.	–	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek
SKPV	–	Služba kriminální policie a vyšetřování
TČ	–	trestný čin
TŘ	–	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	–	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	–	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5, 8 a 11 (č. 209/1992 Sb.)
ÚOOÚ	–	Úřad na ochranu osobních údajů
ÚS	–	Ústavní soud ČR
ZOOÚ	–	zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ZPČR	–	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění zákona č. 40/2009

- ZP PP – závazný pokyn policejního prezidenta
- ZSPOD – zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Sexuální trestné činy patří mezi nejzávažnější trestné činy, a to především kvůli následkům, které zanechávají. Fyzické následky zpravidla tak vážné nejsou. O to závažnější jsou následky psychické, které si s sebou oběť nese dlouhou dobu, někdy i doživotně. Oběti se po útoku těžko vypořádávají s nastalou situací a potřebují odbornou pomoc, bohužel velké většině se pomoci nedostane, neboť se o spáchaném deliktu nedozví nikdo nebo se oběť sice svěří někomu blízkému, ale na policii nebo odborníky se obrátit nechce.

Podstatou sexuálních trestných činů je ukájení pohlavního pudu formami, které společnost netoleruje. Kriminalizováno je překročení okruhu dovolených sexuálních partnerů nebo dovolených sexuálních jednání.¹ Všechny sexuální trestné činy jsou úmyslnými trestnými činy a nelze je tak spáchat z nedbalosti.

Předmětem této práce bude metodika vyšetřování těch nejčastějších a nejzávažnějších sexuálních trestných činů – znásilnění (§ 241 TZ) a pohlavní zneužívání (§ 242, 243 TZ). Než se tak stane, zmíním se o celé skupině trestných činů související se sexuální oblastí. V současné době jsou skutkové podstaty těchto trestných činů zařazeny na mnoha místech trestního zákona.

Trestné činy znásilnění a pohlavního zneužívání jsou společně se souloží mezi příbuznými (§ 245 TZ) upraveny v Oddílu druhém Hlavy osmé zvláštní části trestního zákona – trestné činy proti lidské důstojnosti. Další trestné činy, které mají anebo v některých případech mohou mít sexuální podtext, nalezneme v V., VI., VII. hlavě zvláštní části trestního zákona i v Oddílu prvním Hlavy osmé. V Hlavě páté – trestné činy hrubě narušující občanské soužití – jsou to výtržnictví (§ 202 TZ, spáchané formou exhibicionismu) a dále trestné činy související s prostitucí a pornografií – kuplířství (§ 204 TZ), šíření pornografie (§ 205 TZ), přechovávání dětské pornografie (§ 205a TZ) a zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 205b TZ). Hlava šestá – trestné činy proti rodině a mládeži – obsahuje ohrožování výchovy mládeže (§ 217 TZ) a svádění k pohlavnímu styku (§ 217a TZ). Z Hlavy sedmé – trestné činy proti životu a zdraví – sem lze zařadit vraždu (§ 219 TZ) a ohrožování pohlavní nemocí

¹ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 2., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 303.

(§ 226 TZ). A konečně v Oddílu prvním Hlavy osmé – trestné činy proti svobodě – jsou trestné činy omezování osobní svobody (§ 231 TZ), obchodování s lidmi (§ 232a), vydírání (§ 235 TZ, donucení k pohlavnímu styku jinou pohrůžkou než bezprostředního násilí) a útisk (§ 237 TZ, sexuální obtěžování).

Na samém počátku roku 2009 (8. ledna) byl Parlamentem České republiky schválen nový trestní zákoník. Poté, co jej podepsali prezident republiky a předseda vlády, vyšel ve Sbírce zákonů pod číslem 40/2009 Sb. Jeho účinnost je stanovena na 1. ledna 2010. Tím došlo po mnoha letech příprav k rekodifikaci českého trestního práva. Nová právní úprava přinese sjednocení sexuálních trestných činů do jedné hlavy trestního zákoníku, a to hlavy III. zvláštní části nazvané trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Nový trestní zákoník rozeznává v této oblasti tyto trestné činy: znásilnění (§ 185 NTZ, skutková podstata je rozšířena oproti stávající úpravě), sexuální nátlak (§ 186 NTZ, zavádí ochranu proti jednáním nedosahujících intenzity znásilnění, která dříve byla kvalifikována jako vydírání anebo útisk), pohlavní zneužití (§ 187 NTZ), soulož mezi příbuznými (§ 188 NTZ), kuplířství (§ 189 NTZ), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 NTZ, postihuje provozování prostituce v blízkosti školy nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro návštěvu osob mladších než osmnáct let), šíření pornografie (§ 191 NTZ), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 NTZ), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 NTZ). Na jiných místech zvláštní části nového trestního zákoníku pak zůstávají upraveny trestné činy ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 NTZ), obchodování s lidmi (§ 168 NZT), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 NTZ), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 NTZ) a výtržnictví (§ 358 NTZ).

Pro trestné činy v sexuální oblasti přinese nový trestní zákoník i další změny. Jednou ze změn, kterou měl přinést, ale na konec nepřinese, bylo snížení hranice trestní odpovědnosti a také dovoleného pohlavního styku z patnácti let na čtrnáct. Tato změna v původním vládním návrhu zákona obsažena nebyla, ale formou poslaneckého pozměňovacího návrhu do něj byla zanesena a v zákoně jako celku schválena. Tato změna však vyvolala nevoli u řady odborníků, ale také zákonodárců (senátorů), kteří svůj souhlas s novým trestním zákoníkem podmínili tím, že ministerstvo spravedlnosti vypracuje novelu, která ještě před nabytím účinnosti zákoníku navrátí věkovou hranici trestní odpovědnosti a povoleného pohlavního

styku zpět na 15 let, což ministr přislíbil.² Problém nakonec vyřešil poslanecký návrh zákona, který vrátil hranici trestní odpovědnosti i hranici dovoleného pohlavního styku zpět na 15 let. Zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů 4. září 2009 pod číslem 306/2009 a kromě výše uvedeného změnil i některé další části nového trestního zákoníku a souvisejících zákonů. Jeho účinnost byla stanovena na 1. ledna 2010, tedy nabude účinnosti současně s novým trestním zákoníkem.

Přijetí nového trestního zákoníku je třeba hodnotit kladně, a to i přes fakt, že ještě před nabytím účinnosti byl změněn, což nevyjadřuje právní stabilitu, kterou lze od nově vytvořeného zákona očekávat.

Novým důležitým institutem, který má napomoci v boji především se sexuální a násilnou kriminalitou a chránit společnost před nebezpečnými jedinci, je zabezpečovací detence. Soud uloží zabezpečovací detenci, jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvláště závažného zločinu³, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Za splnění určitých podmínek může být uložena zabezpečovací detence i trestně odpovědnému pachateli. Zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají. Tím, že zabezpečovací detence není časově omezena, může trvat i doživotně, a zabránit tak v páčání další trestné činnosti. Pokud tedy policie nebude muset opakovaně vyšetřovat trestné činy takovýchto pachatelů, bude moci více času věnovat na vyšetřování jiné trestné činnosti.

V neposlední řadě přináší nový trestní zákoník dělení trestných činů na přečiny a zločiny. Praktické důsledky to bude mít v procesním postupu policie, kdy řízení o přečinech bude jednodušší a rychlejší. Dělicími kritérii mezi přečiny a zločiny jsou výše trestní sazby a zavinění, kdy přečiny jsou úmyslné trestné činy s horní trestní sazbou do pěti let a dále všechny nedbalostní trestné činy. Sexuální trestné činy se zařadí do obou kategorií.

² Těsnopisecká zpráva z 3. schůze Senátu Parlamentu České republiky (1. den schůze – 8. ledna 2009), Senát Parlamentu České republiky, 7. volební období, 2009, s. 2-26, dostupná na adrese: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/49607/42036> (staženo 9. 1. 2009).

³ Zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

K tomu, aby policie mohla úspěšně odhalovat trestné činy stanovené v trestním zákoně, je třeba kromě dobrých materiálních a personálních podmínek také kvalitní legislativní rámec její činnosti. Ten představují především zákon o policii a trestní řád.

Prvního dne roku 2009 nabyt účinnosti zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, který nahradil dosavadní zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky. Kromě reformy policie by nový zákon měl přinést lepší podmínky pro její práci. Například oproti staré úpravě je nyní v zákoně upraven postup policie před zahájením úkonů trestního řízení. Institut získávání poznatků o trestné činnosti je upraven v ustanovení § 158 odst. 1 TR (tzv. šetření) a docházelo proto ke sporům o tom, zda, jakým způsobem a za využití jakých oprávnění toho kterého zákona policista v těchto situacích postupuje. Podle § 69 ZPČR policista před zahájením úkonů trestního řízení z vlastní iniciativy nebo na základě podnětu jiné osoby anebo orgánu za účelem získání poznatků o trestné činnosti vyhledává, odhaluje, a je-li to třeba, i dokumentuje skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Policista přitom postupuje podle zákona o policii, za využití oprávnění a prostředků v něm uvedených. Policie má tedy nyní stanoveno podle jakého předpisu postupovat, což by mělo usnadnit práci při odhalování trestné činnosti.

Dalším nástrojem, který by měl zkvalitnit boj s kriminalitou, je připravovaný nový trestní řád. Tento nový kodex, který je nyní v legislativní fázi v podobě věcného záměru, by měl usnadnit a urychlit trestní řízení a v neposlední řadě poskytnout mnohem větší ochranu obětem trestných činů, především sexuálních a násilných. Termín pro vypracování paragrafovaného znění je do konce roku 2010.

1 Kriminologická charakteristika znásilnění a pohlavního zneužívání

Základní skutkové podstaty trestného činu znásilnění podle § 241 TZ se dopustí ten, kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného.

V rámci pohlavního zneužívání rozeznáváme dvě základní skutkové podstaty. První chrání mravní a tělesný vývoj dětí mladších 15 let a je uvedena v § 242 TZ. Pachatel trestný čin spáchá tím, že vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo takovou osobu jiným způsobem pohlavně zneužije. Druhá skutková podstata (pohlavní zneužití v závislosti), uvedená v § 243 TZ, pak chrání svobodu rozhodování v pohlavních vztazích u osob mladších 18 let anebo u osob svěřených doзору jinému, které mohou být i starší 18 let. Takového trestného činu se dopustí ten, kdo zneužívá závislosti osoby mladší než osmnáct let nebo osoby svěřené jeho doзору, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takové osoby, zneužívá její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije. Pokud dále není uvedeno jinak, je pojem trestného činu pohlavního zneužívání používán souhrnně pro obě skutkové podstaty.

Pachatelem obou těchto trestných činů může být jak muž, tak i žena, a též obětí mohou být osoby obou pohlaví. Pachatel a oběť tedy mohou být opačného i stejného pohlaví.

V souvislosti s nově přijatým trestním zákoníkem ovšem od roku 2010 dojde ke změnám ve skutkových podstatách těchto trestných činů. Především trestný čin znásilnění bude postihovat i méně závažná jednání, než tomu bylo doposud, tedy nikoli pouze donucení k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku. Podle nového znění základní skutkové podstaty v § 185 NTZ se znásilnění dopustí ten, kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilím nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti. Za pohlavní styk se podle judikatury považuje jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby (stejného nebo jiného pohlaví). Jde tedy o soulož, pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží (např. orální pohlavní styk, anální pohlavní styk), ale i např. pouhé osahávání ženy na prsou, ohmatávání genitálií muže či ženy a podobně. Při tomto pojetí skutkové podstaty lze také lépe navázat na základní

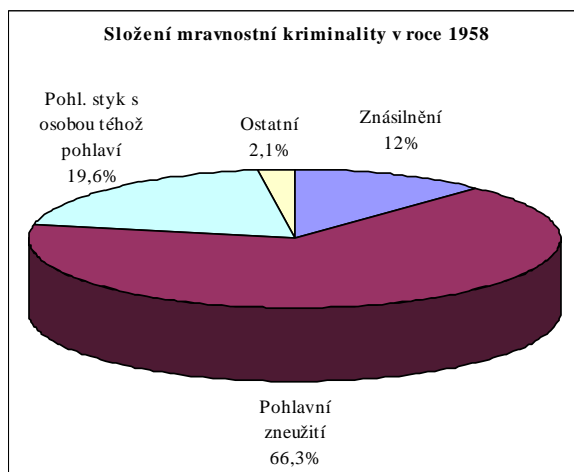
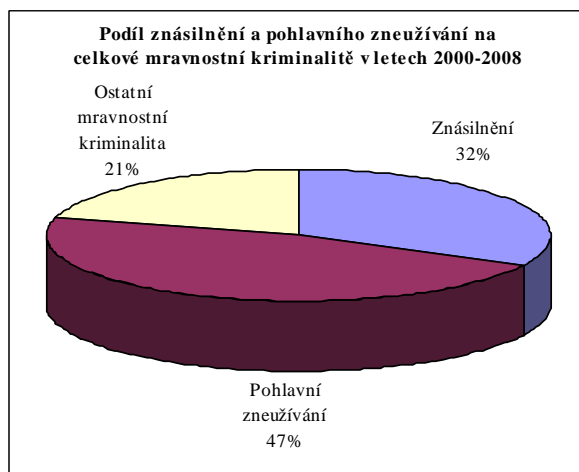
skutkovou podstatu okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby tak, aby vyjadřovaly typovou závažnost jednotlivých kvalifikovaných skutkových podstat.⁴ Znásilnění provedené způsobem podle dosud platného trestního zákona (souloží nebo jiným obdobným pohlavním stykem) vždy naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu podle § 185 odst. 2 písm. a) NTZ (souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží).

Trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 TZ zůstává v novém trestním zákoníku zachován beze změny v § 187 NTZ. Skutková podstata pohlavního zneužívání podle § 243 TZ bude napříště začleněna do širšího trestného činu – sexuální nátlak v § 186 NTZ. Tento nový trestný čin přejímá právní úpravu ustanovení § 243 platného trestního zákona (soulož a jiný pohlavní styk) a tuto dále rozšiřuje i na donucením násilím, pohrůzkou násilím nebo pohrůzkou jiné těžké újmy k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, přičemž nejde jen o zneužití závislosti takové osoby, ale alternativně o zneužití její bezbrannosti nebo její závislosti.⁵

Trestné činy znásilnění a pohlavního zneužívání mají na statistická čísla celkové kriminality v České republice jen nepatrný vliv, neboť nedosahují ani 0,5% všech spáchaných trestných činů ročně. Podíl těchto trestných činů na celkové mravnostní kriminalitě je mnohem výraznější – znásilnění a pohlavní zneužívání tvoří přibližně 80% mravnostní kriminality. Následující grafy a tabulky ukazují, jaký byl vývoj této trestné činnosti v období 2000-2008. Pro srovnání lze uvést skladbu mravnostní trestné činnosti z roku 1958, která ukazuje větší procentuální zastoupení pohlavního zneužívání a menší procento znásilnění. Je ovšem třeba vzít v potaz, že v té době platil jiný trestní zákon (zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon) s jinak formulovanými skutkovými podstatami trestných činů a trestným činem byl i pohlavní styk s osobou téhož pohlaví.

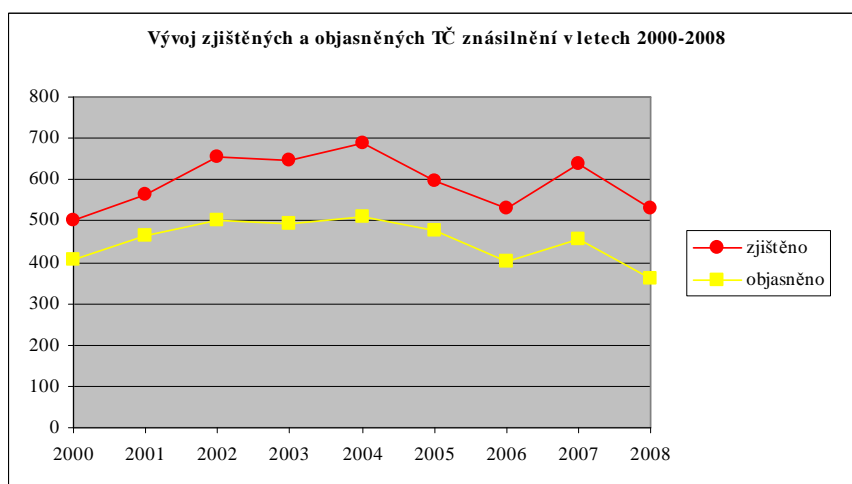
⁴ Sněmovní tisk č. 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu, V. volební období, 2008, s. 255-256, dostupný na adrese: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247> (staženo 5. 1. 2009).

⁵ Tamtéž, s. 256.

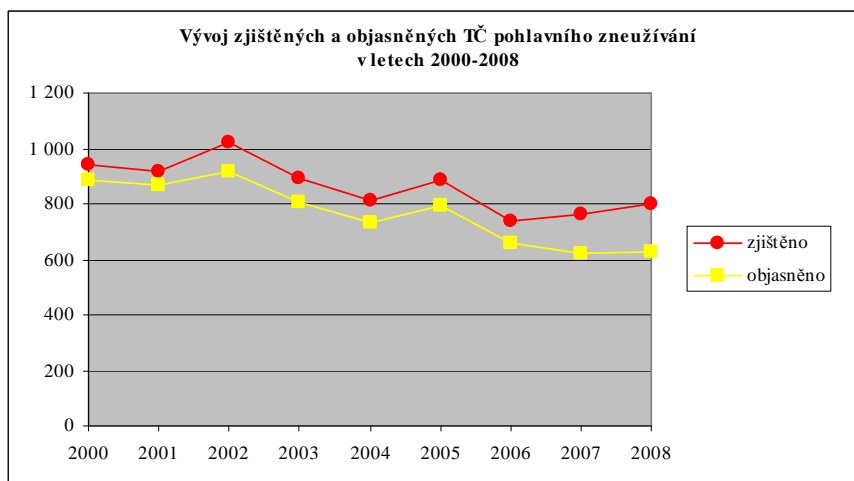
Znásilnění:

rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
zjištěno	500	562	653	646	687	596	530	637	529
objasněno	408	464	503	494	508	475	404	458	361
objasněnost v %	81,60	82,56	77,03	76,47	73,94	79,70	76,23	71,90	68,24
dodatečně	8	8	13	20	7	23	22	23	37

Pohlavní zneužívání:

rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
zjištěno	940	915	1 019	894	815	884	739	765	802
objasněno	888	869	918	804	733	796	659	623	630
objasněnost v %	94,47	94,97	90,09	89,93	89,94	90,05	89,17	81,44	78,55
dodatečně	3	2	0	18	13	15	10	17	37

(Pramen: Kriminální statistika Policie ČR⁶)

Ve statistikách pohlavního zneužívání jsou zahrnuty společně skutky podle § 242 a § 243 TZ. Policejní statistiky rozlišují pohlavní zneužívání v závislosti, pohlavní zneužívání ostatní, komerční forma sexuálního zneužívání v závislosti a komerční forma sexuálního zneužívání ostatní. Komerční formy sexuálního zneužívání se ovšem ve statistikách vyskytují jen sporadicky, zpravidla do 10 případů ročně.

Z výše uvedených dat lze zjistit, že od roku 2005 klesá procentuální objasněnost u obou skupin těchto trestných činů, a to výrazně. V loňském roce je ve srovnání s rokem 2005 o více než 10% nižší. Přesto je úspěšnost policistů v těchto případech téměř dvojnásobná vzhledem k objasněnosti celkové kriminality. Objasněnost celkové kriminality ovšem také klesá. Jedním z možných vysvětlení zhoršení procentuální objasněnosti trestné činnosti je pokles počtu policistů v minulých letech. Miroslav Němec z katedry kriminalistiky Policejní akademie k tomu zpravodajství České televize řekl: "S odchody těch zkušených policistů se stalo, že na řadu funkcí přišli mladí a nezkušení lidé, kteří se to učí, a ta práce se jim tak nedaří."⁷

⁶ Statistická data z roku 1958 byla čerpána z: Vlasák, M. Sexuální deviace a jejich nebezpečnost pro společnost. Kriminalistický sborník. 1958, s. 124.

⁷ Policisté loni vyřešili méně kriminálních činů než v roce 2007, dostupné na adrese: <http://www.ct24.cz/domaci/43509-policiste-loni-vyresili-min-kriminalnich-cinu-nez-v-roce-2007/> (navštíveno 6. 2. 2009).

Pod obě tabulky jsem ještě doplnil pro zajímavost počty dodatečně objasněných skutků. Policejní statistika do této kategorie řadí skutky, které byly objasněny v jiném roce, než ve kterém byly zjištěny. Jejich počet má v posledních letech stoupající tendenci a tím se tedy dodatečně zvyšuje i reálná objasněnost trestných činů, která se ovšem zpětně do policejní statistiky nepromítá. Důvodem tohoto trendu může být, jak již bylo výše uvedeno, nedostatečný počet policistů a tím pádem i delší doba potřebná pro objasnění případu.

Tato statistická čísla ovšem bohužel nevyprávějí o celkovém počtu těchto trestných činů, které jsou ve skutečnosti spáchány. Zvláště pro sexuální delikty je typická vysoká latence, tzn. že tyto trestné činy nejsou ve většině případů hlášeny policii. Samotná povaha těchto trestných činů a mnohdy propojení s dalšími okolnostmi (vztahová, rodinná či pracovní vazba na pachatele, vliv alkoholu či omamných látek atd.) staví oběť často do velice složité situace, komplikované navíc strachem a obavami „z následujícího“ (obavy z oznámení samotného trestného činu, pocit studu, strach z ostudy či opovržení, představa následných výslechů a vyšetřování, soudního procesu, morální odsouzení rodinou a okolím, pocit spoluviny, strach z medializace celé záležitosti atd.).⁸ Na výši latentní (skryté) kriminality se usuzuje podle viktimologických průzkumů prováděných v populaci, kde respondenti uvádějí anonymně, zda se stali oběťmi trestného činu a zda jej ohlásili orgánům činným v trestním řízení. Na základě těchto údajů pak odborníci uvádějí, že policii je ohlášeno maximálně 10% případů pohlavního zneužívání, u zneužitých chlapců dokonce ještě mnohem méně⁹ a kolem 3% případů znásilnění¹⁰.

1.1 Typické způsoby páčání

Znásilnění je typický trestný čin páchaný především mezi dospělými, tedy osobami staršími 18 let. Jde o násilný trestný čin, proto se zde vyskytuje použití násilí, pohrůžek bezprostředního násilí či uvedení oběti do stavu bezbrannosti a využití tohoto stavu. Znásilnění mívá jednu z následujících forem:

⁸ Kovář, P., Valerián, L. Vývoj mravnostní kriminality podle policejních poznatků a statistik. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 44.

⁹ Weiss, P. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 11.

¹⁰ Kovář, P., Valerián, L. Vývoj mravnostní kriminality podle policejních poznatků a statistik. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 50.

1. Mezi pachatelem a obětí existuje určitý vztah (kamarádský, pracovní, příbuzenský apod.), pachatel využívá tohoto vztahu, aby vylákal oběť na určité místo a zde použitím násilí nebo hrozby bezprostředního násilí dosáhne pohlavního styku.
2. Pachatel naváže povrchní známost a oběti nabídne svezení automobilem, doprovod po zábavě domů apod. Po dobrovolném přijetí návrhu se pachatel ve vhodném okamžiku pokusí o pohlavní styk. Setká-li se s odporem, použije násilí různé intenzity, nebo hrozby bezprostředního násilí.
3. Pachatel v úmyslu vyhledat vhodnou oběť prochází místa, kde se mohou vyskytovat osamělé ženy, které bez předchozího kontaktu přímo napadá a na místě znásilňuje za použití často brutálního násilí nebo hrozby zbraní, které neváhá použít.¹¹

Typickým je též ovlivnění pachatele a v prvních dvou situacích též oběti alkoholem, který u pachatele jednak zvyšuje sebevědomí a snižuje zábrany, u oběti snižuje schopnost bránit se případnému útoku anebo se oběť méně závažnému intimnímu kontaktu záměrně nebrání a bránit se začne, až když pachatel začne usilovat o soulož nebo jiný pohlavní styk provedeným způsobem srovnatelným se souloží.

Pro první dva případy je také časté uvedení do stavu bezbrannosti či jeho využití. Tento stav je navozován jednak alkoholem, ale také užitím omamných látek, které navozují změnu kognitivních funkcí nebo odbrzdění sexuálního chování, neschopnost se fyzicky bránit, či amnézii na proběhlou událost. Společnými rysy těchto látek obvykle je, že nemají barvu ani zápach, dají se snadno vmíchat např. do nápoje, aniž by to oběť poznala, jsou snadno dostupné či lehce vyrobitelné. U nás byl k tomuto velmi často zneužíván lék Rohypnol, do kterého výrobci později začali kvůli zneužívání přidávat aditivum, které při rozpuštění léku v tekutině zajistilo modré zbarvení. Od 31. 5. 2007 však Rohypnol v ČR není registrován.¹²

Pro pohlavní zneužívání je pak typické páčání na mládeži, respektive mezi mládeží. Oběť je v tomto případě mladší 18 let, v drtivé většině mladší 15 let a pachatelem buď dospělý, anebo mladistvý (15-17 let). Násilí, výhrůžky bezprostředním násilím či uvedení do stavu bezbrannosti se zde vyskytují také, ale v menší míře, neboť jinak jsou naplněny znaky

¹¹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminologie. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 461.

¹² Kovář, P. Vliv běžných léků a některých drog na sexuální chování a jednání. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 143-145.

skutkové podstaty trestného činu znásilnění, směřuje-li k donucení k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku. Typické jsou tyto situace:

1. Pachatel neznámou nebo povrchně známou dětskou obět' vyláká na příhodné místo pod záminkou žádosti o pomoc, informaci, prostřednictvím různých her, slibem dárků či peněz.
2. Pachatel vůči známému dítěti využije svého autoritativního postavení k získání povolnosti dítěte (vztahy rodinné, příbuzenské, vychovatelské).
3. Pachatel i obět', která se věkem blíží hranici 15 let, jsou na zhruba stejné psychosexuální úrovni, jejich vztahy jsou vzájemné a pramení z předčasně probuzeného pohlavního života.¹³

V prvních dvou případech jde o vysoce nebezpečnou trestnou činnost, kterou pachatel zpravidla páchá opakovaně a na více obětech. Mlčenlivosti dítěte a tím i utajování činu dosahuje pachatel buď různými výhrůzkami, anebo naopak penězi a různými dárky. Pokud jde o třetí případ, tak zde je naopak společenská nebezpečnost tohoto činu minimální, dochází-li k tomuto jednání ze vzájemné náklonnosti a bez použití násilí.

1.2 Pachatelé

Trestný čin znásilnění je většinou páchán osobami nedevariantními, sexuálně normálními. Bývá to náhražkové jednání osoby ve stavu sexuální tenze, mající nesnáze s uskutečňováním normálního párového pohlavního života, nebo osoby silně egoistické a mimo sexuální oblast, tedy obecně, agresivní. Často jde o nositele poruchy osobnosti, intelektově nedostačivé, depravované osoby, ale i tělesný hendikep může vzniku takového jednání napomáhat. Významný je deliberující vliv alkoholu nebo jiné drogy požití před deliktem.¹⁴

Pachatelé sexuálního zneužívání dětí tvoří jednotnou, charakteristicky vyhraněnou skupinu osob. Pochází z různých společenských vrstev, mají různou úroveň vzdělání, volí si rozmanité profese. Najdeme mezi nimi jednotlivce s nízkou i vysokou inteligencí, tvořivé

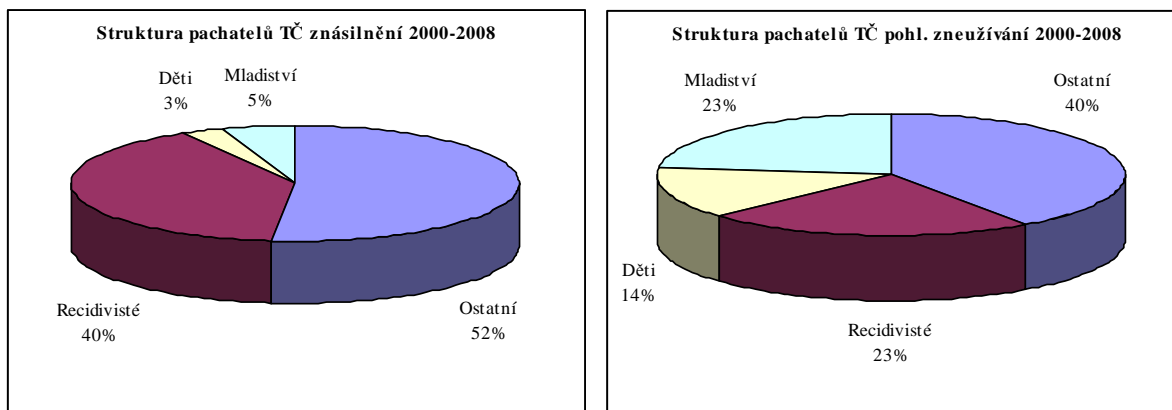
¹³ Musil, J. a kol. Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Karolinum, 1992, s. 36-37.

¹⁴ Brzek, A. Sexuologie pro právníky. Praha: Karolinum, 1997, s. 35.

a velmi produktivní osoby, ale i jedince na okraji společenského spektra.¹⁵ Ani zde celkově nepřevažují pachatelé s parafílií,¹⁶ s výjimkou útoků na prepubertální děti.

Je-li objektem pohlavního zneužívání prepubertální dítě, pak je pachatelem většinou, až v 85% případů, jedinec s pedofilními sklony.¹⁷ Práví pedofilové v zásadě nejsou nebezpeční pro tělesné zdraví či život dětských objektů. Sexuální zneužití jimi spáchané obvykle nebývá závažnějšího charakteru, spočívá zpravidla v nekoitálních formách vzájemného kontaktu s dítětem, často v kontextu hry, škádlení apod. Rizikovost jejich aktivit spočívá spíše v možnosti narušení psychosexuálního vývoje obětí, eventuálně vývoje jejich interpersonálních a později i partnerských vztahů.¹⁸ Nedelegantní jedinci sexuálně atakují děti jako náhradní sexuální objekt. Jejich jednání bývá častěji zaměřeno na dosažení koitu. Pachatelé takových deliktů jsou především muži psychopatičtí a opilí, často jde o pachatele s lehkým mentálním defektem.¹⁹

Složení pachatelů této trestné činnosti v období 2000-2008 ukazují následující grafy, které vycházejí z kriminální statistiky PČR zveřejňované na internetu.²⁰ Policie v této statistice vykazuje následující zvláštní kategorie: recidivisté, nezletilí 1-14 let (v grafu děti), mladiství 15-17 let. Věkové rozložení dospělých pachatelů statistiky nevykazují.

¹⁵ Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998, s. 94.

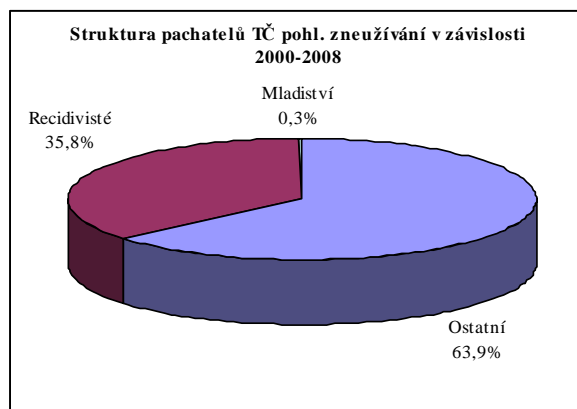
¹⁶ Parafílie je nové označení používané pro poruchy sexuální preference, dříve též označované sexuální deviace. V této práci jsou užívány pojmy parafílie a sexuální deviace promiscue.

¹⁷ Zvěřina, J. Forenzní posuzování pachatelů pohlavního zneužívání. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 141-142.

¹⁸ Weiss, P. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 11.

¹⁹ Zvěřina, J. Forenzní posuzování pachatelů pohlavního zneužívání. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 141-142.

²⁰ Na adrese: <http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>.

(Pramen: Kriminální statistika Policie ČR)

Pouze v letech 2003 a 2004 byly ve statistice vykazovány ženy jako zvláštní skupina, jejich podíl byl u znásilnění necelého 0,5% všech stíhaných osob, u pohlavního zneužívání 6,5% a 2,9% u pohlavního zneužívání v závislosti. Ženy tedy tuto trestnou činnost páchají minimálně. Příklady znásilnění ženami viz podkapitola 4.2.2.

Z grafů vyplývá, že velký podíl na této trestné činnosti mají recidivisté (osoby, které byly za trestnou činnost i jiného druhu v minulosti odsouzeny) a v nich již zahrnutí speciální recidivisté (odsouzení za trestnou činnost stejného druhu), kteří se ovšem zvláště nevykazují. K porovnání lze uvést, že mezi osobami odsouzenými v roce 1980 za trestný čin znásilnění byla téměř polovina soudem označených recidivistů a mezi odsouzenými za trestné činy pohlavního zneužívání jich bylo více než čtvrtina.²¹

Věkově jsou zastoupeni pachatelé ve všech věkových skupinách. U znásilnění převažují mladší muži do 40 let věku, neboť s poklesem hladiny testosteronu v krvi klesá sexuální žádostivost a také agresivita. U pohlavního zneužívání, jak vykazuje graf, je více než třetina skutků spáchána osobami mladšími 18 let. Druhou silně zastoupenou skupinou jsou pak osoby nad 40 let, např. až jednu třetinu pohlavních zneužití prepubertálních dětí páchají

²¹ Stanovisko NS ČSSR Tpjf 158/80. Zhodnocení poznatků o soudní praxi při rozhodování o trestných činech proti lidské důstojnosti podle oddílu druhého hlavy osmé zvláštní části trestního zákona (též 17/1982 Sb. rozh. tr.).

muži starší padesáti let, kteří jsou obvykle velmi málo aktivní ve svých partnerských sexuálních vztazích.²²

Z hlediska trestního práva je třeba poznamenat, že trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění (§ 6 odst. 1 ZSVM). V případě dětí do 15 let jde o čin jinak trestný, jelikož ty nejsou trestně odpovědné (§ 11 TZ, § 89 odst. 1 ZSVM). V případě mladistvých může soud pro mládež uložit výchovná, ochranná či trestní opatření (§ 10 odst. 1 ZSVM). V případě dětí může soud pro mládež uložit opatření: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo ochrannou výchovu (§ 93 odst.1 ZSVM).

Důležité je také upozornit na vztah pachatele k oběti. V případě pohlavního zneužívání dívek z většiny statistik vyplývá, že v 80-85%²³ je pachatelem osoba velmi blízká dítěti, nejčastěji vlastní otec, dále nevlastní otec či druh matky žijící v rodině nebo jiná známá osoba. Pouze v 15-20%²⁴ je tedy oběť zneužita osobou, kterou nezná. U cizích osob je většinou diagnostikována nějaká parafílie, narozdíl od ostatních, kde většinou zjištěna není.²⁵ Naopak při zneužívání většiny chlapců je pachatel neznámý.²⁶ V případě znásilnění žen hraje také důležitou roli vztah s pachatelem, kterým je až v 50% manžel či partner, v 38% jiný známý muž a pouze ve 12% neznámý muž.²⁷ U mužů se mi statistická data nalézt nepodařilo.

Policejní statistiky zaznamenávají také počet skutků spáchaných pod vlivem alkoholu. U znásilnění bylo za období 2000-2008 spácháno 17,7% skutků pod vlivem alkoholu. Zvláště v posledních dvou letech patrný nárůst výskytu tohoto jevu (20%, resp. 24,6%). V případě pohlavního zneužívání bylo za stejné období spácháno 3,3% skutků pod vlivem alkoholu. Odborné prameny však uvádějí mnohem větší výskyt alkoholu při této trestné činnosti. Pod vlivem alkoholu se odehrává podle většiny autorů 50-65% všech znásilnění. U pachatelů

²² Zvěřina, J. Forezní posuzování pachatelů pohlavního zneužívání. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 142.

²³ Spilková, J. Vyšetření sexuálně zneužitých dětí. in Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 78.

²⁴ Některé zdroje uvádějí, že je to jen 10-15%. Např. Vaníčková, E., Hajd-Mousová, Z., Provazník, K. Sexuální zneužití – retrospektivní svědecká výpověď žen. In: Dunovský, J., Trojan, O., Weiss, P. Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Praha: JAN, 1997, s. 69.

²⁵ Vaníčková, E., Provazník, K., Hajd-Mousová, Z., Spilková, J. Sexuální násilí na dětech. Praha: Portál, 1999, s. 72-73.

²⁶ Gillernová, I., Boukalová, H., a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006, s. 199.

²⁷ Tamtéž, s. 158.

sexuálního zneužívání je podíl alkoholizovaných pachatelů vykazován obvykle nižší (zpravidla mezi 14-50%).²⁸

Drtivá většina těchto trestných činů je páchána jedním pachatelem, více pachatelů je jen řídkým jevem. Skupinová znásilnění pak padají na vrub především „gangům“ pachatelů do 19 let, kteří se chtějí sami před sebou předvést. Příklad skupinového pohlavního zneužívání viz kazuistika č. 1 v podkapitole 4.2.3.

Podle různých výzkumů se značná část pachatelů sexuálních trestných činů stala v dětství obětí sexuálního zneužití – 35 až 90% z nich.²⁹

1.3 Oběti

Oběťmi trestných činů se zabývá podrobněji vědecká disciplína – viktimologie. Zkoumá, k jakým změnám dochází v chování a prožívání těch, kteří se stali obětí trestného činu. Zajímá ji, jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se „spolupodílí“ na interakci v průběhu deliktu. Viktimologie směřuje k vypracování poznatků o tom, jak se lze účinně vyhnout roli oběti a jakými preventivními opatřeními lze snížit riziko ohrožení na minimum.³⁰

Oběťmi trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání jsou nejčastěji osoby ženského pohlaví, ovšem podle různých průzkumů chlapci tvoří až čtvrtinu všech obětí pohlavního zneužití. Situace mužských obětí je přitom často obtížnější než situace zneužitých dívek, protože role oběti je pro ně společensky méně přijatelná.³¹

Věkové složení obětí pohlavního zneužívání ukazuje následující graf, který vychází z případů zaznamenaných v Dětském krizovém centru. Z hlediska pohlaví bylo 76% dívek a 24% chlapců.³²

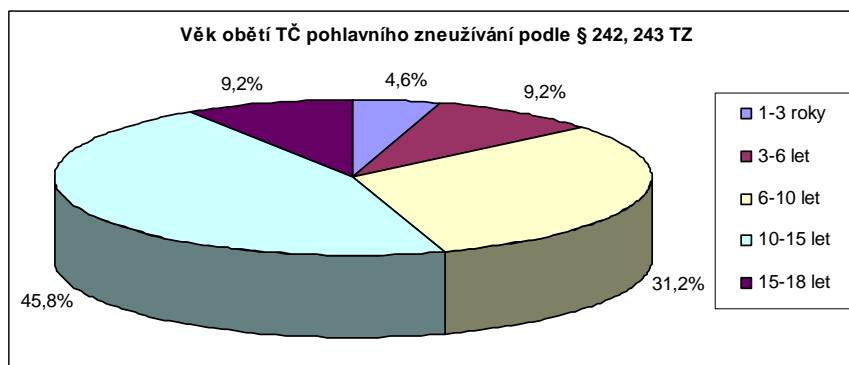
²⁸ Kovář, P. Vliv běžných léků a některých drog na sexuální chování a jednání In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 132.

²⁹ Weiss, P. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 15.

³⁰ Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998, s. 106.

³¹ Weiss, P. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 14.

³² Spilková, J. Interdisciplinární přístup v práci Dětského krizového centra. In: Dunovský, J., Trojan, O., Weiss, P. Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Praha: JAN, 1997, s. 162-165.

(Pramen: data Dětského krizového centra)

Experti při střízlivém pohledu na věc připouštějí, že v naší kulturní oblasti můžeme vycházet z odhadu, že zážitek zneužívání s přímým tělesným kontaktem si ze svého dětství odnáší 10-20% žen a 5-10% mužů.³³

V případech znásilnění jsou nejohroženější mladé ženy do 30 let, které jsou tomuto riziku vystaveny vzhledem ke svému životnímu stylu a fyzické přitažlivosti pro pachatele. Znásilňovány jsou ovšem osoby obou pohlaví ve všech věkových kategoriích. V reprezentativních výzkumech sexuálního chování obyvatelstva ČR prožila většina ženských obětí znásilnění mezi 16. a 25. rokem věku, nejvíce kolem věku 21 let. Existují ovšem teorie, které popírají, že určité ženy jsou více vystaveny riziku znásilnění než jiné. Přívrženci sociálně psychologických a feministických teorií sexuálního násilí učí, že sexuální agrese nemá nic společného se sexem, je pouze vyjádřením moci a že jejím cílem není sexuální uspokojení pachatele, ale ponížení oběti. Tvrdí rovněž, že věk obětí, jejich chování a ani jejich atraktivita nehrají v případech znásilnění žádnou roli, že jsou znásilňovány ženy v širokém věkovém pásmu od dětství do stáří a pachatelé si je vybírají pouze na základě dostupnosti a zranitelnosti.³⁴ Takové teorie nejsou podle mého názoru ničím podloženy, i když v některých případech atraktivita ani chování oběti nemusí mít na spáchání takového činu vliv.

V některých případech znásilnění se oběť nějakým způsobem „podílí“ na své viktimizaci. Na tento fakt je ovšem třeba nazírat tak, že oběť rozhodně trestný čin nespáchala a není tím ani zmenšena vina pachatele z pohledu trestního práva, kterému ani např. vyzývavé chování oběti nedává právo ji znásilnit. Kromě vyzývavého chování či oblečení to může být

³³ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 74.

³⁴ Weiss, P., Krulová, T. Psychické následky traumatizace obětí sexuální agrese. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 105.

těž lehkomyšlnost a neopatrnost (např. cestování autostopem, přijetí doprovodu domů ze zábavy od člověka, se kterým se tam teprve seznámila).

Oběť hraje důležitou roli nejen při samotném trestném činu, ale též následně při jeho odhalování, neboť je zpravidla kromě pachatele jediná, která ví, kde a jak k činu došlo, kdo byl pachatel, případně jak neznámý pachatel vypadal. Z čísel výše uvedených ovšem vyplývá, že drtivá většina obětí se na orgány činné v trestním řízení neobráť. Významnou roli v tom jistě hraje vztah oběti k pachateli. Oběť totiž snáze oznámí napadení neznámým pachatelem, při kterém jí bylo fyzicky ublíženo, než je-li napadena blízkou osobou. A pokud již skutek blízké osoby (manžela, partnera, druhá) oznámí, často později bere souhlas s trestním stíháním pachatele zpět (§ 163 odst. 1 TR).

1.4 Typické stopy

Trestné činy znásilnění a pohlavního zneužívání zanechávají stopy materiální i stopy paměťové (ve vědomí), neboť tento druh trestné činnosti vyžaduje přímý styk oběti s pachatelem. V případech pozdního oznámení trestného činu jsou paměťové stopy zpravidla jedinými stopami, které má policie k dispozici. Takové situace jsou důkazně velmi náročné a často je třeba využít znaleckého zkoumání výpovědí zúčastněných osob. Vyskytují se však i případy, kdy tyto stopy pro amnézii nejsou dostupné (viz případ „Krysa“ – bod 4.1.1).

Materiální stopy lze nalézt na místě činu, těle a oděvu oběti či pachatele. Nejčastěji to jsou stopy biologické (sperma, krev, sliny, pot, vlasy, chlupy, atd.) a dále stopy po násilí na těle oběti nebo pachatele (krevní výrony, škrábance, stopy po rdoušení, atd.) či na místě činu (uválená tráva). O tom, že byli pachatel a oběť v kontaktu, mohou svědčit i mikrostopy v podobě textilních vláken oděvu na oděvu toho druhého.

Velký význam mají stopy biologické, které po objevení analýzy DNA a jejím uvedení do kriminalistické praxe umožňují individuální identifikaci osoby, která biologickou stopu zanechala. DNA je totiž obsažena ve všech buňkách lidského těla, s výjimkou červených krvinek, a jsou v ní zakódovány dědičné informace. S výjimkou jednovaječných sourozenců má každá osoba jedinečný profil DNA, na základě kterého ji lze identifikovat.

Pravděpodobnost výskytu stejného profilu DNA v populaci je $1:1,83 \cdot 10^{17}$, tedy zcela minimální.³⁵

Profil DNA je výsledkem zkoumání krátkých nekódujících úseků DNA a je vyjádřen unikátní řadou čísel a písmen. Kromě ztotožnění osoby může policie z biologické stopy na místě činu zjistit, zda pochází od muže nebo od ženy. V případě, že jde o smíšenou biologickou stopu více jak dvou osob, není možné výsledný smíšený profil použít k individuální identifikaci, nicméně je vhodný pro vyloučení určité osoby (viz kazuistika v podkapitole 4.2.3).

Analýza DNA je časově i finančně náročná metoda, ale přináší ty nejlepší výsledky. S postupem času navíc dochází k jejímu zlepšování i zrychlování, např. automatickou izolací DNA³⁶ ze vzorků či vylepšenými odběrovými soustavami,³⁷ které dokáží při zkoumání uvolnit více absorbovaného vzorku než dříve používané soupravy s vatovými tampóny.

1.4.1 Odběr srovnávacího vzorku DNA

K tomu, aby mohlo být zjištěno, jestli biologická stopa pochází od určité osoby, je třeba od této osoby získat srovnávací vzorek DNA. Odběr biologického materiálu pro účely trestního řízení je upraven v § 114 odst. 2 TŘ.³⁸ Ustanovení § 114 TŘ bylo významně změněno a doplněno novelou (zákon č. 321/2006 Sb.) ke dni 30. 6. 2006 a dalo orgánům činným v trestním řízení do ruky novou a účinnou zbraň proti zločincům. Tou je možnost získat srovnávací vzorek i přes nesouhlas nebo odpor podezřelého nebo obviněného, kterou dává ustanovení § 114 odst. 4 TŘ.³⁹ Zatímco § 114 odst. 2 TŘ dopadá na jakoukoli osobu, § 114 odst. 4 TŘ umožňuje překonat odpor pouze u podezřelého nebo obviněného.

³⁵ Valerián, L. Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 164.

³⁶ Hájková, J., Vaněk, D. Izolace DNA pomocí paramagnetických partikulí na automatické stanici. In: Straus, J. a kol. Pokroky v kriminalistice. Praha: Vydavatelství PA ČR. 2006, s. 32-40.

³⁷ Hájková, J., Vaněk, D. Speciální soupravy pro odběr biologického materiálu pro DNA analýzu. In: Straus, J. a kol. Pokroky v kriminalistice. Praha: Vydavatelství PA ČR. 2006, s. 41-45.

³⁸ Znění § 114 odst. 2 TŘ: „Je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde, povinna strpět, aby jí lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon, není-li spojen s nebezpečím pro její zdraví. Odběr biologického materiálu, který není spojen se zásahem do tělesné integrity osoby, jíž se takový úkon týká, může provést i tato osoba nebo s jejím souhlasem orgán činný v trestním řízení. Na požádání orgánu činného v trestním řízení může tento odběr i bez souhlasu podezřelého nebo obviněného provést lékař nebo odborný zdravotnický pracovník.“

³⁹ Znění § 114 odst. 4 TŘ: „Nelze-li úkon podle odstavců 1 až 3 pro odpor podezřelého nebo obviněného provést a nejde-li o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity, je orgán činný v trestním řízení oprávněn po předchozí marné výzvě tento odpor překonat; policejní orgán potřebuje k překonání odporu podezřelého předchozí souhlas státního zástupce. Způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu.“

Odpor je možné překonat jen v případě, že nejde odběr spojený se zásahem do tělesné integrity (např. nelze takto odebrat krev).⁴⁰ V případě odběru srovnávacího vzorku DNA odpor překonat lze, neboť se provádí neinvazivní a neintimní metodou – stěrem buněk z vnitřní strany tváře vatovou tyčinkou (tzv. bukální stěr), která je rychlá, bezbolestná a vzorek je dobře analyzovatelný. Pokud k odběru dochází se souhlasem zkoumané osoby, odběr může provést tato osoba sama anebo orgán činný v trestním řízení, v případě překonávání odporu je však nutné, aby odběr provedl lékař nebo odborný zdravotnický pracovník. Pokud má odpor podezřelého překonat policejní orgán, potřebuje předchozí souhlas státního zástupce. K překonání odporu je možné přistoupit v případě, že je podezřelý nebo obviněný o této možnosti poučen a odběru se nepodrobí ani po výzvě, aby tak učinil. Způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu.

Před účinností novely byla jediná možnost, jak donutit podezřelého nebo obviněného, aby vyhověl výzvě k podrobení se odběru biologického materiálu, uložení pořádkové pokuty podle § 66 TR. Mnozí pachatelé ovšem raději zaplatili pokutu, aby se vyhnuli usvědčujícímu důkazu, případně šlo o nemajetné pachatele, u kterých byla pokuta stejně nevymahatelná. Tuto praxi navíc zpochybnil svými nálezy⁴¹ Ústavní soud, který zrušil usnesení o uložení pořádkové pokuty pro odmítnutí podrobit se odběru biologického materiálu jako protiústavní donucování k sebeobviňování a tedy porušení základních práv podle čl. 37 odst. 1, čl. 40 odst. 2, 3 a 4 LZPS, a čl. 6 odst. 1, 2 a 3 písm. c) Úmluvy.

Se závěry uvedených nálezů ÚS nesouhlasím a naopak se ztotožňuji s názorem vyjádřeným v odlišném stanovisku k nálezu spis. zn. III. ÚS 655/06 ústavním soudcem prof. JUDr. Janem Musilem, CSc. Právo neobviňovat se, které se postupem času vyvinulo rozšiřujícím výkladem soudů z práva obviněného odepřít výpověď, se vztahuje pouze na aktivní jednání, ke kterému nesmí být obviněný nucen. Pokud ovšem lze získat důkaz, např. v podobě srovnávacích vzorků, bez aktivní součinnosti obviněného, je tento povinen v souladu se zákonem úkony k jeho zajištění strpět a případně k nim i být donucován. Tyto závěry opírá prof. Musil i o judikaturu Spolkového ústavního soudu v Německu či Nejvyššího soudu USA. Donucení samozřejmě může být činěno pouze zákonnými prostředky. A jediným donucovacím prostředkem, který znal trestní řád v době, kdy bylo vydáno později zrušené usnesení okresního soudu, byla pořádková pokuta podle § 66 TR.

⁴⁰ V některých zemích je možné přes odpor osoby provést i odběr krve. Např. v SRN a USA.

⁴¹ Nálezy ÚS spis. zn. I. ÚS 671/05 a III. ÚS 655/06.

Ústavnost postupu při překonávání odporu podle novelizovaného znění § 114 TŘ zatím Ústavní soud neposuzoval, ale pokud setrvá na názoru vyjádřeném plénem ÚS v nálezu spis. zn. Pl. ÚS 29/2000, měl by dojít k závěru, že je v souladu s ústavním pořádkem ČR. „Právní možnost zajištění důkazů pro účely řízení kárného (nebo i trestního) proti vůli kárně (nebo i trestně) obviněného nemůže být zjednodušeně chápána jako nezákonné a neústavní donucování obviněného k poskytování důkazů proti sobě samému. Je nutné odlišovat ústavně zaručené právo nebýt donucován k sebeobvinění, tedy předložit proti sobě důkaz pod donucením, od právní možnosti, kterou má kárná (trestní) moc, opatřovat důkazy i jejich odnětím, proti vůli obviněného a v jeho neprospěch.“⁴²

Zavedení tohoto nového institutu do trestního řádu je třeba hodnotit kladně, neboť tak byla posílena ochrana společnosti před pachateli trestných činů, a to nejen sexuální povahy. Podle předkladatele výše zmíněné novely nebude zapotřebí vymáhat úkony přes odpor osoby často. Již sama existence takovéto možnosti má významný preventivní účinek. Toto tvrzení opírá o zahraniční zkušenosti ze zemí, kde stejná nebo obdobná úprava byla zavedena již dříve.⁴³

Zásady a postup při odběru ústního (bukálního) stěru jsou stanoveny v interním předpise – příloze k ZP PP č. 88/2002. Odběr musí být zásadně proveden za přítomnosti dozírající osoby, i když jej provádí sama osoba poskytující srovnávací vzorek. Zkoumaná osoba nesmí nejméně 20 minut před odběrem jíst ani pít, aby se vyloučila možnost znečištění vzorku. Během odběru nesmí v žádném případě dojít ke kontaktu tamponu s jiným povrchem, než jsou ústa subjektu. Samotný odběr probíhá na 2 tampóny z odběrové soustavy, kdy se každým tampónem provádí 15-20 vteřin krouživým pohybem stěr povrchu ústní sliznice.

1.4.2 Národní databáze DNA

ND DNA vznikla v ČR v roce 2002 po vzoru některých zahraničních států. Od té doby se stala významným nástrojem policie v boji proti kriminalitě, a to nejen represivním, nýbrž i preventivním, neboť pachatel, který ví, že jeho profil je uložen v ND DNA, si velmi rozmyslí, zda bude páchat další trestnou činnosti, protože riziko jeho dopadení se tímto zvyšuje.

⁴² Nález ÚS spis. zn. Pl. ÚS 29/2000, též zveřejněn ve Sbírce zákonů pod č. 236/2001 Sb.

⁴³ Sněmovní tisk č. 1024/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu, IV. volební období, 2005, s. 6, dostupný na adrese: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=14305> (staženo 17. 4. 2009).

Právním základem pro vedení ND DNA jsou TŘ, ZPČR a ZOOÚ, které upravují získávání vzorků DNA, respektive jejich zpracování v databázi. Samotná ND DNA však v právním řádu ČR upravena není. Je upravena v interní normě – ZP PP č. 88/2002, k naplňování, provozování a využívání ND DNA. Tento stav je kritizován odbornou veřejností⁴⁴ či Veřejným ochráncem práv⁴⁵, kteří zastávají názor, že existence ND DNA by měla být zakotvena v zákoně. Vyskytuje se ovšem i opačný názor, že současný stav je dostačující.⁴⁶ Zákonnou podobu má například ND DNA na Slovensku.⁴⁷ Dle mého názoru zvláštní zákonná úprava ND DNA není nutná (minimálně od účinnosti nového ZPČR). Dostatečná úprava, která se obecně týká všech osobních údajů zpracovávaných policií, je zakotvena v § 79-88 ZPČR. ND DNA je kriminalistickou evidencí, která slouží pro předcházení a boj s kriminalitou jako další podobné evidence (např. daktyloskopická). Dozor nad shromažďováním, uschováváním, zpřístupňováním, předáváním a jiným zpracováváním osobních údajů v ND DNA provádí ÚOOÚ (čl. 10 ZP PP č. 88/2002). V případě přijetí speciálního zákona pro ND DNA vyvstává otázka, zdali by se stejná zákonná úprava neměla potom vztahovat i na ostatní obdobné evidence, které policie vede.

ND DNA je za pomoci informační techniky a softwaru CODIS⁴⁸ schopná porovnávat a ztotožňovat různé profily DNA. Podle čl. 3 odst. 1 citovaného ZP PP ND DNA obsahuje profily DNA získané ze stop z míst dosud neobjasněných trestných činů nebo mimořádných událostí; osob, které jsou v současné době ve výkonu trestu pro trestné činy uvedené v čl. 1 odst. 2⁴⁹ tohoto ZP PP nebo byly za takovéto trestné činy odsouzeny a dosud výkon trestu nenastoupily, osob, jimž bylo pro tyto trestné činy sděleno obvinění; a osob, mrtvol, kosterních nálezů a částí lidských těl neznámé totožnosti. Součástí ND DNA jsou i uložené stopy z míst trestných činů a mimořádných událostí v podobě „in natura“. Databáze obsahuje

⁴⁴ Např. Vantuch, P. Národní databáze DNA a odběr biologického materiálu obviněným. Dostupné na adrese: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_3732/narodni-databaze-dna-a-odber-biologickeho-materialu-obvinenym.aspx (navštíveno 9. 4. 2009).

⁴⁵ Článek na oficiálních stránkách Veřejného ochránce práv: Odběry vzorků DNA byly v rozporu se zákonem. Dostupný na adrese: <http://www.ochrance.cz/dokumenty/dokument.php?doc=1142> (navštíveno 9. 4. 2009).

⁴⁶ Např. Hlaváček, J. Národní databáze DNA opět na pranýři. Copak za tím je? Dostupný na adrese: <http://www.krimi-servis.cz/?p=317> (navštíveno 9. 4. 2009) (autor je bývalý ředitel KÚP).

⁴⁷ Zákon č. 417/2002 Z.z., o používání analýzy deoxyribonukleovej kyseliny na identifikáciu osôb.

⁴⁸ Combinet DNA Index System. Tento software byl vyvinut americkou FBI a je poskytován bezplatně státním institucím po celém světě.

⁴⁹ a) zvlášť závažných trestných činů,
b) trestných činů proti životu a zdraví,
c) trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti
d) trestných činů proti majetku,
e) trestných činů proti lidskosti,
f) trestných činů spáchaných ve prospěch zločinného spolčení,
g) trestných činů páchaných formou pokračování nebo souběhu.

v současné době cca 40 000 genetických profilů (dvě třetiny jsou profily osob obviněných a odsouzených, jedna třetina neztotožněných stop).⁵⁰

Profily DNA obviněných a odsouzených osob jsou ponechány v ND DNA do jejich věku 80 let. Pokud osoba zemře před dosažením tohoto věku, zůstane její profil DNA a ostatní osobní údaje v ND DNA ještě dalších 20 let ode dne jejího úmrtí. Ostatní profily DNA, uvedené v čl. 3 odst. 1, jsou ponechány v ND DNA do doby jejich ztotožnění, pokud osobě nebylo sděleno obvinění (čl. 8 odst. 1 ZP PP č. 88/2002). V okamžiku zproštění obvinění osoby obdrží KÚP, který je správcem ND DNA cestou orgánů činných v trestním řízení požadavek na likvidaci DNA profilu z databáze, která je následně provedena.⁵¹

Naplňování ND DNA je zajištěno nejen výše zmíněným ustanovením § 114 TŘ, ale též § 65 ZPČR. Toto ustanovení umožňuje odebírat biologické vzorky při plnění úkolů policie pro účely budoucí identifikace od následujících osob:

- a) obviněných ze spáchání úmyslného trestného činu nebo osob, kterým bylo sděleno podezření (ve zkráceném přípravném řízení) pro spáchání takového trestného činu,
- b) ve výkonu trestu odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu,
- c) jimž bylo uloženo ochranné léčení nebo zabezpečovací detence, nebo
- d) nalezených, po nichž bylo vyhlášeno pátrání a které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

U všech těchto osob je policista podle § 65 odst. 2 ZPČR v případě odporu po předchozí marné výzvě oprávněn tento odpor překonat. Způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu. Překonat odpor osoby nelze, jde-li o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity. V zákoně není stanoveno, že by odběr biologického vzorku musel při nesouhlasu dotyčné osoby provádět lékař nebo odborný zdravotnický pracovník, jak je tomu v TŘ. V § 112 odst. 3 ZPČR je pouze stanoveno, že odběr biologických vzorků se provádí způsobem, který neohrozí zdraví osoby. V případě odběru biologického vzorku, který je spojen se zásahem do tělesné integrity, jej provádí na žádost policisty pouze odborně způsobilý zdravotnický pracovník (§ 112 odst. 2 ZPČR), to se ovšem netýká odběru vzorku DNA.

⁵⁰ Vančo, E. Policie ČR nezneužívá DNA. Dostupné na adrese: <http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-nezneuziva-dna.aspx> (navštíveno 9. 4. 2009).

⁵¹ Vančo, E. Policie ČR nezneužívá DNA. Dostupné na adrese: <http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-nezneuziva-dna.aspx> (navštíveno 9. 4. 2009).

Policie je povinna podle § 65 odst. 5 ZPČR získané údaje z biologických vzorků zlikvidovat, jakmile jejich zpracování není nezbytné pro účely předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti anebo stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti České republiky, veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti.

Z výše uvedeného vyplývá rozdíl mezi okruhem osob, od kterých policie může získávat biologické vzorky pro účely budoucí identifikace, a okruhem osob, jejichž profily jsou zaznamenávány v ND DNA. Domnívám se, že by bylo vhodné upravit ZP PP č. 88/2002 v souladu se zněním nového ZPČR, především pokud se týká osoby, které bylo sděleno podezření, a u osob, jimž bylo uloženo ochranné léčení nebo zabezpečovací detence. Dle odpovědi KÚP na můj dotaz z listopadu 2009 se novelizace tohoto ZP PP v současné době připravuje.

V rámci prověřování a objasňování trestné činnosti se rovněž odebírají, ale nestanou se součástí ND DNA, srovnávací vzorky osob (např. osoba podezřelá ze spáchání trestného činu, domácí osoby), které jsou využity pouze pro porovnání (jejich vyloučení nebo identifikaci) profilů DNA zjištěných ze stop nalezených na místě trestného činu či mimořádné události nebo při identifikaci pohřešovaných osob, mrtvol, kosterních nálezů a částí lidských těl neznámé totožnosti.

2 Postupy a metody vyšetřování znásilnění a pohlavního zneužívání

Úkolem policie je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle TŘ a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti jí svěřené (§ 2 ZPČR). V rámci svých úkolů získává poznatky o trestné činnosti a v případě, že dojde k závěru, že byl spáchán trestný čin, zahajuje trestní řízení. Její činnost je z tohoto pohledu upravena v ZPČR a v TŘ.

Policisté a zaměstnanci policie jsou při plnění úkolů policie povinni dodržovat pravidla zdvořilosti a dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní (§ 9 ZPČR). Dále jsou povinni dbát, aby žádné osobě v důsledku jejich postupu nevznikla bezdůvodná újma; dbát, aby jejich rozhodnutím neprovést úkon nevznikla osobám, jejichž bezpečnost je ohrožena, bezdůvodná újma; a postupovat tak, aby případný zásah do práv a svobod osob, vůči nimž směřuje úkon, nebo osob nezúčastněných nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného úkonem (§ 11 ZPČR).

Policejní orgán postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu (§ 164 odst. 1 TŘ).

Úkolem vyšetřování je tedy zjistit, zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin, zajistit případné důkazy, vypátrat pachatele skutku a dopravit jej před soud, který rozhodne o jeho vině. K tomuto využívá policie celou řadu metod. O druzích kriminalistických metod a jejich využití pojednává věda – kriminalistika. Hlavními metodami jsou metody technické, přírodovědné a taktické. Přírodovědnou metodou analýzy DNA jsem se zabýval již výše, na tomto místě budou rozebrány některé taktické metody.

Při vyšetřování trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání musí postupovat policie zvlášť obezřetně, a to ve vztahu především k oběti, ale i k veřejnosti. Vztahem k oběti se bude zabývat podrobněji kapitola 3. Veřejnost může být využita k pátrání po pachateli, ale

je třeba pečlivě volit, které informace budou zveřejněny. Nejsložitější situace je v případě sériových trestných činů, kdy je nebezpečí, že se pachatel při zveřejnění případu ukryje a nepodaří se jej dopadnout. Domnívám se však, že je třeba vždy před dopadení pachatele stavět na první místo varování potenciálních obětí a dát jim možnost učinit vhodná opatření.

2.1 Podněty k vyšetřování

O tom, že mohl být spáchán trestný čin znásilnění nebo pohlavního zneužívání, se policie většinou dozvídá z vnějších zdrojů. Vlastní operativně pátrací činnost policie vzhledem k již výše zmíněné latenci mnoho podnětů nepřináší.

Znásilnění oznamují nejčastěji samotné oběti, popřípadě osoby, kterým se předtím svěřily. Může se též vyskytnout oznámení od náhodného svědka, pokud je trestný čin spáchán na veřejně přístupném místě. U pohlavního zneužívání na předním místě figurují osoby, kterým se dítě svěřilo, neboť samo dítě zpravidla neví, že by skutek mělo oznámit. Narozdíl od znásilnění jsou zde i oznámení od institucí, jakými jsou zdravotnická zařízení či školy.

Ohledně těchto trestných činů neexistuje obecná oznamovací povinnost (§ 168 TZ). To ovšem neplatí pro státní orgány, které jsou povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 8 odst. 1 TR). V případě, že jsou tyto trestné činy spáchány na dětech, je ovšem na základě ZSPOD oznamovací povinnost širší. Vztahuje se totiž i na školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti, které jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na kterých byl spáchán trestný čin, nebo je podezření ze spáchání takového činu, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. Při plnění této povinnosti se nelze dovolávat povinnosti zachovat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu⁵² (§ 10 odst. 4 ZSPOD). Obecní úřad je pak povinen informovat orgány činné v trestním řízení.

Oznámení je učiněno většinou bezprostředně po spáchání činu nebo tentýž den. Výjimkou však nejsou ani oznámení opožděná. Oběť po spáchání činu prožívá motivačně velmi složitou situaci a má přirozenou potřebu svěřit se nejdříve blízké osobě, ke které má

⁵² Např. § 55 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., ve znění zákona č. 548/1991 Sb. a zákona č. 123/2000 Sb.

důvěru. Někdy musí překonat strach ze msty pachatele, stud a obavy z policie a z celého vyšetřování i obavy z reakce svého sociálního okolí. Roli zde může hrát také jistá nedůvěra v úspěch celého vyšetřování a pocit, že pachatel stejně nebude dopaden a dostatečně potrestán. Poškození – děti – zase ne vždy samy rozeznají trestnost daného jednání nebo se o něm stydí a bojí doma mluvit, často se domnívají, že provedly samy něco špatného. Čin vychází najevo pozdě nebo až po opakovaném útoku pachatele a ani rodiče nemají ve všech případech jednoznačně zájem podat oznámení policii (např. pachatel je z okruhu rodiny či známých nebo útok nebyl vážný a rodiče nechtějí dále dítě zatěžovat vyšetřováním).⁵³

Oznámení je zpravidla spojeno se silnými emocemi, je třeba proto mít vždy na mysli, že může docházet k nadsazování a zveličování průběhu trestného činu. Též se mohou vyskytnout nepravdivá oznámení, která budou podrobněji rozebrána v podkapitole 3.3.

2.2 Počáteční úkony

K jakým úkonům a v jakém pořadí přistoupí policie na počátku vyšetřování, záleží na situaci v momentu, kdy se o spáchání trestného činu dozví. V první řadě je důležitý časový odstup od spáchání a dále také to, zda se má jednat o známého nebo neznámého pachatele.

V případě neznámého pachatele platí, čím kratší je časový odstup mezi spácháním skutku do oznámení, tím větší je pravděpodobnost jeho rychlého dopadení. Nejpriznivější situace je v tomto případě přivolání policejní hlídky přímo na místo činu. Po příjezdu na místo jsou prováděny prvotní a neodkladné úkony. Je-li pachatel ještě na místě činu či ještě trestnou činnost páchá, je třeba mu toto překazít a zadržet jej. Pokud se již pachatel z místa činu vzdálil, je v první řadě třeba zajistit první pomoc oběti, pokud došlo ke zranění. Jsou-li dostupné dostatečné informace k popisu pachatele a směru, kam odešel, ať už od oběti nebo svědků, je možné zahájit pátrání po horké stopě. Podle okolností se volí tzv. „pročesávání terénu“, pronásledování autohlídkami nebo přehrazení únikových cest (kontroly na silnicích, na nádražích apod.) Ve vhodném terénu lze využít k pronásledování pachatele i služebního psa jeho nasazením na pachovou stopu pachatele.⁵⁴

⁵³ Musil, J. a kol. Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Karolinum, 1992, s. 40.

⁵⁴ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 445.

2.2.1 Výslech oznamovatele

Při delší časové prodlevě mezi spácháním a oznámením bývá zpravidla prvotním úkonem výslech oznamovatele, kterým může být očitý svědek, poškozená osoba anebo jiná osoba, která se o činu dozvěděla nepřímo. Výslechu poškozené osoby (oběti) je věnována podkapitola 3.1.1.

Obecně je výslech oznamovatele zaměřen na zjištění co nejpodrobnějších informací o místě činu, času a způsobu spáchání, o pachateli a dalším jednání zúčastněných osob. Také se zjišťují otázky vztahové, tedy zda existuje vztah mezi oznamovatelem a pachatelem či obětí nebo mezi pachatelem a obětí a popřípadě jaký. V případě očitého svědka se navíc zjišťuje, jak se na místo dostal, co tam dělal, za jakých okolností skutek vnímal atd. V případě trestného činu znásilnění a pohlavního zneužívání podle § 242 TZ je uložena obecná povinnost překazít takový trestný čin (§ 167 TZ), proto je v závěru výslechu třeba položit očitému svědku otázku, zda-li tak učinil, a pokud ne, z jakého důvodu trestný čin nepřekazil.⁵⁵

U oznamovatele, který nebyl očitým svědkem události, se navíc zjišťuje především zdroj informací, jeho věrohodnost a kdy a za jakých okolností se tyto informace dozvěděl. Výpovědi rodičů nezletilých obětí je třeba pozorně hodnotit s ohledem na jejich emocionální zainteresovanost ve věci. Někdy mají tendenci dramatizovat a zveličovat i nezávadné skutečnosti, jindy zase v zájmu zachování „dobré pověsti“ rodiny či vědomi si vlastní nedbalosti události bagatelizují. V těchto směrech mohou ovlivnit i výpovědi svých (poškozených) dětí.⁵⁶

2.2.2 Ohledání místa činu

Ohledání místa činu přináší zpravidla důležité informace při vyšetřování. I zde je žádoucí, aby tento úkon proběhl co nejdříve od spáchání činu. Pokud to z různých důvodů není možné, pozdější ohledání místa činu většinou žádné použitelné stopy nepřinese (např. viz případ „Krysa“ – bod 4.1.3 a 4.1.7). Ohledání se provádí jak ve venkovních prostorách (parky, louky lesy apod.), tak i ve vnitřních prostorách (byty, chodby a výtahy budov, osobní automobily apod.).

⁵⁵ Trestný není ten, kdo nemohl trestný čin překazít bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání (§ 168 odst. 2 TZ). Překazít trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu; voják může místo toho učinit oznámení veliteli nebo náčelníku (§ 168 odst. 3 TZ).

⁵⁶ Musil, J. a kol. Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Karolinum, 1992, s. 42.

Při ohledání ve venkovních prostorách se vyhledávají především stopy svědčící o přítomnosti pachatele a oběti na místě (otisky obuvi, nedopalky cigaret na místě, kde pachatel čekal na svou oběť, pachové stopy) a stopy svědčící o sexuálním jednání a užití násilí (uválená tráva, vytlačené stopy částí těla v půdě – loktů, kolen, krev, sperma, utržené části oděvů). Hranice ohledávání by se v tomto případě měly stanovit dostatečně široko od místa spáchání.

Ve vnitřních prostorách se vyhledávají tytéž stopy, které ale mohou mít jinou podobu. O zápane a použitém násilí může svědčit povalený nábytek, o přítomnosti pachatele na místě např. otisky prstů apod.

Při ohledání místa činu je třeba věnovat bedlivou pozornost i tzv. negativním okolnostem. Jsou to takové změny na ohledávaném objektu, které jsou v logickém rozporu s jinými informacemi, které jsou získány ohledáním. Jde o to, že na místě činu nejsou takové změny (znaky), které se tam předpokládají a měly by tam být přítomny, či tam jsou takové změny, které jsou nelogické, cizí, rozporné a protichůdné.⁵⁷ Výskyt negativních okolností může svědčit o falešném obvinění z trestného činu.

2.2.3 Prohlídka těla oběti a pachatele

Je-li znásilnění nebo pohlavní zneužívání oznámeno bezprostředně po útoku, je tělo oběti zpravidla zdrojem velkého množství stop, které jsou zajištěny prohlídkou těla poškozené osoby. Prohlídku provádí lékař, jehož úkolem je popsat druh, umístění, vážnost a mechanismus vzniku zranění, vyjádřit se, zda a kdy došlo k souloži. V případě, že dojde k rychlému zadržení pachatele, i u něj je možné nalézt množství stop.

Typickými stopami jsou stopy po násilí (hematomy, škrábance, stopy po kousnutí, krevní stopy), v případě aktivní obrany oběti se za jejími nehty mohou vyskytovat části tkáně pachatele nebo jeho krev, které jsou získávány výškrabem zpoza nehtů anebo jejich ostříháním. Pokud pachatel nepoužil kondom, nacházíme sperma, které je zajišťováno výtěry z tělních dutin (poševní, z konečníku, z ústní dutiny). K dalším stopám pak mohou patřit poševní sekret, sliny, vlasy či chlupy.

I oblečení oběti i pachatele nese stopy trestného činu. Kromě již výše zmíněných biologických stop, jsou to stopy po násilí (utržené knoflíky, jiné poškození), znečištění od

⁵⁷ Valerián, L. Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 157.

zeminy, trávy, prachu. V neposlední řadě to jsou kontaktní mikrostopy, které dokazují, že mezi pachatelem a obětí došlo ke kontaktu.

Stejně jako při ohledání místa činu je i při prohlídce těla třeba věnovat dostatečnou pozornost negativním okolnostem.

2.3 Vyšetřovací verze, plánování a organizace vyšetřování

Na počátku vyšetřování, po provedení prvotních a neodkladných úkonů, je třeba ustanovit vyšetřovací verze a připravit plán dalšího postupu. Vyšetřovací verze vycházejí ze skutečností zjištěných při prvotních a neodkladných úkonech a jejich úkolem je obsáhnout všechny reálně možné domněnky o vyšetřovaném trestném činu. Tyto domněnky je pak třeba potvrdit anebo vyvrátit, za účelem čehož se sestavuje plán vyšetřování. Jeho úkolem je stanovit, jaké konkrétní úkony budou provedeny pro prověření vyšetřovacích verzí, v jakém pořadí a v jakém časovém horizontu.

Cílem této činnosti je dovést vyšetřování do fáze, kdy jsou všechny vyšetřovací verze kromě jediné, vyloučeny jako nepravdivé a naopak zbylá jediná verze je výsledky vyšetřování potvrzena jako pravdivá. Časovou posloupnost úkonů je vhodné plánovat tak, aby mezi prvými byly takové úkony, které se vztahují k prověření více verzí, neboť takový postup je hospodárný a vede k včasnému odmítnutí nepravdivých verzí.⁵⁸

K základním a nejtypičtějším verzím u mravnostní trestné činnosti patří verze k motivu pachatele, a to např.:

- Mravnostní delikt je výsledkem ataku na pachatelovo libido vyprovokovaného obětí.
- Mravnostní delikt byl spáchán v důsledku sexuální úchyvky pachatele.
- Mravnostní delikt je výsledkem agrese pachatele vůči oběti.

Podle vztahu pachatele k oběti lze vytyčit následující verze:

- Jde o náhodnou oběť pachatele, kterou před tím neznal.

⁵⁸ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminologie. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 300.

- Jde o osobu citově blízkou, motivem je zkratové jednání pachatele, vyprovokovaný sexuální styk, sexuální úchylnka, snížení ovládací schopnosti vlivem alkoholu apod.
- Jde o osobu známou bez bližších citových vztahů (např. spolupracovnice pachatele).

Podle místa a způsobu spáchání lze vytyčit následující verze:

- Mravnostní delikt je náhodný sexuální útok pachatele na oběť.
- Mravnostní delikt je výsledkem předem připravovaného a zorganizovaného sexuálního útoku.
- Mravnostní delikt je vyprovokován prostředím a okolnostmi (např. večírky, párty apod.)
- Pachatel využil lsti nebo uvedl oběť do stavu bezbrannosti.
- Pachatel využil závislosti oběti k sexuálnímu útoku.⁵⁹

Mezi vyšetřovací verze bývá zpravidla zařazována i verze zohledňující možné falešné oznámení trestného činu (srov. případ „Krysa“ – bod 4.1.3), tedy to, že se skutek buď nestal vůbec anebo se stal jiným způsobem, než bylo popsáno policii. S touto verzí je však třeba pracovat opatrně a nedávat ji, alespoň na začátku vyšetřování, najevo oběti, aby nedošlo zbytečně k její sekundární viktimizaci. V některých případech však tato verze nemá opodstatnění (srov. případ „Krysa“ – bod 4.1.1).

Při vytváření vyšetřovacích verzí je v případě složitějších nebo sériových deliktů vhodná konzultace s psychologem, zejména z hlediska motivačního pozadí trestného činu, posouzení verzí podle pravděpodobné platnosti, typování skupinové příslušnosti pachatele.⁶⁰

Při plánování a organizaci vyšetřování je třeba klást důraz především na rychlost postupu, neboť nejen, že biologické stopy podléhají rychlému znehodnocení, ale též hrozí případná možnost opakování trestného činu. Tyto nároky proto vyžadují nasazení vyšetřovacího týmu, který může činit několik vyšetřovacích úkonů současně.

⁵⁹ Straus, J. a kol., Kriminologická metodika. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 136.

⁶⁰ Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998, s. 149.

2.4 Následná etapa vyšetřování

Do této etapy patří široké spektrum úkonů, jejichž úkolem je prověřit vytyčené vyšetřovací verze. Provádějí se v pořadí, jak je stanoveno ve vyšetřovacím plánu, který je však v průběhu vyšetřování třeba aktualizovat podle výsledků již provedených úkonů.

2.4.1 Výslech

Výslechem v kriminalistice rozumíme kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.⁶¹

V této fázi se provádí výslechy svědků, obviněného a oběti (o výslechu obětí více v podkapitole 3.1.1). Výslechy svědků a oběti mají z hlediska procesního formu buď podání vysvětlení (§ 158 odst. 3 písm. a) TŘ) anebo výslechu svědka (§ 97-104 TŘ). Záleží to na stádiu trestního řízení (před x po zahájení trestního stíhání), jeho formě (zkrácené x „standardní“ x „rozšířené“) a též předpokládané době jeho trvání. Policie zpravidla provádí výslech formou podání vysvětlení, a jsou-li splněny podmínky dané v TŘ, tak i formou výslechu svědka. Úřední záznam o podání vysvětlení slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Samotný záznam jako důkaz před soudem použít nelze, ledaže to TŘ výslovně připouští.

Obviněný má ústavně zaručené právo odmítnout výpověď, kterého nesmí být žádným způsobem zbaven (čl. 40 odst. 4 LZPS, § 92 odst. 1 TŘ). Pokud se rozhodne vypovídat, je třeba jeho výpověď hodnotit vždy velmi kriticky a porovnávat s jinými zjištěnými skutečnostmi. Obviněný má totiž zpravidla zájem na zbavení se viny nebo jejím zmenšení. Za tímto účelem pak může vypovídat nepravdivě.

Obviněný ze znásilnění zpravidla nepopírá sexuální kontakt samotný, ale pouze použité násilí. Tvrdí, že sexuální kontakt byl dobrovolný nebo že se oběť bránila pouze „naoko“ jako každá žena překonávající stud. U pohlavního zneužívání bývá často obhajobou

⁶¹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 327.

verze pachatele, že jeho jednání plyne z lásky k dětem a je bez jakýchkoliv vedlejších úmyslů.⁶²

Při výslechu obviněného je třeba se zaměřit na jeho současný život obecně a také pohlavní život, vztah k oběti a její charakteristiku podle pachatele, na průběh pohlavního styku a co následovalo poté. Obviněný se o těchto věcech nechá spontánně vypovídat a v případě potřeby jsou pokládány doplňující otázky. Detailně je třeba rozebrat průběh skutku, tedy jak se oběť chovala, zda se bránila, zda volala o pomoc, zda se pachatel ukojil a kdy a zda došlo k ejakulaci. Je-li spontánní výpověď v rozporu se zjištěnými fakty, je po jejím ukončení vhodné začít předkládat důkazy svědčící o nepravdivosti výpovědi a žádat vysvětlení. Pokud obviněný vinu popírá, měl by uvést motiv, který mohla poškozená osoba mít pro podání trestního oznámení.

Výslech svědků je zaměřen na stejné okolnosti jako výslech oznamovatele (2.2.1).

2.4.2 Konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, prověrka výpovědi na místě

Jsou to samostatné metody kriminalistické praxe, jejichž metodiku vypracovala kriminalistika. Konfrontace a rekognice byly v roce 2001 doplněny v TŘ o zbylé metody a jsou tak nyní všechny upraveny i v TŘ (§ 104a-104e TŘ), který stanoví, jaké procesní podmínky je třeba při těchto úkonech splnit, aby mohly být použity v trestním řízení jako důkaz.

Konfrontace se při vyšetřování trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání příliš nepoužívá, a to kvůli povaze těchto činů. Při konfrontaci se totiž staví tvář v tvář obviněný a oběť, pokud jejich výpovědi v závažných okolnostech nesouhlasí. Pro oběť je to proto velmi zátěžová a stresující situace a nezřídka bývá vystavena tlaku obviněného, aby svou původní výpověď odvolala, což se v některých případech může stát. Možná je ovšem i situace opačná. V případě, že jde o falešné obvinění, potom může být naopak pod tlakem domnělý pachatel, jehož výpověď vlivem stresu, který vyšetřování zpravidla vyvolává, může působit nevěrohodně.

Nejvíce ohroženy ovlivněním pachatelem jsou děti. Osobu mladší než patnáct let lze postavit tvář v tvář jen zcela výjimečně, jestliže to je pro objasnění věci nezbytně nutné. Je

⁶² Musil, J. a kol. Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Karolinum, 1992, s. 44.

při tom třeba přiměřeně použít ustanovení § 102 TŘ. Ke konfrontaci těchto osob by se mělo přistoupit až po konzultaci s psychologem či psychiatrem, a to pouze tehdy, jestliže nehrozí nebezpečí narušení jejich psychického a fyzického vývoje.⁶³

Podle § 104a odst. 7 TŘ se konfrontace zásadně provádí jen v řízení před soudem. Před podáním obžaloby lze konfrontaci provést jen výjimečně, pokud lze očekávat, že její provedení výrazněji přispěje k objasnění věci a stejného cíle nelze dosáhnout jinými prostředky.

Využití rekognice je častější, především tehdy, má-li oběť poznat jí neznámého pachatele, který ji napadl, pokud ovšem měla možnost jej vnímat a uchovala si takovou stopu v paměti. Rekognici pachatele lze provádět in natura (s živými osobami) a, není-li to možné, podle fotografií. Pro oběť znásilnění nebo pohlavního zneužívání je traumatizujícím zážitkem nové setkání s pachatelem, zvláště pokud byl útok spojený s použitím hrubého násilí. Pro snížení intenzity nepříjemného zážitku je vhodné použít skrytou formu rekognice přes jednocestné zrcadlo anebo prostřednictvím videotechniky. Takový postup je vhodný nejen u dětí, ale i dospělých obětí a umožňuje jej § 104b odst. 7 TŘ.

Rekognice může být i jediným přímým důkazem proti pachateli, nepodaří-li se zajistit jiné stopy (viz případ „Krysa“ – bod 4.1.7), a také je neopakovatelným úkonem, je proto třeba její přípravě a průběhu věnovat maximální pozornost, aby nemohla být v pozdějším řízení zpochybněna. Především oběti jako poznávající osobě nesmí být před rekognicí ukázána poznávaná osoba či její fotografie. Je třeba zajistit, aby se nemohli účastníci potkat, byť i náhodou na chodbě, nebo někde jinde. Pachatel pak musí být poznáván ve skupině nejméně se třemi dalšími osobami, které jsou pachateli podobné a nejsou mezi nimi výrazné odlišnosti. K provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna (§ 104b odst. 1).

Vyšetřovacím pokusem se zpravidla zjišťuje, zda se určité okolnosti uváděné buď obětí, svědky, anebo obviněným mohly udát shodně s jejich výpovědí. Jde především o způsob provedení pohlavního styku, zda svědek mohl určité věci vidět nebo slyšet, či zda mohlo být slyšet volání oběti o pomoc. Tímto úkonem pak může být obvinění potvrzeno anebo naopak může být odhaleno falešné obvinění (viz kazuistika č. 1 v podkapitole 4.4).

⁶³ Fenyk, J., Hlaváček, J., Kroulík, P. Některé zvláštní způsoby dokazování. Kriminalistický sborník, 2008, č. 3, s. 38.

Při provádění vyšetřovacího pokusu nesmí dojít ke snižování lidské důstojnosti a ohrožení účastníků na zdraví nebo životě. Musí být posouzeno, zda účast poškozené osoby je nevyhnutelná, pokud nikoliv, pak je nahrazena figurantem. Pokud by mohlo dojít k ohrožení duševního nebo mravního vývoje dětí, není možno tento úkon provádět.⁶⁴

Rekonstrukce se využívá hlavně u trestných činů, při kterých dojde k usmrcení oběti. Lze ji však využít i při vyšetřování znásilnění či pohlavního zneužívání, kdy jejím provedením jsou prověřovány nashromážděné důkazy. Jinak pro její provádění platí stejné zásady jako pro vyšetřovací pokus.

Prověrkou výpovědi na místě lze ověřit zásadní údaje ve výpovědi obviněného, svědka, či poškozené osoby. Tento úkon může přinést i nové poznatky k trestnému činu. Prověrka může též přispět k odhalení nepravdivého obvinění. Je k ní třeba ovšem přistupovat obezřetně, neboť pobyt oběti na místě činu pro ni může být silně traumatizující.

2.4.3 Expertizy

K tomu, aby byl při vyšetřování zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, jsou často nezbytné odborné znalosti. V takovém případě orgány činné v trestním řízení postupují podle § 105 TŘ a žádají o odborná vyjádření a ve složitějších případech, či pokud to TŘ taxativně stanoví, o znalecké posudky. Odborná vyjádření a znalecké posudky pak slouží jako důkazní prostředky.

Při vyšetřování sexuálních trestných činů jsou nejčastěji využívány expertizy z oboru technických a přírodovědných kriminalistických metod, soudního lékařství, soudní psychiatrie a sexuologie či soudní psychologie.

Z kriminalistických expertiz má vůdčí postavení v současné době biologická expertiza, jejímž úkolem je zkoumání biologických stop a určení jejího původce podle DNA (forezní genetika) anebo alespoň skupinovou příslušnost (určení krevní skupiny). Dalšími metodami jsou například trasologická expertiza (zjištění totožnosti pachatele podle otisku chrupu a částí těla nebo totožnosti obuvi podle jejích otisků), daktyloskopická expertiza, chemická expertiza atd.

⁶⁴ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 474.

Úkolem soudního lékařství je zjišťovat, zda na těle poškozené osoby i pachatele jsou stopy násilí a jakému jednání nasvědčují, zda na těle poškozené osoby jsou stopy soulože nebo jiného sexuálně zaměřeného jednání, jaký je tělesný vývin poškozené osoby, zda mohla klást účinný odpor, zda tělesný vývin odpovídá věku poškozené osoby, zda ke znásilnění mohlo dojít způsobem, který uvádí poškozená, zda došlo k defloraci nebo zda poškozená měla pohlavní styk již dříve, jaké jsou následky na zdraví způsobené trestným činem, jaké stopy a poranění lze předpokládat na těle pachatele, zda poškozený nebo pachatel trpí pohlavní chorobou a jakou, zda je poškozená gravidní a jakou dobu.⁶⁵

Soudně psychiatrickou expertizou se posuzuje duševní stav obviněného a bývá často spojena se sexuologickou expertizou (srov. případ „Krysa“ – bod 4.1.9, kde znalec z oboru zdravotnictví měl specializaci z odvětví psychiatrie i sexuologie). Psychiatrickým vyšetřením se zjišťuje zejména, jestli obviněný v době spáchání trestného činu trpěl duševní chorobou či poruchou, případně jakou, zda v důsledku případné duševní choroby či poruchy byly sníženy jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti ve vztahu ke spáchanému trestnému činu a do jaké míry, zda je obviněný závislý na alkoholu nebo návykových látkách či zda je nutné nařídít ochrannou léčbu. Vyšetření duševního stavu může být podrobena i poškozená osoba, jsou-li zde pochybnosti o schopnosti správně vnímat nebo vypovídat (§ 118 TR).

Z hlediska sexuologického se zjišťuje především, zda obviněný trpí nějakou parafilií, a pokud ano, tak jakou a jaký měla vliv na jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti a zda je třeba nařídít sexuologickou ochrannou léčbu. Dále se vyšetřuje pohlavní orgán pachatele, zjišťuje se, zda je schopen soulože a oplodnění a také dosavadní sexuální zkušenosti a preferovaný způsob pohlavního ukájení.

Ve většině případů zjištěná deviantní motivace znamená podstatné snížení ovládacích nebo rozpoznávacích schopností pachatele. Jen zcela výjimečně je možné uvažovat o totálním zániku zmíněných složek. Ne vždy však sexuální deviace zakládá důvod k přiznání snížené přičetnosti pachatele. Tam, kde má posuzovaný nepochybně dobrý náhled deviace a je poučen o tom, jak se zachovat v případě recidivy, a přesto spáchá další sexuální delikty, je vždy potencionálně plně přičetný.⁶⁶ Parafílie může být kombinována i s nějakou další duševní poruchou nebo chorobou. V takovém případě může jít o velmi nebezpečné pachatele. Jak již

⁶⁵ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminologie. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 475.

⁶⁶ Zvěřina, J. Forezní posuzování pachatelů pohlavního zneužívání. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 145.

ovšem bylo napsáno výše, většina pachatelů trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání parafilií netrpí.

K potvrzení nebo popření podezření ze sexuální deviace se jako pomocná metoda využívá speciální přístroj – falometr (též PPG). Falometr registruje změny náplně pohlavního údu během předkládaných erotických stimulů. Takovými stimuly mohou být vyobrazení osob různých věkových skupin příslušníků obojího pohlaví (dospělé ženy, dospělí muži, dospívající děvčata, dospívající mladíci, malé holčičky, malí chlapci), vyobrazení některých sexuálních aktivit (násilných), mohou jimi být krátké filmové šoty nebo čtené příběhy.⁶⁷ Toto vyšetření má ovšem jen pomocnou povahu a používá se především pro diagnostiku parafilií v objektu (např. pedofilie), a proto vyšetření PPG nemusí být provedeno, i když jej orgán činný v trestním řízení žádá (viz rozbor případu „Krysa“ – bod 4.1.9 – otázky pro psychiatra).

Psycholog může posuzovat osobnost obviněného, pravděpodobnou motivaci trestného činu, úroveň schopností obviněného prožité události vnímat, zapamatovat si je, hodnotit a reprodukovat a také možnosti jeho resocializace. V případě trestných činů s těžšími následky pro oběť, jakými bezpochyby znásilnění nebo pohlavní zneužívání jsou, zvláště je-li použito hrubé násilí, se vyšetření podrobuje i oběť. Jeho úkolem je především zjistit, zda traumatická událost bude mít vliv na další psychický vývoj oběti či zda zanechá na její psychice trvalé následky. Vyšetření oběti může být zaměřeno též na posouzení věrohodnosti její výpovědi (o tom více v podkapitole 3.3).

2.4.4 Psychologická podpora

Kromě expertiz v závažných a skutkově složitých věcech může být při vyšetřování využito odborné pomoci konzultanta, který má znalost ze speciálního oboru (§ 157 odst. 3 TŘ). Jednou z těchto možností je i využití konzultační činnosti psychologů při objasňování a vyšetřování případu (psychologická podpora). Ta je nejčastěji vyhledávána ve zvláště závažných případech s neznámým pachatelem (např. brutální násilný zločin, vydírající či vyhrožující neznámý pachatel), u sériových zločinů se stále neznámým pachatelem, při absenci využitelných stop, při momentální nevyužitelnosti získaných stop a vůbec v situacích

⁶⁷ Brzek, A. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 26.

důkazní nouze pro upřesnění vyšetřovacích verzí či k přípravě výslechu s podezíranou osobou.⁶⁸

Kriminalisty je prostřednictvím psychologů využívána především následující sestava forenzně psychologických služeb:

- psychologické profilování
- forenzní analýza obsahu textu
- psychologické konzultace k případu (videografie atp.)
- fyziodetekce
- grafologie ve smyslu určování osobnostních charakteristik pisatele
- vyšetřovací hypnóza a kognitivní interview.⁶⁹

Na tomto místě bych rád více přiblížil psychologické profilování a fyziodetekci.

Psychologické profilování (nově se začíná používat též název „analýza trestného činu“) je analýza vzorců chování, charakteristik místa činu a vztahujících se trestných činů, zejména pokud jde o čin sériový. Hlavní rolí výsledného profilu je nabídnutí pomoci při výběru možných podezřelých a při zaměření vyšetřovací strategie.⁷⁰ Psychologické profilování bylo původně vypracováno americkou FBI pro sexuálně motivované násilí (znásilnění) a vraždy. Nyní se využívá i pro jiné trestné činy, jsou-li pro to vhodné podmínky.

Tato metoda byla použita i v případě „Krysa“ (viz bod 4.1.5). Jediné, v čem se profil lišil od skutečnosti, byl osobní stav pachatele. Podle profilu měl být svobodný, ale byl ženatý. V době páchání trestné činnosti ovšem s manželkou nežil, neboť ta žila v Rumunsku.

Aby mohl být profil pachatele znásilnění připraven, jsou nezbytné tyto tři základní kroky:

1. Pečlivé vyslechnutí oběti ohledně chování pachatele znásilnění.
2. Analýza tohoto chování, aby od něj mohla být odvozena motivace tohoto útoku.

⁶⁸ Čírtková, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. Kriminalistika č. 1/2007, s. 12, článek dostupný na adrese: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2007/01/cirtkova.pdf> (staženo 29. 3. 2009).

⁶⁹ Tamtéž, s. 10.

⁷⁰ Polišínská, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. Kriminalistika č. 4/2008, článek dostupný na adrese: <http://www.mvcr.cz/soubor/2008-04-polisenska-profilovani.aspx> (staženo 29. 3. 2009).

3. Sestavení profilu osoby, která domněle čin popsaným způsobem spáchala a měla danou motivaci.⁷¹

Výsledkem psychologického profilování je profil neznámého pachatele. Je ovšem třeba mít na paměti, že tento profil má pravděpodobnostní povahu a nemůže přesně identifikovat pachatele. Jeho kvalita je odvislá nejen od zjištěných skutečností při dosavadním vyšetřování, ze kterých vychází, ale též od znalostí a zkušenosti profilujícího psychologa. Vytvořený profil zpravidla zahrnuje zejména následující údaje:

- pravděpodobné pohlaví pachatele a přibližný věk,
- rodinný stav a orientační odhad sociálních vazeb,
- dosažené vzdělání a předpokládanou úroveň rozumových schopností
- pravděpodobné zaměstnání či profesijní oblast,
- relativně stabilní, pro okolí zřetelné projevy chování,
- stupeň sexuální zralosti a eventuální sexuální deviace,
- kriminální minulost,
- odhad bydliště ve vztahu k místu činu,
- pravděpodobnou reakci na vyšetřování,
- pravděpodobnost opakování deliktu.⁷²

Metody určené pro profilování lze využít i v dalších směrech, a to např. pro strukturovaný, deliktově specifický výslech oběti anebo komparativní analýzu skutků s cílem potvrdit či vyloučit hypotézu o identickém, shodném pachateli.⁷³ Při strukturovaném, deliktově specifickém výslechu lze od oběti nebo svědka získat kvalitnější výpověď podle rozsahu i spolehlivosti. Psychologická analýza skutků se používá v případě podezření na sériové trestné činy. Její použití v praxi viz kazuistika v podkapitole 4.2.4.

Při vyšetřování znásilnění a pohlavního zneužívání lze využít i fyziodetekční vyšetření, laicky též označovaného vyšetření na „detektoru lži“. Vyšetření může být podroben nejen obviněný (podezřelý), ale i svědek nebo oběť. Výsledky takového vyšetření mohou pomoci například:

⁷¹ Protivinský, M. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika* č.1/2007, s. 3, dostupný na adrese: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2007/01/undoing.pdf> (staženo 29. 3. 2009).

⁷² Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, 1998, s. 158-159.

⁷³ Čírtková, L. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. *Kriminalistický sborník*, 2007, č. 4, s. 38-39.

- zjistit, zda vyšetřovaná osoba má informace z místa činu,
- ověřit pravdivost její výpovědi,
- eliminovat nevinné osoby z okruhu podezřelých,
- zjistit v případě existence dvou protichůdných výpovědí, která z nich je pravdivá,
- zjistit, která verze je pravdivá v případech, kdy vyslychaná osoba mění výpovědi.⁷⁴

Obrázek 1 - místnost pro fyziodetekční vyšetření s polygrafem

zdroj: Kriminalistický sborník č. 5/2008, s. 59.

fyziodetekční vyšetření. Pro každou osobu jsou vytvořeny speciální sady otázek. V nich jsou zahrnuty kritické otázky, které mohou vyvolat patřičnou reakci pouze u takové osoby, která ví více, než sama ve své výpovědi připouští.⁷⁵ Kritická otázka, o které ví vyšetřovaná osoba více, než připouští, u ní vyvolá pocit ohrožení, který se projeví zvýšením tepové frekvence, tlaku, pocením a rychlejším a hlubším dýcháním.

Vyšetření je založeno na zjišťování fyziologických reakcí (změn tlaku, tepu, frekvence dýchání a vodivosti kůže – pocení), které se provádí digitálním polygrafem (viz Obrázek 1), a analýze hlasu prováděné hlasovým analyzátozem (viz Obrázek 2). Ve fyziologických reakcích se projevují emoce člověka. Tyto reakce probíhají nezávisle na jeho vůli a toho využívá

Obrázek 2 – monitorovací místnost s hlasovým analyzátozem

zdroj: Kriminalistický sborník č. 5/2008, s. 59.

⁷⁴ Dohnalová, Z., Štěpánková, D., Kohout, J. Kdy je účelné použít fyziodetekční vyšetření? Kriminalistický sborník, 2008, č. 5, s. 58.

⁷⁵ Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998, s. 151.

Pomocí fyziodetekčního vyšetření nelze zjistit, zda vyšetřovaná osoba je, či není pachatelem a zda lže, ale pouze to, je-li daná otázka pro osobu kritická, či nikoliv, resp. jaká reakce se objevila.⁷⁶

Fyziodetekční vyšetření ovšem nelze provést vždy, protože má řadu kontraindikací, které mohou spočívat ve vlastnostech osoby anebo v jiných okolnostech. Například v případě osoby jimi mohou být: závislost na alkoholu nebo drogách, duševní porucha, odlišný systém hodnot od běžné populace atd. V případě dalších okolností je to například: velký časový odstup od spáchání, sériová trestná činnost, nedostatek údajů o trestné činnosti z místa činu. Vyšetření by se mělo provádět pokud možno co nejdříve, dokud vyšetřovaná osoba nemohla zjistit informace o trestném činu jiným způsobem (médiu, vyšetřovatel) než vlastním vnímáním na místě činu.

O tom, že fyziodetekční vyšetření je užitečným operativním prostředkem, který napomáhá vyšetřování trestné činnosti, není pochyb, ovšem o tom, zda může být výstup z tohoto vyšetření použit i jako důkaz před soudem, se vedou spory. V některých zahraničních státech jsou výsledky vyšetření přijímány jako důkaz (některé státy USA, Izrael, Polsko), v jiných připuštěny nejsou (SRN). U nás prošel tento názor vývojem od negativního stanoviska z počátku 90. let⁷⁷ k pozitivnímu⁷⁸, i když postup soudů v tomto ohledu není jednotný. Pokud se výsledky fyziodetekčního vyšetření používají v řízení před soudem, tak jako jeden z řady důkazů, nikoli však důkaz jediný.

Výsledek fyziodetekčního vyšetření může být použit jako listinný důkaz anebo jako součást znaleckého posudku z oboru psychologie, který se o závěry takového vyšetření opírá. Domnívám se, že připustit takovýto důkaz je s ohledem na ustanovení § 89 odst. 2 TŘ správné. Navíc jako každý jiný důkaz podléhá volnému hodnocení soudu (§ 2 odst. 6 TŘ). Dalším argumentem pro je vysoká spolehlivost fyziodetekčního vyšetření. Je prokázáno, že závěry vyšetření jsou platné ve více než 90% případů.⁷⁹ „Detektor lži“ lze oklamat a zkreslit tak výsledky. Svedou to především osoby, které jsou velmi dobře obeznámeny s podstatou a fungováním vyšetření.

⁷⁶ Gillernová, I., Boukalová, H., a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006, s. 239.

⁷⁷ Viz rozhodnutí č. 8/1993 Sb. rozh. tr.

⁷⁸ Gillernová, I., Boukalová, H., a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006, s. 244, autorky zde citují z rozsudků, ve kterých byly uvedeny výsledky fyziodetekčního vyšetření jako důkaz; Kohout, J. Poznámka experta na fyziodetekční vyšetření. Kriminalistický sborník, 2005, č. 1, s. 17.

⁷⁹ Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998, s. 152.

Vyšetření může proběhnout jen se souhlasem dotčené osoby a nelze k němu žádným způsobem donucovat. Souhlas vyslovuje osoba předběžně před přípravou vyšetření a ještě jednou těsně před samotným zahájením vyšetření poté, kdy jí je vysvětleno, co je cílem a podstatou fyziodefekčního vyšetření, jaký bude jeho průběh, princip fungování polygrafu a hlasového analyzátoru.⁸⁰ Dobrovolnost je dle mého názoru dalším důvodem k připuštění výsledků vyšetření jako důkazu.

⁸⁰ Dohnalová, Z., Štěpánková, D., Kohout, J. Kdy je účelné použít fyziodefekční vyšetření? Kriminalistický sborník, 2008, č. 5, s. 62.

3 Zvláštnosti vyšetřování znásilnění a pohlavního zneužívání

Vyšetřování trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání klade na vyšetřující zvýšené nároky. Je tomu proto, že tyto činy hluboce zasahují postiženou osobu. Týkají se choulostivých oblastí soukromí každé osoby, o kterých se zpravidla na veřejnosti příliš nemluví. Oběť si z prožité události odnáší nepříjemné zážitky a příjemné rozhodně není ani následné vyšetřování.

Tato část se bude zabývat vztahem orgánů činných v trestním řízení k oběti, který by měl být za všech okolností takový, aby oběť nebyla zraňována po psychické stránce více než samotným činem. Zmíněna bude i problematika falešných obvinění a zkoumání věrohodnosti výpovědí.

3.1 Sekundární viktimizace

Viktimizací se míní proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu. Viktimizace začíná, ale zpravidla nekončí vlastním útokem na oběť. Výzkumy naznačují, že z psychologického hlediska je újma způsobená trestným činem pouze úvodním dějem, na který navazují další zraňující události. Rozlišujeme proto dvě fáze viktimizace:

- primární (újma způsobená pachatelem a vznikající jako přímý, bezprostředný důsledek trestného činu),
- sekundární (újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, např. druhotné psychické poškozování oběti tím, jak na událost reaguje nejbližší okolí nebo traumatizující projednávání věci před soudem apod.).⁸¹

Za původce sekundární viktimizace jsou zpravidla označovány tři základní zdroje: zastrášení pachatelem nebo jinými osobami, reakce sociálního prostředí a přístup orgánů

⁸¹ Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998, s. 110-111.

činných v trestním řízení.⁸² Tyto zdroje se navíc často kumulují a vytvářejí tak ještě větší tlak na oběť.

Ze strany pachatele směřuje zastrašování především k utajení trestné činnosti a v případě, že přece jen již vyšla najevo, pachatel často vyvíjí tlak na oběť, aby změnila svou výpověď, popřípadě aby vzala zpět udělený souhlas s trestním stíháním (§ 163 TR). Nejvíce v tomto směru jsou ohroženy dětské oběti, které jsou nejsnáze ovlivnitelné a hrozbám pachatele snadno uvěří. K mlčení o činu jsou donuceny například následujícími hrozbami: „Jestli to řekneš, nebudu tě mít rád.“, „Jestli to řekneš, nikdo ti neuvěří a budou tě nenávidět.“, „Jestli to řekneš, ublížím ti ještě víc.“, „Jestli to řekneš, zabiju toho, komu jsi to řekl.“⁸³

Tlak na utajení znásilnění nebo pohlavního zneužívání může vycházet i z blízkého okolí oběti. Pachatel totiž, jak už bylo řečeno výše, často pochází z blízkého okolí, které nemusí mít zájem, aby takový čin vyšel veřejně najevo. Příkladem může být matka zneužívaného dítěte, která dává přednost před dítětem svému manželovi (partnerovi), na kterém je ekonomicky závislá, a nezákonné chování mu toleruje.

V případě dalšího zraňování oběti ze strany sociálního okolí i orgánů činných v trestním řízení lze za hlavní problém obětí znásilnění označit předsudky a falešné stereotypy v myslích lidí, se kterými se oběť v době po činu setkává ať už v privátních, či úředních situacích. Vystupování laiků i profesionálů je pak řízeno nikoli fakty, ale souborem apriorních hypotéz, které ve svém důsledku vážně zraňují oběť a vedou k dobře známým jevům sekundární viktimizace. Konkrétní ukázkou je i policejní výslech. Podle nových výzkumů koresponduje jeho délka s mýtem o tzv. skutečném znásilnění, který v podstatě připouští pouze znásilnění v podobě zákeřného přepadení cizím mužem. Čím více se vyšetřovaný případ odchyluje od tohoto klišé, tím déle je poškozená vyslýchána. Presumpce nevinny u pachatele je silnější normou než presumpce dobrého jména poškozené.⁸⁴

⁸² Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 2., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 147-148.

⁸³ Spilková, J. Vyšetření sexuálně zneužitých dětí. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 80.

⁸⁴ Čírtková, L. Oběti znásilnění. Kriminalistika č. 3/2002, dostupný na adrese: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2002/02_03/cirtkova.html (staženo 6. 2. 2009).

Následující tabulka⁸⁵ srovnává implicitní mínění (stereotypy) s empiricky ověřenými fakty.

Kognitivní stereotypy:	Empirická fakta:
Znásilnění probíhá formou přepadení.	Většina znásilnění se odehrává v sociální blízkosti.
Znásilňovači jsou psychicky vyšinutí a nápadní.	Znásilňovači nemusí být vůbec sociálně nápadní ani duševně choří.
Většina žen se v průběhu znásilnění masivně brání.	Většina žen se obvykle pokouší o verbální obranu. Strach o život je blokuje.
Znásilnění způsobuje hlavně těžkou újmu na tělesném zdraví.	Většina znásilnění končí spíše lehčími, až středními tělesnými zraněními. Závažnější jsou ovšem poškození psychická.
Ženy vnímají znásilnění jako agresivní, vynucený sexuální styk.	Ženy vnímají znásilnění jako existenciální ohrožení života.

Nikterak vzácný není ani názor, že oběť nese částečnou vinu na spáchaném skutku. Okolí oběti zpravidla také neví, jak má s obětí znásilnění jednat, a tak kontakty s obětí řádnou a ztrácejí přirozenost. Toto všechno tedy vede k sekundární viktimizaci, jejíž následky se projevují výlučně psychicky a pro oběť mívají podobu pocitu nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolovanosti.

Mezi způsoby, kterými se orgány činné v trestním řízení (především policisté, kteří přicházejí do styku s obětí jako první) dopouští zraňování oběti, v první řadě patří neakceptování faktu, že se osoba stala obětí trestného činu. Je to zpochybňování, zda se skutek vůbec stal, zda si to oběť nevymyslela nebo nezinscenovala, ale na druhé straně to může být i velký tlak na oběť, aby za každou cenu vypovídala proti pachateli, ač ta si to nepřeje nebo nemá na výpovědi zájem.⁸⁶ Příklady sekundární viktimizace ze strany policie viz kazuistiky v podkapitole 4.5.

⁸⁵ Čírtková, L. Oběti znásilnění. Kriminalistika č. 3/2002, dostupný na adrese: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2002/02_03/cirtkova.html (staženo 6. 2. 2009).

⁸⁶ Želásko, P. Pohlavní zneužívání. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 37.

Aby bylo možné takovýmto následkům předcházet, je třeba zajistit zvýšení informovanosti osob, které s obětí přicházejí do styku. Osvěta je především žádoucí u pracovníků orgánů činných v trestním řízení, neboť je nepřipustné, aby tyto orgány, které mají nejen trestnou činnost potírat, ale též obětem pomáhat, způsobovaly poškozeným sekundární rány.

K lepšímu přístupu k oběti přispěje především pochopení, co a jak oběť při trestném činu a také po něm prožívá. V prožívání obětí znásilnění v průběhu činu dominuje strach o život. Po činu dost velká část obětí s pachatelem spolupracuje, a to buď ze strachu, aby jej ještě více nerozzlobila, nebo proto, že je v šoku. Znásilnění bývá oznamováno pozdě, protože oběť je po činu otřesená a první, co chce udělat, je umýt se a převléci se do čistých šatů (ačkoliv z hlediska vyšetřování by bylo podstatně výhodnější okamžitě absolvovat lékařské vyšetření a zajistit důkazy) a dále se chce buď svěřit nějaké blízké osobě, nebo být sama na nějakém bezpečném místě. Nejčastějšími prožitky v průběhu znásilnění jsou strach ze smrti, bezmocnost a zlost.⁸⁷

Pracovníci kriminální služby a vyšetřování hrají důležitou roli pro minimalizaci psychické újmy obětí znásilnění. S poměrně malým vynaložením sil mohou příznivě ovlivnit psychickou rekonvalescenci oběti znásilnění. Stačí k tomu dvě věci:

- respektovat lidskou důstojnost poškozené,
- poskytovat informace o místech psychologické podpory a pomoci.

Respektovat lidskou důstojnost poškozené například znamená, že při výslechu přistupují policisté k oběti vždy korektně, nekritizují ji (třeba za pozdní oznámení činu) a v rozhovoru jí nepřipisují podíl na vzniku kritické situace. Dokonce i když si myslí, že se oběť vystavila riziku svým lehkovážným chováním, neměli by tuto okolnost explicitně zmiňovat. Spousta lidí má občas špatný odhad situace, obvykle to však není spojeno s tak katastrofickými důsledky. Špatný úsudek nebo naivita není prohřeškem, za který by měli být jedinci trestáni znásilněním. Ať už udělala pozdější oběť cokoli, platí, že pachatel neměl právo znásilňovat.⁸⁸

⁸⁷ Gillernová, I., Boukalová, H., a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006, s. 158-159.

⁸⁸ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 71.

Policisté by kromě obligatorního poučení podle trestního řádu měli poskytnout i informace o místech psychologické podpory a pomoci. Včas podaná informace může oběti velmi pomoci. V případě, že oběť utrpěla při trestném činu škodu na zdraví, jsou policisté povinni ji poučit o možnosti žádat o poskytnutí pomoci podle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů.

3.1.1 Ochrana soukromí obětí

Oběť může být sekundárně viktimizována i v případě, že jsou zveřejněny informace o její osobě a o činu, který na ní byl spáchán. K takovému jednání dochází především ze strany bulvárních médií. Aby nedocházelo k necitlivému zveřejňování údajů o osobě oběti a případně její rodiny, byl přijat zákon č. 52/2009, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, jehož cílem je maximálně omezit okruh informací poskytovaných veřejnosti o oběti trestného činu, kterou je třeba zvýšeně chránit, a zabránit zveřejňování jejích osobních údajů, fotografií či obrazových záznamů - ať už prostřednictvím veřejných sdělovacích prostředků (tisk, rozhlas, televize), včetně veřejných počítačových sítí (Internet se službou World Wide Web), - nebo jiným obdobně účinným způsobem (např. formou letáků).⁸⁹

Ochrana zákona se nevztahuje na všechny poškozené trestným činem, ale pouze na poškozeného, který je osobou mladší 18 let nebo vůči němuž byl spáchán trestný čin kuplířství nebo šíření pornografie nebo některý z trestných činů proti životu a zdraví, svobodě a lidské důstojnosti nebo proti rodině a mládeži. O takové osobě nesmí nikdo v souvislosti s trestným činem spáchaným na ní jakýmkoli způsobem zveřejnit informace umožňující zjištění její totožnosti (§ 8b odst. 2 TR).

Zakázáno je i zveřejnění obrazových snímků, obrazových a zvukových záznamů nebo jiných informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by umožnily zjištění totožnosti poškozeného a pravomocný rozsudek nesmí být zveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích s uvedením jména, popřípadě jmen, příjmení a bydliště poškozeného (§ 8b odst. 3 a 4 TR).

⁸⁹ Sněmovní tisk č. 443/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu, V. volební období, 2008, s. 7, dostupný na adrese: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26143> (staženo 15. 5. 2009).

Údaje o osobě poškozeného je možné ovšem zveřejnit, pokud k tomu dá sám poškozený (případně zákonný zástupce) předchozí písemný souhlas anebo je-li jejich zveřejnění nezbytné pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení.

3.2 Výslech obětí

Výslech oběti znásilnění nebo pohlavního zneužívání je velmi náročným úkonem, který může být, jak bylo uvedeno výše, zdrojem sekundární viktimizace. Vypovídat o trestném činu, který zasahuje hluboce do důstojnosti oběti a do jejích intimních stránek života, je pro oběť nesnadné. Navíc oběť své nepříjemné zážitky musí sdělovat během trestního řízení několikrát. Postup totiž může být následující:

1. vytěžení základních údajů umožňujících případné pronásledování pachatele po horké stopě,
2. výpověď na policii procesní formou podání vysvětlení v případě, že ještě nelze zahájit trestní stíhání proti konkrétní osobě (§ 158 odst. 3 písm. a) TŘ),
3. výslech na policii v procesním postavení svědka (§ 101 a n. TŘ),
4. vyšetření duševního stavu,
5. výpověď před soudem při hlavním líčení.

Oběť je proto potřeba informovat o tom, jaký bude průběh trestního řízení, aby se předešlo zbytečné sekundární viktimizaci. V případě, že oběť nemá dostatek informací, může se cítit například tak, že jí není důvěřováno, a proto je opakovaně vyslýchána.

Při výslechu poškozeného se vyšetřovatel neobejde bez základních znalostí psychologie. Je třeba mít na zřeteli, že jednáním pachatele trestného činu byla zasažena integrita poškozeného, tedy z jeho subjektivního hlediska došlo k něčemu, co se zcela vymyká jeho představám o nedotknutelnosti vlastní osoby. Spáchání trestného činu je u poškozené osoby provázeno určitými jevy, které mají původ v jeho osobních vlastnostech. Osoba, za normálních okolností zcela objektivní, se jako poškozená stává neobjektivní, a to ve větší či menší míře, přičemž tato neobjektivnost může být jak úmyslná, tak i nevědomá. S těmito

okolnostmi musí vyšetřovatel při výslechu poškozené osoby počítat a volit pro výslech správné taktické postupy, vycházejí přitom ze zásad psychologie.⁹⁰

Samotným výslechem poškozené osoby se zjišťují stejné okolnosti jako v případě svědků či oznamovatele (viz podkapitola 2.2.1). Důležité je získat tyto informace co nejpodrobnější. S obětí je třeba před započatím výslechu navázat psychologický kontakt. Za tímto účelem je vhodné, aby výslech vedl zkušený kriminalista anebo žena. Oběti je třeba vysvětlit, proč jí budou kladeny určité nepříjemné otázky, a také ji náležitě poučit o jejích právech. Nezbytné je oběť seznámit i s případnými trestními následky křivé výpovědi nebo křivého obvinění (§ 101 odst. 1 TŘ). To by mělo být ovšem provedeno citlivě, aby oběť nenabyla již od začátku výslechu pocit, že jí vyslychající nevěří a podezírá ji ze lži.

Falešná obvinění se ovšem vyskytují, proto jsou-li vyslychány osoby, u kterých je dáno důvodné podezření z fingování či inscenace deliktu, doporučuje se:

- nezletilé osoby vyslychat v nepřítomnosti rodičů nebo jiných osob, u kterých je podezření, že nezletilého svedly k podání lživé výpovědi,
- zaměřit pozornost zejména na objasnění detailů místa činu, doby, způsobu, použitých prostředků a k objasnění předem důkladně prověřených okolností, které nasvědčují tomu, že k trestnému činu nedošlo,
- provést prověrku výpovědi na místě činu, neboť detaily na místě činu jsou často rozhodující z usvědčení z nepravdivé výpovědi,
- při výslechu dospělých osob podezřelých z fingování či inscenace sexuálního deliktu využít všech poznatků o osobě obviněného a poškozené osoby, o jejich vzájemných vztazích. Dále se doporučuje apelovat na jejich čest a morálku v návaznosti na závažnost sexuálního deliktu a na trestní odpovědnost za křivou výpověď či křivé obvinění.⁹¹

3.2.1 Výslech oběti mladší 15 let

Stane-li se obětí trestného činu dítě, je zpravidla třeba vyslechnout jako svědka i toto dítě. Děti jsou zvláště zranitelné, a proto je nutný speciální přístup, který vyžaduje i trestní

⁹⁰ Hřiva, J. K některým psychologickým aspektům výpovědi poškozeného. Kriminalistický sborník, 1975, s. 651.

⁹¹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 473.

řád⁹². Úprava § 102 TR se při vyšetřování pohlavního zneužívání případně znásilnění na dítěti mladším 15 let použije vždy, neboť jde o okolnosti, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj. K tomu, aby výslech skutečně nemusel být opakován a v řízení před soudem mohl být čten pouze protokol o výslechu, je třeba splnit všechny procesní požadavky, a to nejen trestního řádu a také Úmluvy.

Podle trestního řádu je to především obligatorní přítomnost pedagoga nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže, která má přispět k správnému vedení výslechu. Zpravidla jím je odborník s psychologickým vzděláním. Z hlediska Úmluvy je to požadavek stanovený v čl. 6 odst. 3 písm. d).⁹³ Obviněný nebo jeho obhájce musí mít v průběhu trestního řízení alespoň jednou možnost klást svědkovi, který jej usvědčuje, otázky. Proto musí být při výslechu podle § 102 TR umožněno obviněnému nebo jeho obhájci klást vyslýchanému dítěti otázky.

Pro zajištění co nejsnazšího a nejméně traumatizujícího výslechu jsou zřizovány speciální výslechové místnosti. Tyto místnosti však zatím bohužel nejsou vždy dostupné. Prostředí takovýchto místností by mělo být příjemné s obrázky, knihami, hračkami, aby pomáhalo navozovat pocit klidu a bezpečí (viz Obrázky 3 a 4). Strohá, čistě funkční místnost, používaná pro výslech dospělých může navodit u dítěte úzkost a obavy, které vyústí ve zhoršený paměťový výkon a výpověď je znehodnocena.⁹⁴

⁹² Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než patnáct let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhověje (§102 odst. 1 TR). V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2. Osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne k správnosti a úplnosti zápisu, k způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i k způsobu, jímž vyslýchaná osoba vypovídala (§102 odst. 2 TR).

⁹³ Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má právo vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě.

⁹⁴ Gillernová, I., Boukalová, H., a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006, s. 197.

Obrázek 3 – výslechová místnost
zdroj: Kriminalistický sborník č. 1/2005, s. 69.

Obrázek 4 – výslechová místnost
zdroj: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 178

V praxi se také můžeme setkat s celými specializovanými komplexy, které v ideálním případě disponují třemi místnostmi. Jde o místnost:

- pracovní, která svým uspořádáním a vybavením odpovídá požadavkům na vhodné prostředí pro práci s dítětem. Místnost je opatřena záznamovou technikou.
- technickou, která je vybavena audiovizuální a počítačovou technikou pro účely pořízení a zpracování záznamu, a to včetně výstupu na přenosná média.
- monitorovací, která je určena pro pasivní monitorování činnosti probíhající v pracovní místnosti dalšími osobami (např. soudce, státní zástupce, obhájce, pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí atd.)⁹⁵

Tyto speciální prostory umožňují, aby v přímém kontaktu s dítětem bylo co nejméně lidí, protože čím více lidí je přítomno, tím větší ostych dítě má a je mnohem složitější s ním navázat psychologický kontakt. Nejvhodnější je přítomnost jediné osoby. Zároveň je však umožněno obviněnému respektive jeho obhájci klást vyslychanému dítěti otázky, které je možné položit za použití moderních komunikačních prostředků prostřednictvím vyslychajícího. Dle judikatury ESLP je použití výslechu dítěte zaznamenaného na video, pokud obhajoba má možnost pozorovat chování dítěte (buď prostřednictvím jednocestného zrcadla nebo uzavřeného televizního okruhu) a pokládat dítěti otázky prostřednictvím

⁹⁵ Karešová, V. Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 179-180.

audiospojení s vyslychajícím, v souladu s článkem 6 Evropské úmluvy.⁹⁶ Soud judikoval, že: „Vzhledem ke specifikům trestního řízení týkajícího se sexuálních deliktů...nemůže být toto ustanovení [čl.6] vykládáno tak, že vyžaduje ve všech případech, aby otázky byly pokládány přímo obviněným nebo jeho obhájcem křížovým výslechem nebo jinými prostředky.“⁹⁷

Každému výslechu by měla předcházet důkladná příprava, která spočívá zejména v detailním seznámení se spisovým materiálem, prověření dosud známých poznatků, zjištění rozumové a duševní úrovně vyslychaného. Důležité je mít představu o komunikačních a vyjadřovacích dovednostech dítěte zejména předškolního věku. Zásady správného výslechu dítěte by daly shrnout do následujících doporučení:

- používat slova a slovní obraty dítěti srozumitelné (neužívat abstraktní pojmy),
- předem si vyjasnit specifický význam některých slov užívaných dítětem a důsledně je používat (například pohlavní orgány),
- vyjadřovat se v jednoduchých větách, obsahujících pouze jeden návrh nebo otázku,
- nedávat najevo spěch a ujistit se, že dítě odpověď dokončilo,
- využívat slovní zásobu dítěte (neučit ho během výslechu nové výrazy),
- neužívat otázky návodné (sugestivní),
- nikdy nekritizovat jednání dítěte (pouze rady pozitivní formou),
- během výslechu nehodnotit dítětem popisovanou událost z morálních hledisek,
- během výslechu neodsuzovat obviněného.⁹⁸

Dítě je jako každého jiného svědka třeba před výslechem poučit o jeho právech. Takové poučení je třeba přizpůsobit věku dítěte, aby pochopilo jeho smysl (§ 101 odst. 1 poslední věta) a vědělo, že například proti svému rodiči nemusí vypovídat. Dále je třeba dbát na zamezení ovlivňování výpovědi dítěte. Děti jsou totiž mnohem více sugestibilní než

⁹⁶ Kristková, V., Langhansová, H., Matiaško, M. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Liga lidských práv, 2007, dostupné na adrese: http://www.llp.cz/_files/file/Analyza1_viktimizace_soukromi_Liga_lidskych_prav.pdf (staženo 28. 1. 2009), s. 26.

⁹⁷ S.N. v Sweden, 2002-V Eur. Ct. H. R., § 47 dostupný na adrese: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbk.asp?action=open&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=16972&sessionId=23650041&skin=hudoc-en&attachment=true> (staženo 15. 5. 2009) (překlad převzat z Kristková, V., Langhansová, H., Matiaško, M. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Liga lidských práv, 2007, s. 26).

⁹⁸ Karešová, V. Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 177-178.

dospělí a mají tendenci vypovídat podle toho, co si myslí, že by vyslychající chtěl slyšet (pygmalion efekt). Problematické může být i používání uzavřených otázek s odpovědí „ano x ne“, neboť děti inklinují odpovídat spíše ano. Zřejmě je ve hře skutečnost, že záporná odpověď navozuje dojem odporu, a proto se jeví jako neslušná, nevhodná reakce. Tendence ke kladné odpovědi se projevuje zejména v situacích, kdy si dítě není svou vzpomínkou jisto.⁹⁹ Zkvalitnit výpověď dítěte je možné jeho poučením, že může říci: „Já nevím. Nepamatuji se.“ v případě, že neví nebo si nevzpomíná. Další možností je nahradit otázky „ano x ne“ typem otázek „bud' x anebo“.¹⁰⁰

Pro usnadnění výslechu dítěte je vhodné použít anatomických panenek známých pod jmény „Jája a Pája“ (viz Obrázky 5 a 6). Jedná se o figurky ženského a mužského pohlaví, které lze vysvléknout z oblečení a jsou u nich naznačeny pohlavní orgány. Díky těmto figurkám lze vyslechnout i děti se slabou slovní zásobou nebo děti mentálně handicapované, které tak jednání, jehož se staly obětí, mohou názorně na panenkách ukázat i beze slov.

Obrázek 5 – oblečené loutky
zdroj: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 178

Obrázek 6 – loutky bez oblečení
zdroj: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 178

3.2.2 Možnosti budoucí úpravy

Počet výslechů, který oběť někdy musí absolvovat, je příliš vysoký a bylo by vhodné změnit právní úpravu tak, aby se tento počet snížil. Opakované výslechy totiž u oběti reevokují prožité trauma. Vrací ji ve vzpomínce zpět do kritického děje. Opakování výpovědi je pro poškozené zpravidla velmi nepříjemnou záležitostí.

⁹⁹ Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998, s. 207.

¹⁰⁰ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 86.

Jednou z možností, jak tento počet omezit, je v případech takových trestných činů, jako je znásilnění nebo pohlavní zneužívání a jim podobných, umožnit provést důkaz přečtením protokolu i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2 TR, jak je tomu u poškozených mladších 15 let. To by bylo ovšem možné jen v případě, že obviněný nebo obhájce měl možnost klást při provedeném výslechu oběti otázku, aby byly splněny podmínky práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy. Podle ESLP je v souladu s čl. 6 Úmluvy, když jsou přijata určitá opatření na ochranu obětí sexuálních trestných činů. „...V tomto ohledu soud bere v potaz specifika trestních řízení týkajících se sexuálních deliktů. Tato řízení jsou vnímána obětí jako očistec, zejména pokud je konfrontována s obviněným. Tato specifika jsou ještě výraznější v případech týkající se nezletilých dětí. V hodnocení otázky, zda v těchto řízeních bylo nebo nebylo zachováno právo obžalovaného na spravedlivý proces, musí být brán v úvahu zájem oběti. Proto soud akceptuje, že v řízeních týkajících se sexuálních deliktů mohou být přijata určitá opatření na ochranu oběti, pokud tato opatření mohou být v souladu s adekvátním a efektivním výkonem práv obhajoby.“¹⁰¹

Dle mého názoru by bylo vhodné do právní úpravy zakotvit, aby se výslechy obětí (ať již dětí nebo osob starších 15 let) prováděly ve speciálních výslechových místnostech a zaznamenávaly se na video. Pro oběť by byl takový výslech snesitelnější a v dalším řízení by se používal protokol o výslechu společně s nahrávkou. V případě potřeby objasnění některých nevyjasněných problémů by pak soud mohl provést jen doplňující výslech bez nutnosti opakování celého výslechu. Je ovšem jasné, že tato úprava by narážela na nedostatek takovýchto místností a jejich pořízení na každé oddělení služby kriminální policie a vyšetřování by bylo spojeno s nemalými výdaji.

Další možností by mohlo být dát oběti sexuálních trestných činů právo žádat, aby byl výslech při hlavním líčení u soudu proveden prostřednictvím audiovizuálního kanálu a oběť se tak nemusela setkat přímo s pachatelem. Dnes je tato možnost upravena pro případ výslechu utajeného svědka (§ 55 odst. 2 TR).

¹⁰¹ Bocos-Cuesta v. The Netherlands, Eur. Ct. H. R. (2005), § 69 dostupný na adrese: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbk.asp?action=open&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=19541&sessionId=23434769&skin=hudoc-en&attachment=true> (staženo 11. 5. 2009) (překlad převzat z Kristková, V., Langhansová, H., Matiaško, M. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Liga lidských práv, 2007, s. 16).

3.3 *Problematika falešných obvinění*

Je to velice citlivé téma, zvláště u trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání. Oficiální statistiky neexistují, a tak lze jen odhadovat, jaký počet z celkem podaných trestních oznámení o těchto trestných činech se nezakládá na pravdě. Menší počet falešných oznámení se dá předpokládat u pohlavního zneužívání. Weiss uvádí, že taková obvinění jsou v této oblasti až extrémně vzácná, tvoří několik málo procent.¹⁰² Podle Halfarové nepřevyšuje počet falešných obvinění 8%.¹⁰³ Raboch ovšem došel při zkoumání souboru obviněných pachatelů z pohlavního zneužívání dle jeho názoru k 16% případů falešně obviněných osob.¹⁰⁴ Pokud jde o znásilnění, odborná literatura prezentuje jako učebnicový poznatek 6-10% falešných obvinění ze znásilnění.¹⁰⁵ Podle neoficiálních stanovisek z řad kriminalistů zabývajících se touto trestnou činností je těchto – zpravidla účelových – udání 20-30%.¹⁰⁶ Takové zjištění například potvrzuje i zpráva z dubna 2009, že v Ostravě je každé čtvrté oznámení o znásilnění nepravdivé.¹⁰⁷

Samozřejmě i falešná obvinění z trestného činu je třeba prověřit, a než se podaří zjistit, že obvinění je smyšlené, vyšetřování stojí finanční prostředky a čas kriminalistů, který by mohli věnovat na vyšetřování skutečných trestných činů. Zvláště u znásilnění jsou uvedená čísla celkem vysoká, a tak se nelze divit, že kriminalista, který se několikrát setkal s nepravdivým oznámením, přistupuje s nedůvěrou k dalším oznámením. Bohužel tím pak trpí skutečné oběti, které jsou tak sekundárně viktimizovány. Kriminalista by ovšem měl i přes negativní zkušenosti vystupovat jako profesionál a možnost, že jde o falešné obvinění, vyslovovat až případě, kdy se tato jeví velmi pravděpodobnou.

Údajné oběti lze rozdělit do 2 základních skupin:

¹⁰² Weiss, P. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. In: Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 11.

¹⁰³ Halfarová, H. Fakta a mýty o ochraně dětí. In: Dunovský, J., Trojan, O., Weiss, P. Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Praha: JAN, 1997, s. 122.

¹⁰⁴ Raboch, J. Pohlavní zneužívání a možnost falešného obvinění. In: Dunovský, J., Trojan, O., Weiss, P. Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Praha: JAN, 1997, s. 100.

¹⁰⁵ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 61.

¹⁰⁶ Kovář, P., Valerián, L. Vývoj mravnostní kriminality podle policejních poznatků a statistik. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 52.

¹⁰⁷ Každý čtvrtý případ znásilnění v Ostravě je vymyšlený, dostupné na adrese: <http://www.ct24.cz/regionalni/51178-kazdy-ctvrty-pripad-znasilneni-v-ostrove-je-vymysleny/> (navštíveno 9. 4. 2009).

- první skupinu tvoří falešné oběti, které svou viktimizaci záměrně předstírají. Na své jednání mají náhled, ví, že klamou.
- druhou skupinu (mnohem méně početnou) tvoří falešné oběti, které ztratily kontakt s realitou. O své viktimizaci jsou subjektivně přesvědčeny. Falešná obvinění vznášená vůči známým i neznámým pachatelům nejsou z jejich strany uvědomovanou lží. Způsobeno je to různými psychickými poruchami (mnohočetná osobnost, poruchy s bludy atp.)¹⁰⁸

V případech vědomě nepravdivých obvinění hrají roli různé pohnutky. K těm nejčastějším patří:

- alibi – předstíraná viktimizace má poskytnout vysvětlení (alibi) pro určitou okolnost (např. pozdní návrat domů či nechtěné těhotenství u falešné oběti znásilnění; viz též kazuistika č. 2 v podkapitole 4.4)
- pomsta – oznámení údajného trestného činu je pomstou vůči druhé osobě za její odmítavé chování, rozhodnutí o ukončení vztahu atp.
- touha či přání získat pozornost – falešná oběť se cestou nepravdivého obvinění snaží vzbudit zájem okolí a vnést do svého jinak fádního života určitou dynamiku. Údajný pachatel bývá v těchto případech spíše neznámý. U falešné oběti jsou často zjišťovány více či méně závažné psychické nápadnosti.
- získání určitých materiálních, finančních či sociálních výhod – oběť obviňuje konkrétního pachatele a jedná s cílem vymoci si materiální či jiné finanční výhody, zajistit si určité psychosociální služby atp.¹⁰⁹

U pohlavního zneužívání je situace složitější. Vědomá falešná obvinění iniciovaná přímo obětí zde nejsou tak častá a připadají na vrub především starších dětí, které se dostanou do konfliktu se svými rodiči. Častějším případem je navedení dítěte jednou osobou vůči osobě jiné, například při rozvodovém řízení rodičů nebo jiných sporech (viz též kazuistika č. 3 v podkapitole 4.4). Dále se falešná obvinění mohou objevit v případech hromadného zneužívání, kdy se na základě vyšší sugestibility vžívají i nezneužívané děti do role oběti. Může se však vyskytnout nezáměrné falešné obvinění ze sexuálního zneužívání, které je

¹⁰⁸ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 60.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 61.

založeno na nesprávné interpretaci chování malého dítěte (jeho problémy jsou nesprávně připisovány sexuálnímu zneužívání) anebo dezinterpretaci chování údajného pachatele.¹¹⁰

Objeví-li se pochybnosti o pravdivosti obvinění, je na místě, aby věrohodnost výpovědi posoudil znalec – psycholog. Takové posouzení je velmi důležité zvláště, když nelze použít jiných důkazů a stojí zde pouze výpověď proti výpovědi.

V naprosté většině případů posuzování věrohodnosti znásilněných žen nejde primárně o to zjistit, zda došlo či nedošlo k sexu či pohlavnímu styku, nýbrž jde o to prověřit, zda k sexuálním aktivitám došlo dobrovolně anebo nedobrovolně. Psychologické interview by mělo zjistit, zda se skutečně odehrály pokusy o odpor na straně oběti a zda k sexuálním aktivitám došlo pod nátlakem obviněného. Pro znalce psychologa je klíčovým materiálem nikoli líčení sexuálních aktivit samotných, nýbrž líčení použitého násilí pachatele, výhrůžek pachatele a strategií obrany a taktik odporu oběti. Psycholog při vyšetření provádí nejprve analýzu osobnosti zaměřenou na stanovení svědecké způsobilosti (stanovení obecné věrohodnosti oběti), pak analýzu motivů, které by mohly vést k falešnému obvinění, a nakonec analýzu samotné výpovědi (tj. rozbor výpovědi podle ověřeného systému kritérií; stanovení speciální věrohodnosti konkrétní výpovědi).¹¹¹

Výsledkem znaleckého zkoumání je znalecký posudek, který podává psychologický rozbor výpovědi zhruba v následující podobě: přehled znaků, které svědčí pro věrohodnost výpovědi, a současně výčet příznaků, které naznačují naopak nevěrohodnost určitých údajů, a dále shrnující informaci o tom, které znaky převažují. Ve fázi vyšetřování lze znalecký posudek využít mimo jiné i pro stanovení dalšího postupu vyšetřování a přípravu výslechů ve věci.¹¹²

Osoba, která podá nepravdivé trestní oznámení, se vystavuje nebezpečí trestního stíhání nebo stíhání pro přešůpek. Trestní stíhání přichází v úvahu v případě, že osoba falešně obviní konkrétní osobu (trestný čin křivého obvinění podle § 174 TZ) anebo nepravdivě o činu vypovídá v procesním postavení svědka (trestný čin křivé výpovědi podle § 175 TZ). V případě, že osoba nepravdivě uvede, že ji znásilnil neznámý pachatel a nepravdivost tohoto tvrzení je zjištěna ještě dříve, než dojde k vyslechnutí osoby jako svědka, věc může být

¹¹⁰ Čírtková, L. Oběti sexuálního násilí. In: Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008, s. 61.

¹¹¹ Čírtková, L. Oběti znásilnění. Kriminalistika č. 3/2002, článek dostupný na adrese: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2002/02_03/cirtkova.html (staženo 6. 2. 2009).

¹¹² Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998, s. 233.

posouzena jako přešupek křivého vysvětlení podle § 47a PZ. Tam, kde je bezpečně prokázáno, že se jednalo o falešné obvinění, je jeho postih velmi žádoucí, aby odradil případné další fingující oběti. Na druhou stranu nesmí vést k tomu, aby se skutečná oběť bála z tohoto důvodu oznámit spáchaný trestný čin.

4 Kazuistiky

Výklad z předchozích kapitol je v této kapitole doplněn o ukázky skutečných případů z praxe. Těžištěm této kapitoly je popis policejní práce při vyšetřování případu, který jsem nastudoval z vyšetřovacího spisu (kapitola 4.1). Další případy jsou kazuistiky z různých zdrojů, které mne při psaní této práce zaujaly.

Na některé případy je odkazováno v předchozím textu, některé jsou vloženy samostatně.

4.1 *Krysa*

Během psaní této práce jsem navštívil Službu vyšetřování a kriminální policie – oddělení obecné kriminality, Správa hlavního města Prahy, abych mohl zpracovat kazuistiku určitého případu. Po poradě s vedoucí tohoto oddělení paní plk. PhDr. Alenou Kolářovou jsem si vybral případ série loupežných přepadení a znásilnění z roku 2004.

Trestní spis: ČTS: PSP – 116/OOK3 – 2004, který mi byl poskytnut k dispozici, čítal pět svazků s celkovým počtem 1434 stran a svazek pomocných materiálů s dalšími 389 stranami. Pachatel se od konce roku 2003 do začátku června 2004 dopouštěl v nočních hodinách na území hl. m. Prahy, ve většině případů na Praze 4, velice brutálních útoků na osamělých ženách, které olupoval a v některých případech i znásilnil. Kromě toho se dopustil ještě několika krádeží vloupáním do domů.

Vzhledem k tomu, že téma mé diplomové práce je metodika vyšetřování sexuálních trestných činů, zaměřil jsem se především na postup policie při vyšetřování znásilnění, kterých se pachatel dopustil, či se o ně pokusil. Na případ je třeba ovšem nahlížet jako na celek, neboť pachatel měl vždy stejný modus operandi a k jeho dopadení vedly stopy ze všech jeho útoků.

4.1.1 První znásilnění

První jeho útok spojený se znásilněním zaznamenala policie 6. března 2004. Tehdy neznámý pachatel napadl M. H. v Praze 5 v ulici Pod Kavalírkou, když se kolem 4,30 hodin vracela domů. Opakovanými údery pěstí do obličeje jí způsobil otřes mozku, tříštivou zlomeninu jařmového oblouku a nosních kůstek, pohmoždění měkkých tkání celého obličeje s krevními výrony. Poškozená při útoku ztratila vědomí. Dále jí pachatel vysvlékl kalhoty a kalhotky a proti její vůli na ní vykonal soulož s vyvrcholením do pochvy a způsobil jí drobnou oděrku v pochvě. Nakonec jí odcizil věci v celkové hodnotě 6008,- Kč, mimo jiné mobilní telefon a kreditní kartu.

Poškozená si v důsledku utrpěných zranění nepamatovala na své napadení. Naposledy si pamatovala, že nastupuje do tramvaje č. 58 na Národní třídě, když se vracela z baru, kde byla s kamarády, a pak až že leží doma v posteli. Poškozenou našla u vchodových dveří do domu její matka poté, co poškozená zvonila na zvonek. Našla ji se zakrváceným obličejem a bez kalhot a kalhotek. M. H. nebyla matce schopná říct, co se jí stalo, proto ji uložila v posteli. Záchranou službu matka zavolala až po více než 3 hodinách poté, co dcera upadla několikrát do bezvědomí. Na policii ohlásila napadení až v 11,15 hodin se svým manželem. Mezitím ještě vyprala kalhoty a kalhotky, které našla na chodníku před vchodem do domu. Své jednání po nalezení poškozené J. H. nedokázala vysvětlit, pravděpodobně byla v šoku.

Po oznámení činu policii bylo provedeno ohledání místa činu, při kterém byly na zdi domu nalezeny krevní stopy, které byly zajištěny pro další zkoumání. Ve Fakultní nemocnici Motol, kam byla poškozená převezena, bylo provedeno krátké vyšetření poškozené, neboť podrobného výslechu nebyla schopna. Z důvodu podezření na znásilnění byly provedeny gynekologické stěry na zjištění přítomnosti spermatu v pochvě. Též byly provedeny stěry zpod nehtů poškozené. Dále bylo provedeno vyšetření kamarádů, se kterými byla před událostí v baru a zahájeno pátrání po odcizeném mobilním telefonu.

Na počátku vyšetřování byly stanoveny tyto vyšetřovací verze:

1. Zatím neznámý pachatel si vybral poškozenou náhodně už v restauraci, nebo poté v tramvaji, či až přímo na místě na ulici s tím, že ji okrade, a poté využil situaci a poškozenou znásilnil, či se pokusil znásilnit. (potřeboval peníze)

2. Zatím neznámý pachatel si vybral poškozenou náhodně už v restauraci, nebo poté v tramvaji, či až přímo na místě na ulici s tím, že ji znásilní a poté celou věc nainscenoval jako loupežné přepadení. (sexuální deviant)
3. Zatím neznámý pachatel si vybral poškozenou záměrně, zatím z neznámého důvodu, aby se jí za něco z minulosti pomstil apod. (osobní msta)
4. Jiný, zatím neznámý důvod.

Při následných úkonech byli vyslechnuti řidiči nočních tramvají č. 58, kteří byli v práci v inkriminovanou noc, zda neviděli poškozenou či někoho podezřelého, ale bez výsledku. Vzhledem k tomu, že byl odcizen mobilní telefon, bylo požádáno o vydání příkazu k vydání údajů o telekomunikačním provozu, ten byl vydán 30. března 2004. Z odpovědí telefonních operátorů bylo zjištěno, že z daného telefonu bylo po přepadení 4x voláno do Rumunska na 2 telefonní čísla. Z tohoto důvodu byl dožádán Interpol, aby zjistil účastníky v Rumunsku, kterým bylo voláno a následně, kdo jim 6. 3. volal z České republiky. Výsledek šetření Interpolu byl doručen na SKPV 7. července, kdy již byl pachatel ve vazbě. Vyplývalo z něj, že pachatel volal na telefonní číslo patřící matce jeho manželky.

O prozkoumání zajištěných biologických stop bylo požádáno 13. května 2004. Odborná vyjádření byla vyhotovena též až po zadržení pachatele. Odborné vyjádření ke krevním stopám nalezených na domu v ulici Pod Kavalírkou potvrdilo, že krevní skupina krve z místa činu se shoduje s krevní skupinou poškozené. Při zkoumání poševních stěrů nebylo možno potvrdit přítomnost spermatu, ale byla izolována DNA, která umožnila stanovit úplný profil DNA polymorfismů odpovídající jediné osobě mužského pohlaví. Tento profil se pak shodoval s kontrolním vzorkem DNA odebranému pachateli při zadržení.

4.1.2 Druhé znásilnění

Druhý útok spojený se znásilněním zaznamenala policie 19. května 2004. Tehdy neznámý pachatel napadl nezletilou L. Z. v Praze 4 v Klášterského ulici u podchodu v blízkosti zastávky tramvaje „Modřanská škola“, když se kolem 2,30 hodin vracela domů. Udeřil ji do dolní čelisti, když se snažila utéci, podrazil jí nohy, když se snažila vstát, tak ji udeřil do čelisti, v úderech do čelisti a dalších částí obličeje pokračoval, až poškozená ztratila vědomí, vyhrnul jí mikinu, tričko a podprsenku nad prsa, sundal sukni, sundal pravou nohavici od kalhot a kalhotek, proti její vůli na ní vykonal soulož s vyvrcholením do pochvy, přičemž poškozená ležela na zádech a vždy když otevřela oči, tak ji udeřil pěstí do obličeje, čímž poškozené způsobil dvojnásobnou zlomeninu dolní čelisti, otřes mozku lehkého stupně,

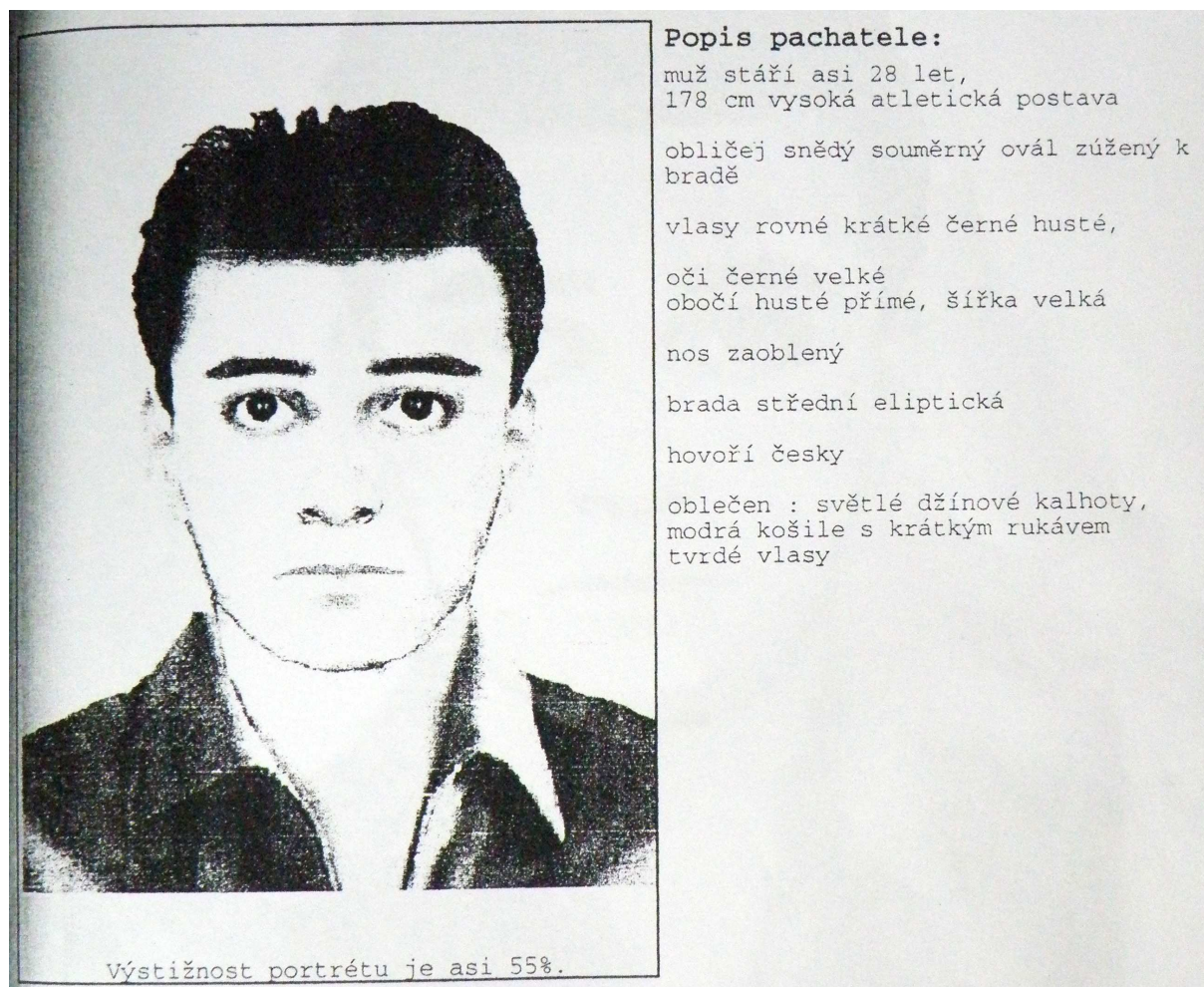
mnohačetná pohmoždění obličejů s krevními výrony. Tato zranění omezila poškozenou v obvyklém způsobu života po dobu delší než 6 týdnů. Následně poškozené odcizil věci v hodnotě 740,- Kč.

Poškozená později při výslechu uvedla: Když jsem přijela do zastávky „Modřanská škola“, tak jsem z tramvaje vystoupila předními dveřmi. Společně se mnou vystoupil v této stanici ještě jeden člověk, myslím, že vystoupil asi zadními dveřmi. Pak jsem se dala po chodníku, který se svažuje podél trati a vede do podchodu. Nejprve jsem šla pomalu. Registrovala jsem za sebou toho muže, který vystoupil také ze stejné tramvaje. Po chvíli jsem zrychlila a ten muž také. Když jsem vstoupila do podchodu pod tratí, tak jsem slyšela jeho kroky, jak ten muž jde stále za mnou, a když jsem zrychlovala, tak jsem slyšela jeho kroky, jak také zrychlují. Když jsem prošla celým podchodem a následně jsem z něj vyšla, tak jsem se asi po dvou metrech zastavila a otočila. V tu chvíli za mnou stál ve vzdálenosti necelého jednoho metru ten muž, který za mnou šel již od tramvaje. Již při prvním pohledu na mě působil jako blázen, podle toho jak na mě koukal, aniž by zatím promluvil. Dostala jsem z něj hned strach a v tu chvíli mě ze strachu napadlo jej oslovit jako první, abych s ním navázala nějaký kontakt. Byla noc, tma, i když kousek dál svítila lampa, v okolí nebyli žádní lidé, bylo ticho, v bezprostřední blízkosti nebyl ani žádný obydlí. Zeptala jsem se tedy toho muže, jestli tady hned někde kousek bydlí. Já jsem mu řekla, že tady hned někde kousek bydlím, i když to nebyla pravda. On nic neříkal, byla jsem z toho nervózní. Zeptala jsem se jej dále, zdali nemá cigaretu. Vyndal krabičku a dal mně jednu a on si sám vzal také jednu. Pak se mně najednou zeptal česky, bez přízvuku, zdali nemám oheň. Já jsem měla na zádech batoh, který jsem si nechtěla sundavat ze zad, a proto jsem jednou rukou sahala do přední kapsy, nenajdu-li tam zapalovač. Zde jsem ho nenašla, tak jsem hledala ještě po kapsách, ale ani tam jsem zapalovač nenašla. Řekla jsem mu, že jej nemám a on mně opět česky řekl, ať nekecám, že určitě zapalovač mám. Z jednoho ramena jsem si tedy batoh sundala a začala jsem hledat zapalovač ve větší kapse, kde jsem jej opět nenašla. Při tom jsem udělala ještě asi tak jeden až dva kroky dozadu a ten muž stál tedy proti mně a snažil se ke mně přiblížit. Řekla jsem mu, že ho opravdu nemám, a snažila jsem se batoh nandat na záda, toto se mně však nepodařilo, protože jsem náhle dostala od toho muže ránu pěstí do levé spodní čelisti.

L. Z. se po odchodu pachatele oblekla, posbírala věci, které pachatel vysypal z jejího batohu a utíkala domů. Po příchodu domů její babička zavolala záchrannou službu a Policii ČR. Poškozená byla převezena do Všeobecné fakultní nemocnice, kde byla ošetřena. Zde byla

také vyslechnuta k loupeži a znásilnění a proveden poševní stěr pro účely trestního řízení. Dále byly jako biologické stopy zajištěny kalhotky a další oblečení poškozené. Při ohledání místa činu byly nalezeny stopy krve.

Narozdíl od prvního znásilnění byla poškozená L. Z. schopná udat policii popis pachatele a také s policejním technikem sestavit pravděpodobný portrét pachatele, který byl vytvořen 28. května 2004 (viz Obrázek 7).

Obrázek 7 - identikit pachatele sestavený podle popisu poškozené
zdroj: Trestní spis: ČTS: PSP – 116/OOK3 – 2004

Vzhledem k tomu, že druhý den (20. 5. kolem 3,15) bylo spácháno na skoro stejném místě a stejným způsobem další loupežné přepadení E. K. (bez znásilnění), policie přikročila k opatření spočívajícím v monitorování cestujících noční tramvaje č. 52, která jezdí do Modřan. V období 22. 5. až 24. 5. byly osoby, které odpovídaly popisu od přepadených žen, kontrolovány a u jedné bylo přistoupeno k odebrání slin pro analýzu DNA.

L. Z. i E. K. uvedly, že je napadl muž snědší pleti a že by se mohlo jednat o Róma. Policie šetřením zjistila, že v blízkosti místa činu je dům, kde bydlí sociálně slabší občané, převážně romské národnosti. Policie mezi nimi vytypovala 3 muže, které předvolala k provedení bukálních stěrů k analýze jejich DNA.

Na základě sestaveného identikitu bylo 1. června 2004 vyhlášeno celostátní pátrání po neznámém pachateli. V rámci celostátního pátrání měly všechny součásti policie provést porovnání s obdobnými trestnými činy, spáchanými v jejich služebním teritoriu; vytypovat osoby dle popisu a způsobu provedení; a vyhodnotit poznatkové evidence sexuálně motivovaných deliktů.

4.1.3 Pokus o znásilnění

V průběhu výše zmíněných opatření zaútočil pachatel znovu. Dne 2. června 2004 kolem 2,15 hodin v Praze 4, ul. Pirinské na dětském hřišti chytil zezadu pod krkem tzv. kravatou E. C., která šla od noční tramvaje domu, a levou rukou ji udeřil zleva do tváře, strhl ji na zem, kde ji bil pěstí do obličeje, přikázal jí, aby si sundala boty, začal jí rozepínat knoflík u poklopec, když poškozená začala křičet, tak ji opakovaně udeřil pěstí do obličeje a palcem a ukazovákem jí tlačil na krk, dával jí ruku na vnitřní stranu stehna, poškozená ztratila vědomí, obžalovaný rozepnul poškozené poklopec u kalhot a stáhl jí kalhoty s kalhotkami pod hýždě, když poškozená začala opět křičet, tak ji udeřil do obličeje a poškozená opět ztratila vědomí, čímž poškozené způsobil pohmoždění obličeje s krevními výrony, otřes mozku lehkého stupně a zlomeninu nosních kůstek. Následně jí odcizil věci v celkové hodnotě 2587,- Kč, mj. mobilní telefon a platební kartu.

Výkřik E. C. vzbudil ženu v jednom z přilehlých domů, která z okna viděla již jen poškozenou, jak leží na zemi a nehýbe se, a proto zavolala anonymně na linku 158 a věc oznámila policii. Tato žena byla později při vyšetřování ztotožněna a vyslechnuta. Při výslechu uvedla, že po zavolání policie ještě sledovala ležící ženu z okna a v křoví nedaleko od ní uviděla nějakou osobu, jak se tam schovává a po nějaké době se dala na útěk pryč. K popisu osob nemohla dodat nic, neboť celou událost sledovala z 11. patra a v místě, které sledovala, nebyl dostatek světla. Dále uvedla, že se žena po chvíli zvedla, oblékla a pak se rozešla, ale byla dezorientovaná a chodila chvíli sem a tam. Pak uviděla, že na místo přijíždí policejní vůz, dále se o celou věc nezajímala a šla spát.

Když dorazila policejní hlídka na základě telefonické výzvy na místo, poškozená zde již nebyla. Hlídka poté našla zraněnou ženu u vchodových dveří do domu, kde bydlela. Byli kontaktováni její rodiče a následně byla poškozená převezena do Fakultní nemocnice Krč. Po útoku byla v šoku, věděla, že byla napadena, ale nedokázala uvést, jakým způsobem a kde. V dopoledních hodinách při výslechu si již na část přepadení vzpomněla a dokázala uvést popis pachatele, který se až na věk shodoval s popisem podaným L. Z. a E. K. (hovořil česky s ruským přízvukem, věk kolem 40 let, výška 170 cm, štíhlé postavy, polodlouhé vlasy, snědší pleti, bez vousů). Na část přepadení si však nevzpomněla ani při pozdějším výslechu. Měla výpadek paměti od posledního upadnutí do bezvědomí a pak si pamatovala až, že je v nemocnici.

V nemocnici byla provedena různá vyšetření včetně gynekologického, při kterém u poškozené nebyly nalezeny známky znásilnění. Stěr na přítomnost spermatu byl proveden, jeho analýza v pozdějším řízení však nikoli. Poškozené byly dále ostříhány nehty pro zjištění, zda se za nimi nenachází stopy, které by mohly vést k identifikaci pachatele, a také bylo zajištěno oblečení poškozené. Ohledání místa činu bylo provedeno až po propuštění poškozené z nemocnice 9. 6. 2004, neboť byla nezbytná její účast pro jeho přesné určení. Při samotném ohledání žádné stopy zajištěny nebyly.

Na začátku vyšetřování byly stanoveny následující vyšetřovací verze:

1. Jedná se o pachatele z řad KZO páchajícího obdobnou trestnou činností.
2. Jedná se o pachatele, který má vztah k místu činu, případně k osobě poškozené.
3. Jedná se o náhodného pachatele, bez předchozího typování.
4. Skutek se nestal, proběhl jinak, popřípadě není tr. činem.

4.1.4 Třetí znásilnění

I přes velké nasazení policistů pachatel do svého dopadení ještě znásilnil jednu ženu. Dne 5. června 2004 v době od 00,00 hodin do 00,30 hodin v Praze 3, ul. Husitská č. 13 v přízemí na chodbě domu uštědřil políček M. T., která v důsledku toho narazila na zeď, když poškozená začala křičet, dostala úder pěstí do obličeje, v důsledku čehož upadla na zem, kde jí kopl do obličeje a opět jí udeřil pěstí, zvedl jí a přikázal, aby si stáhla kalhoty a byla zticha, snažil se jí rozepnout kalhoty, kalhoty jí stáhl, posadil na okenní výklenek, kde na ní proti její vůli vykonal soulož s vyvrcholením do pochvy, čímž poškozené způsobil tržnou ránu horního rtu, pohmoždění hlavy, především spánkové krajiny vpravo s krevním výronem a pohmoždění

obou kolenních kloubů s krevními výrony. O hodinu a půl později ještě přebral a oloupil V. H. na Praze 6 – Petřinách, což byl jeho poslední známý útok před dopadením.

Případ M. T. se od ostatních lišil dvěma způsoby. Poprvé v tom, že pachatel poškozené nic neodcizil, a podruhé v tom, že svou oběť nevyhledal v noční tramvaji a nezaútočil na odlehlém místě. Poškozená navíc policii neudala správné místo činu.

M. T. se po znásilnění vrátila na Hlavní nádraží, kde znásilnění oznámila na služebně železniční policie. Jako místo činu uvedla Vrchlického sady, které přiléhají k Hlavnímu nádraží, směrem k tramvajové zastávce „Hlavní nádraží“. Policie provedla ještě v noci za umělého osvětlení ohledání udaného místa činu. Žádné stopy zajištěny nebyly. Poškozená byla převezena na služebnu SKPV v Bartolomějské ulici, kde se při výslechu nervově zhroutila a dalšího výslechu nebyla schopná. Následně byla převezena do Fakultní nemocnice Bulovka, kde bylo zajištěno její spodní prádlo a gynekologické stěry za účelem dalších expertiz.

Poškozená při oznámení uvedla, že se 4. června večer zdržovala na Hlavním nádraží, kde čekala na své přátele, ale ti nakonec nepřijeli. Kolem půlnoci si šla ven na lavičku vykouřit cigaretu, kde si k ní přisedl mladý muž a dal se s ní do rozhovoru. Zeptal se jí, kam jede, a ona mu odpověděla, že ke kamarádce. On říkal, že je to škoda, že kdyby jela na Žižkov, že by ji doprovodil, že tam bydlí. Na to se M. T. zvedla a odcházela na tramvaj, muž se k ní přidal. V parku se jí znovu zeptal, proč jede ke kamarádce, když může přespat u něj a vydělat si ještě nějaké peníze. Když jeho návrh odmítla, tak ji odtáhl násilím z chodníku pryč a znásilnil. K popisu pachatele uvedla: výška asi 175 cm, snědší pleti, krátce střižené černé vlasy na ježka, spíše kulatý obličej, bez vousů, výrazné tmavé oči s velmi výraznými panenkami, střední postavy, věk 25-30 let.

Při následných úkonech pracovníci SKPV provedli analýzu záběrů z kamer umístěných v prostorách haly Hlavního nádraží i venku před halou. M. T. byla identifikována na záběru z jedné kamery umístěné v hale, jak odchází směrem k východu. Další kamera ve venkovních prostorách pak zachytila M. T. a pachatele, jak odcházejí směrem k tramvajové zastávce v 00,13 hodin. Na záběru byly obě postavy pouze zády ke kameře, ale M. T. na nich identifikovala sebe i pachatele.

4.1.5 Pátrání

Policie od 14. května 2004 pátrala po osobě D. Marius Lucian, nar. 10. 6. 1974 v Rumunsku (později byl zjištěno, že pracovník zastavárny při opisování údajů z cestovního dokladu přepsal ve špatném pořadí jméno a příjmení a též nesprávně přepsal datum narození). Důvodem pátrání bylo, že tato osoba prodala dne 14. 4. 2004 v zastavárně v centru Prahy mobilní telefon, který byl téhož dne odcizen při loupežném přepadení K. H. kolem 3,30 hodin v ul. Na Veselí, Praha 4 nedaleko tramvajové zastávky. Byl zde tedy předpoklad, že D. Marius Lucian mohl být pachatelem tohoto trestného činu anebo by mohl podat informace směřující k pachateli. Z důvodu, že šlo o cizince, byla učiněna opatření na výjezdu z republiky na silničních a železničních přechodech a též byl o spolupráci požádán Interpol. Také bylo pátráno v evidencích (EMVO, AVIZO, Místní pátrání), ale toto jméno se v žádné nevyskytovalo.

Po útocích z 19. a 20. 5. a 2. 6., které vykazovaly velmi podobné znaky způsobem spáchání a také popis útočnicka byl v případech, kde se jej podařilo zjistit, podobný, bylo velmi pravděpodobné, že je má na svědomí nejspíše jeden a tentýž pachatel. Policie proto zahájila bezpečnostní akci „Krysa“, která měla vést k dopadení tohoto pachatele. V rámci této bezpečnostní akce byly prováděny následující úkony:

- nasazení operativních hlídek v nočních tramvajích,
- operativní šetření v prostorách haly Hlavního nádraží a přilehlých prostor Vrchlických sadů,
- šetření k osobám romské národnosti v okolí míst spáchání skutků,
- šetření k provádění dělnických prací v okolí míst spáchání skutků – mohlo by se jednat o námezdního dělníka,
- šetření k možným ubytovnám v okolí míst spáchání skutků,
- poučení jednotlivých směn Pohotovostní motorizované jednotky o této závažné trestné činnosti a poskytnutí identikitu neznámého pachatele příslušníkům hlídek,
- zajištění spolupráce s Městskou policií v obvodech, kde byly spáchány skutky.

V rámci výše uvedených opatření bylo vytypováno celkem 5 osob, u kterých byly provedeny kromě zjištění totožnosti též bukalní stěry pro porovnání stop DNA ze spáchaných znásilnění. Do akce byly při monitorování v nočních tramvajích č. 52 a na Hlavním nádraží

nasazeny policistky v civilu jako tzv. „volavky“. Též byla prováděna analýza záznamů z bezpečnostních kamer v prostoru Hlavního nádraží a jeho okolí.

V průběhu vyšetřování byl znalec psycholog požádán týmem vyšetřovatelů a kriminalistů o konzultaci k profilu pachatele a k postupu při jeho vyprovokování a zadržení.¹¹³ Znalec stanovil jako místo typování obětí zastávky MHD spíše v centru, mezi Jindřišskou a Lazarskou ulicí, v tramvajích. Pachatel útok připravuje, před ním bezcílně bloumá, může při tom cestovat MHD a hledá vhodnou oběť, sleduje ji a bleskově útočí. Útočník je psychicky dezorganizovaný, má sadistické fantazie. Jde o psychopata se slabými sociálními dovednostmi, nevěří si, obává se, že verbálně nedostane ženu pod kontrolu, k ženám má špatný vztah. Motivace uváděných trestných činů: sex, zisk, moc (zloba). Útoky bude opakovat, dokud nebude zadržen, nejspíše na Praze 4.

Profil: věk do 30 let, svobodný, nekvalifikovaný, příp. nezaměstnaný, recidivista. Pokud je starší dvaceti let, mohlo by být v jeho kriminální historii násilí. Nemusí jít o Roma (jak vypověděla jedna oběť), ti budou sexuálně útočit spíše na Romky. Má základní vzdělání, příp. vzdělání nedokončil. Jeho inteligence spadá do pásma slabého průměru nebo podprůměru. Bydlí zřejmě v Praze.¹¹⁴

Dne 8. června 2004 byl identikit společně s popisem skutků zveřejněn ve sdělovacích prostředcích. Na základě toho obdržela policie oznámení, že ve stánku trafiky u tramvajové zastávky „Libušský potok“ prodává muž, který se nápadně podobá portrétu muže zveřejněného v médiích. Policie na místě zjistila, že muž se skutečně velmi podobá identikitu a s jeho souhlasem odebrala vzorek slin pro analýzu DNA.

4.1.6 Zadržení

Výše uvedená opatření nakonec přinesla dne 18. června 2004 úspěch. Před 2. hodinou v noci v zastávce „Lazarská“ si operativní hlídka tvořená 2 muži a 1 ženou („volavkou“) povšimla muže, který odpovídal popisu na identikitu od poškozených žen. Nastoupil spolu s pracovníky SKPV do tramvaje č. 52 a sedl si 3 místa za policistku v civilu, nastoupil zadními dveřmi tak, aby si jej nevšimla. Druhý člen hlídky seděl 2 místa za podezřelým na

¹¹³ O této skutečnosti jsem se nedozvěděl z vyšetřovacího spisu, ale později při studiu další literatury k diplomové práci. V plánu vyšetřování tohoto případu byl uveden psychologický profil pachatele s termínem 7. 6. 2004, ale nebylo již zaznamenáno, zda-li byl posudek vyhotoven a ani jsem jej ve spise nenašel.

¹¹⁴ Gillernová, I., Boukalová, H., a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006, s. 114.

druhé straně tramvaje a všiml si, že muž celou dobu pozoroval pracovníci SKPV. Policistka předstírala opilost a bezstarostnost.

Při vystupování policistky na stanici „Modřanská škola“ muž vystoupil ihned za ní vedlejšími dveřmi. Ostatní 2 členové hlídky také vystoupili, ale vydali se podle dohody na opačnou stranu. Muž policistku sledoval, proto je zbylí 2 členové hlídky skrytě následovali. Když prošli podchodem, muž z neznámých důvodů zabočil na opačnou stranu než policistka. Vzhledem k podezřelým okolnostem se další policisté, kteří byli schováni v okolí podchodu, rozhodli zjistit jeho totožnost. Jelikož kladl odpor, použili hmaty a chvaty a služební pouta. Zadržení proběhlo v 2,25 hodin.

4.1.7 Postup po zadržení

Při prohlídce byl nalezen rumunský pas na jméno Lucian Marius D., narozen 10. 7. 1974. Po převozu na policejní stanici bylo zjištěno, že po něm bylo vyhlášeno celostátní pátrání pro podezření ze spáchání trestného činu loupeže ze dne 14. 4. 2004.

Zadrženému byly sejmuty otisky prstů a proveden bukalní stěr za účelem analýzy DNA. Sejmuté otisky byly vyhodnoceny v programu AFIS 2000 a bylo zjištěno, že jsou shodné s otisky dalších 2 osob z databáze, a to Marius Lucian U. a Ion T. Dalším šetřením bylo zjištěno, že zadrženému bylo v roce 2000 uloženo správní vyhoštění na 3 roky pod příjmením U. a v květnu roku 2001 byl deportován zpět do Rumunska. Zde se oženil, přijal příjmení své manželky D. a v roce 2002 se i přes zákaz pobytu vrátil do České republiky.

Po zadržení byl vyslechnut ke své přítomnosti ve čtvrti Modřany a také k mobilnímu telefonu, který prodal v den loupežného přepadení (14. dubna) v bazaru. Výňatek z protokolu o výslechu podezřelého:

otázka: Byl jste někdy v minulosti ve čtvrti Modřany?

odpověď: Ano, byl. Zhruba před měsícem a půl, když jsem byl v ČR, tam jsem byl opilý a jel jsem tramvaj a usnul jsem v ní, a někde jsem vystoupil, na konečné, a tam mne kontrolovala policie v civilu – kriminální policie.

otázka: Pamatujete si, kde jste byl 14. 4. 2004?

odpověď: Ne, nepamatuji si to přesně. Předpokládám, že v té době jsem byl v Brně, pracoval jsem tam na černo. Nemám nikoho, kdo by mne to mohl potvrdit.

Měl jsem notes, ale ten jsem nechal doma v Rumunsku, a to v bytě u matky.

otázka: Po celou dobu pobytu v ČR máte u sebe svůj pas?

odpověď: Ano, bez pasu nikam nechodím.

otázka: Kde jste koupil mobilní telefon Nokii 3310, který jste prodal 14. 4. 2004 v Mobil. bazaru v ul. Francouzská, Praha 2?

odpověď: Tento telefon, Nokii 3310, šedé barvy, jsem opravdu koupil asi před osmi měsíci v Rumunsku v Resiti na trhu za částku 1.000.000,- Leim, což je na české peníze asi 700,- až 800,- Kč. Prodal jsem jej, neměl jsem už žádné peníze na jídlo. Nepamatuji si adresu bazaru, ale bylo to někde v centru Prahy.

V 18,30 hodin 18. 6. mu bylo doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání pro trestný čin loupeže ze dne 14. 4. 2004. Když měl být poté vyslechnut jako obviněný za přítomnosti ustanoveného obhájce, odmítl vypovídat. Dne 20. 6. ho Městský soud v Praze vzal do vazby.

Dne 23. června 2004 byl vyhotoven znalecký posudek z oboru biologie z případu L. Z. a také odborné vyjádření k případu M. H. V obou případech se DNA ze zajištěných biologických stop shodovala s DNA z kontrolního vzorku odebraného D. při zadržení. Stejný výsledek potom přineslo i odborné vyjádření k případu M. T. z 1. 7. 2004. Také odborné vyjádření z oboru genetické expertízy k případu E. C. bylo vyhotoveno 1. 7. 2004. Z ostříhaných nehtů poškozené bylo zjištěno, že se na nich vyskytuje smíšený profil DNA, který obsahuje jednak alely shodné s kontrolním vzorkem E. C. a alely další dosud neztotožněné osoby mužského pohlaví. Tento smíšený profil byl porovnán s ND DNA, kde již byl zanesen profil D., ale žádná shoda nalezena nebyla.

Zpráva o dopadení násilníka, který přepadával ženy především na území Prahy 4, byla zveřejněna ve sdělovacích prostředcích 29. června 2004. Jelikož byl u zprávy uveřejněn i portrét pachatele, ozvala se policii E. C., jejíž věc byla mezitím odložena, neboť se nepodařilo zjistit skutečnosti umožňující vést trestní stíhání vůči konkrétní osobě, že portrét zveřejněný v novinách se nápadně podobá muži, který ji přepadl. Jelikož policie stále neměla jiné důkazy, které by umožňovaly obvinít D. z jejího loupežného přepadení a pokusu znásilnění, byla provedena 8. září 2004 jako neodkladný a neopakovatelný úkon rekognice. Rekognice byla prováděna přes jednocestné zrcadlo, kde byl E. C. ukázán obviněný mezi

dalšími 4 osobami podobného věku a vzhledu. Poškozená označila jako muže, který ji 2. 6. přepadl, obviněného, a to podle vzhledu i podle hlasu. Později bylo ještě jako důkaz proti obviněnému zjištěno, že odcizený mobilní telefon E. C. prodal v den přepadení v jedné zastavárně v Praze.

Dne 1. 9. 2004 byla jako svědek vyslechnuta M. T., která při této výpovědi změnila svou původní výpověď ze dne 5. 6. A to v tom rozsahu, že pachatel jí nenabízel možnost vydělat si peníze, ale ona neměla tu noc kde přespat a pachatel jí nabídl, že může přespat u něho. Ona váhala, ale protože byla zima a začínalo pršet, tak souhlasila. Odešli spolu směrem k tramvajové zastávce „Hlavní nádraží“ a dále pak do ulice Husitská až do domu č. 13, kde tvrdil, že bydlí. Pak vešli do domu, ale místo, aby šli do bytu, přelézal pachatel mřížku do sklepa a chtěl, aby poškozená šla za ním. Toto se jí zdálo divné, a tak chtěla odejít, ale pachatel ji chytil a pak násilnil způsobem, jak je uvedeno výše.

Změnu své výpovědi zdůvodnila takto: Na policii jsem uvedla, že ke znásilnění došlo v parku před halou Hlavního nádraží. Vzhledem k tomu, že to byla chvilka poté, co jsem byla výše uvedeným způsobem znásilněna, tak jsem z celé události byla v šoku a otřesena. Cítila jsem se velice špatně. Rovněž jsem nechtěla vypadat hloupě, že jsem šla s cizím mužem, kterého jsem před tím neznala, na jeho pozvání, do nějakého jeho bytu a on mě pak znásilnil. Policisté mně naznačovali, že si za to znásilnění stejně mohu sama, když jsem se v nočních hodinách sama zdržovala na místech, kde se schází ta nejhorší spodina. Z uvedených důvodů jsem tedy takto zkratkovitě zareagovala a policistům jsem tedy nesprávně označila místo mého znásilnění. V jiných ohledech jsem neuváděla žádné nepravdivé údaje o mém znásilnění. Jak jsem již řekla, byla jsem velice rozrušena a v šoku. Tímto svou výpověď uvádím na pravou míru a za své jednání se omlouvám.

Policisté následně s poškozenou odjeli podle jejích pokynů do Husitské ulice, kde došlo k ustanovení místa činu a jeho následnému ohledání. Vzhledem k velkému časovému odstupu od spáchání skutku se nepodařilo při ohledání zajistit žádné použitelné stopy.

Od zadržení byl D. postupně obviňován z dalších spáchaných skutků trestných činů loupeže, znásilnění, neoprávněného držení platební karty. Kromě těchto skutků se několikrát vloupal do rodinných domků na území Prahy, což mu bylo dokázáno na základě otisků prstů a analýzy DNA z nedopalků cigaret nalezených na místě činu, proto byl dále obviněn z trestného činu krádeže, porušování domovní svobody a poškozování cizí věci. A vzhledem

k tomu, že měl do 2. 5. 2004 uloženo správní vyhoštění, a přesto se na území ČR vrátil, byl obviněn z trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí.

4.1.8 Doznání

Obviněný D. při výsleších k výše uvedeným obviněním odmítal vypovídat a uvedenou trestnou činnost popíral. Vypovídat začal až při výslechu dne 14. 10. 2004. K většině trestných činů, které mu byly kladeny za vinu, se doznal. K přepadením M.H a L.Z. uvedl: Oběti jsem si vytypoval v zastávce tramvaje „Lazarská“, v nočních hodinách. Nasedl jsem s nimi do tramvaje, a pak jsem s nimi také vystoupil, sledoval jsem je. Když jsme se dostali do místa, kde nikdo nebyl, tak jsem oběť zezadu najednou udeřil do tváře. Pak jsem je udeřil ještě několikrát, dokud ty ženy nespady na zem. Když spadly na zem, tak jsem jim vzal jejich věci a ještě jsem je pak i znásilnil. Nedělalo mně dobře, když jsem je tloukl, neměl jsem u toho žádné zvláštní pocity. Ženy jsem znásilňoval, když byly v pozici na zádech a já jsem si na ně nalehl. Souložil jsem je tedy zepředu, celé to trvalo asi tak 3-4 minuty, a když jsem vyvrcholil, tak jsem soulože zanechal. Sebral jsem těm ženám jejich věci a z místa jsem odešel. Věci jsem pak prodal v různých zastavárnách v centru Prahy, kde jsem se prokazoval svým cestovním pasem... V Praze jsem prodával květiny, vydělával jsem si tím peníze, denně jsem si mohl vydělat 30-50,- Euro. Sám tedy nevím, proč jsem po Praze přepadal a znásilňoval ženy. Mohl jsem si u Vltavy koupit klidně za 1.000,- Kč prostitutku.

Naopak popíral znásilnění M. T.: Mohu uvést, že jsem se uvedeného jednání nedopustil. Na Hlavním nádraží jsem nikdy neoslovil žádnou dívku ani ženu a rovněž jsem na Hlavním nádraží, v jeho okolí, ani v domě v Praze 3, ul. Husitské 13, žádnou dívku ani ženu neznásilnil. Nedokáži vysvětlit, jak je možné, že bylo při vyšetření poškozené M. T. nalezeno moje sperma v její pochvě. Více k tomu nemám, co bych dodal a uvedl.

Ke svému zadržení pak uvedl: Dne 18. 6. 2004 jsem byl zadržen pracovníky Policie ČR. Před tím jsem nastoupil do noční tramvaje ve stanici „Lazarská“, kam jsem došel z centra Prahy, kde jsem se pohyboval. Na Hlavním nádraží jsem ten den ani předchozí nebyl. Do noční tramvaje jsem pak nastoupil, abych si našel nějakou další oběť, kterou bych pak přepadl, neboť jsem neměl žádné peníze. Po nastoupení do tramvaje jsem si vyhlédl jednu blondýnu, kterou jsem během cesty sledoval. Líbila se mně. Tato blondýna pak vystoupila na jedné zastávce v Modřanech a já jsem vystoupil za ní. Nevím, jak se tato zastávka jmenovala, ale znal jsem to tam, neboť jsem v předchozí době v blízkosti této zastávky provedl jedno znásilnění a jedno přepadení. Já jsem tedy po vystoupení šel za tou mladou ženou, ale za

sebou jsem uslyšel nějaké dva mužské hlasy. Rovněž jsem si všiml, že do blízkosti zastávky přijela dvě auta, jedno bylo myslím bílé a druhé myslím zelené. Začal jsem cítit, že něco není v pořádku. Rovněž jsem si pak v tom podchodu, když jsem šel za tou blondýnou uvědomil, že asi také bude policistka. Mám na policisty čuch. Když jsme vyšli z podchodu, tak ta blondýna zahrula vlevo, a protože jsem cítil, že není něco v pořádku, tak jsem zahrnul vpravo a asi po dvaceti až třiceti metrech mě zadrželi policisté. Byli tam tři policisté a jeden z nich mně přiložil pouta. Ta policistka se mě ani nedotkla. V novinách to pak ale psali jinak, to si museli novináři vymyslet, protože se to tak vůbec neodehrálo.

V prosinci byl obviněn z dalšího skutku, jehož spáchání ale odmítal, a dále již odmítl v přípravném řízení vypovídat, pouze setrval na své výpovědi ze 14. října.

V říjnu vyšetřovatelé prováděli vytěžování kriminalistických evidencí za účelem zjištění, zda po zadržení obviněného dochází v teritoriu Prahy 4 k nápadu případů, jež by vykazovaly shodné znaky s případy obviněného. Bylo zjištěno, že od zadržení nebyl spáchán případ, jež by vykazoval shodné znaky s případy obviněného.

4.1.9 Znalecké posudky

Na závěr přípravného řízení byly vyhotoveny znalecké posudky z oboru zdravotnictví, jednak na vyšetření duševního stavu obviněného a jednak na vyšetření duševního stavu obětí a na určení způsobených zranění obětí. K vyšetření duševního stavu obviněného byli přibráni 2 znalci z oboru zdravotnictví, jeden z odvětví psychiatrie a sexuologie a druhý z odvětví klinické psychologie. Znalci měli zodpovědět následující otázky:

psychiatr:

1. Zda obviněný v době spáchání TČ trpěl duševní chorobou či poruchou, případně jakou?
2. Zda v důsledku případné duševní choroby či poruchy byly sníženy jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti ve vztahu ke spáchanému TČ a do jaké míry byly tyto schopnosti sníženy?
3. Jaká je závislost obviněného na alkoholu a zda v důsledku alkoholické závislosti byly u něj sníženy ovládací a rozpoznávací schopnosti ve vztahu ke spáchanému TČ?

4. Jaká je závislost obviněného na návykových omamných a psychotropních látkách a zda v důsledku závislosti byly u něj sníženy ovládací a rozpoznávací schopnosti ve vztahu ke spáchanému TČ ?
5. Zda byla u obviněného zjištěna sexuální úchylna, v kladném případě, o jakou sexuální úchylnu se jedná a jaký měla vliv na jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti, proveďte u obviněného Phalopletismographické (PPG) vyšetření?
6. Jaký je současný zdravotní stav obviněného a zda je schopen plnohodnotné účasti na trestním řízení?
7. Vznikla u obviněného nutnost nařízení ochranné léčby, ať již formou ústavní či ambulantní?
8. Další skutečnosti dle volného uvážení znalce, které by mohly přispět k objektivnímu posouzení věci a trestní odpovědnosti obviněného.

psycholog:

1. Jaká je struktura osobnosti obviněného, zejména jeho mentální produktivita včetně IQ a EQ, hierarchie životních hodnot, morálně hodnotící přístupy a sebehodnocení, úroveň, druh a kvalita sociálních vztahů?
2. Jaká je pravděpodobná motivace jednání obviněného?
3. Zda se jedná o osobu primárně agresivní a do jaké míry se na agresivitě podílí případný alkoholismus?
4. Jaká je úroveň schopností obviněného prožité události vnímat, zapamatovat si je, hodnotit a reprodukovat?
5. Jaké jsou předpoklady resocializace obviněného a za jakých podmínek?

Další skutečnosti dle volného uvážení znalce, které by mohly přispět k objektivnímu posouzení věci a trestní odpovědnosti obviněného.

V závěru znaleckého posudku psychiatr uvedl, že obviněný netrpěl žádnou duševní chorobou, byla u něho zjištěna dissociální porucha osobnosti. Obviněný netrpí poruchou sexuální preference v objektu ani v aktivitě. Ovládací a rozpoznávací schopnosti obviněného byly plně zachovány. Nebyla zjištěna žádná závislost. V závěru posouzení psychologa se v posudku uvádí, že intelektové schopnosti jsou aktuálně v hraničním pásmu mezi podprůměrem a defektem, blíže k jeho horní hranici IQ = 79. Schopnost sociálního kontaktu poruchová ve složce afektivní. Pokud obviněný užívá agrese, má jeho agresivní chování povahu instrumentální, patrná tendence k ovládnutí okolí. Psychosexuálně je nezralý, zvýšená

je jeho sexuální apetence, je hrubě poruchový ve vztazích k ženám. Osobnost posuzovaného je dissociální, simplexně strukturována, emocionálně plochá, labilní, s rysy agresivity, egocentričnosti, impulsivity a nezdrženlivosti. Šlo o činy připravované, obviněný pravděpodobně vycházel s představou, eventuálně plánem zaútočit, na vhodném místě si vytypoval budoucí oběť, sledoval ji do té doby, než se dostala na opuštěné místo a posléze napadl. Motivační struktura jeho kriminálně agresivního jednání velmi pravděpodobně dominovala potřeba získat majetkový prospěch spolu s motivem snížit sexuální vzrušení, které se u něho v průběhu doby nashromáždilo. Výběr oběti jeho kriminálně agresivního jednání mohl být ovlivněn jednak sexuální potřebou a jednak nejistotou a slabou důvěrou. Obviněného lze považovat za primárně agresivního jedince. Vzhledem k osobnosti a jejímu dosavadnímu vývoji lze považovat prognózu resocializace posuzovaného za prakticky vyloučenou. Pravděpodobnost, že posuzovaný bude i nadále páchat trestnou činnost, je vysoká.

Vyšetřován znalci byl celkem třikrát. Při posledním vyšetření přiznal, že policistům „neřekl vše“. Postupně se stal sdílnějším a přiznal, že celkem napadl a oloupil 9 žen, z toho „jen“ 3 znásilnil – dvě v Modřanech a jednu u Hlavního nádraží.¹¹⁵ Za atraktivní považuje ženy s modrýma očima, korpulentní („při těle“), s velkými prsy („bomby“), nohy – „čím kulatější, tím lepší.“ Když se mu žena líbila již v tramvaji, představoval si, jak to bude probíhat, byl sexuálně vzrušen. Tvrdil, že znehybnění ženy nehrálo žádnou roli, stejně tak mlácení či krev – „nic mu to neřikalo, dělal to, protože byl blbý“. Dále znalci spontánně uvedl, že si je vědom skutečnosti, že v Rumunsku by za stíhané trestné činy byl odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody v trvání 25 až 30 let.

K jeho osobě bylo zjištěno, že se narodil jako nemanželské dítě cikánské svobodné metaře, o otci je pouze známo, že byl „napůl Rumun, napůl Srb“. Vychováván byl ale prarodiči, kteří jeho výchovu nezvládali. Opakoval první třídu a poté, co utrpěl úraz dolní končetiny, se kterým se dlouho léčil, přestal do školy docházet, a to až do 17 let, kdy byl chycen při kapesní krádeži a byl umístěn do zvláštní školy pro převychování mládeže, kde dokončil během 2 let základní školní docházku a vyučil se zedníkem. V Rumunsku byl třikrát trestán: v roce 1992 byl odsouzen na 3 roky za loupež, v roce 1995 na 6 měsíců za krádež a v roce 1996 na 2 a půl roku za loupež.

¹¹⁵ Takovéto přiznání však není možné podle judikatury při soudním řízení použít jako důkaz, protože při znaleckém vyšetření není obviněný poučený podle trestního řádu. Tato otázka je řešena v rozhodnutí č. 49/1968 Sb. rozh. tr.

Ze znaleckých posudků na vyšetření duševního stavu obětí vyplývá, že u většiny obětí se následně rozvinula posttraumatická stresová porucha, že prožité události zanechaly následky na psychice poškozených a budou mít vliv na jejich budoucí vývoj. Zda tyto následky budou trvalé anebo dočasné, nebyl znalec pro krátký časový úsek mezi útoky a vyšetřeními schopen určit. Konkrétně u M. H. se rozvinula posttraumatická stresová porucha jednak v souvislosti se somatickou bolestí a jednak v souvislosti se získanými informacemi, že se stala obětí hrubé agrese a sexuálního násilí. U L. Z. se vyvinula posttraumatická stresová porucha projevující se depresivním laděním, plačtivostí, děsivými sny, neodbytným vybavováním a znovuprožíváním celé situace, přecitlivělostí spolu s podrážděností, strachem ze samoty, a to i doma, a silně nepříjemnými pocity při pohledech cizích osob. Posttraumatická stresová porucha se postupně rozvinula i u E. C., která se projevovala depresivním laděním, plačtivostí, neodbytným vybavováním si prožitého traumatu, poruchami spánku a děsivými sny s obsahem agrese a násilí, vyhýbáním se místu činu a neschopností mít sexuální styk se svým přítelem. M. T. nespolupracovala se znalcem, z emočního doprovodu a kusých odpovědí znalec usuzoval, že trestný čin byl pro poškozenou stresujícím a frustrujícím zážitkem, který měl u poškozené negativní psychickou odezvu. Zda se však jednalo o akutní stresovou reakci či posttraumatickou stresovou poruchu, nebylo možné pro malou spolupráci poškozené jednoznačně posoudit.

4.1.10 Rozsudek

Obrázek 8 - obžalovaný D. u soudu
zdroj: Trestní spis: ČTS: PSP – 116/OOK3 – 2004 (výstřižek z novin Metro)

Soud při projednávání obžaloby uznal Mariuse Luciana D. vinným z pokračujícího trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 TZ s 8 útoky, jeden útok byl kvalifikován i podle odst. 2 písm. b); z pokračujícího trestného činu znásilnění podle § 241 odst. 1 TZ dílem dokonaným (3 útoky) a dílem nedokonaným ve stádiu pokusu dle § 8 odst. 1 TZ, jeden útok byl kvalifikován i podle odst. 2, 3 písm. a); z pokračujícího trestného činu neoprávněného držení platební karty podle § 249b TZ s 5 útoky; z pokračujících trestných činů krádeže podle § 247 odst. 1, písm. b), odst. 2 TZ, porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, odst. 2 TZ a poškozování cizí věci podle § 257 odst. 1 TZ, všechny s 5 útoky;

a z trestného činu maření úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1, písm. b) TZ. Byl mu uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání 12 let a trest vyhoštění na dobu neurčitou.

4.2 Znásilnění

4.2.1 Sexuální závislost

Část pachatelů znásilnění je, jak uvádí odborná literatura, tzv. habituálními či přednostními pachateli, protože znásilnění je pro ně jedinečnou nebo nejspokojivější sexuální zkušeností i v případech, kdy jsou dostupné jiné formy sexuálního vybití. Tyto osoby pokračují ve znásilňování žen, dokud nejsou chyceny a odsouzeny, a pravděpodobnost recidivy je u nich i po výkonu trestu vysoká. K vysvětlení těchto případů se používá koncept sexuální závislosti, který osvětluje tendenci ke stupňování těchto forem chování, abstinenční příznaky jako známky závislosti, vzrůstající význam daného chování (znásilnění) v organizaci života a v hodnotovém systému jedince a jeho destruktivní vliv na další vývoj ega a identity. Jedná se o jedince s poruchou sexuální preference v aktivitě, tedy parafilní jedince, které je třeba léčit.

Kazuistika: Jedná se o kazuistiku z Maďarska. Pachatel strávil více než 25 let ve vězení za několik znásilnění žen. Než byl poprvé chycen na začátku šedesátých let, byl hledán víc než rok, kdy nespočet mladých žen oznámilo znásilnění obdobným, charakteristickým způsobem. Muž se vydával za fotografa, obracel se na ženy na ulicích, obdivoval jejich krásu, žádal je o svolení ke zhotovení portrétu, který bude otištěn na prvních stránkách časopisů či zaslán do soutěží. Za tímto účel i padělal dokumenty, které prokazovaly, že je fotoreportérem populárních časopisů. Po navázání kontaktu se ženami je odvážel na opuštěná místa, hlavně do veřejných parků, lesů, na vyhlídková místa, údajně aby měl vhodné prostředí ke zhotovení snímků, vybízel je ke stále odvážnějším pózám, ke svlékání, nakonec je znásilnil a opustil.

Byl dopaden, neboť některá místa užíval opakovaně a tato byla po týdny permanentně sledována policií. Po výkonu prvního trestu, který trval více než 5 let, zrecidivoval v průběhu 2 měsíců, opět spáchal několik znásilnění stejným způsobem. Pro policii tentokrát nebyl problém jej dopadnout a následoval trest v délce 8 let. Po propuštění se celá situace opět opakovala a teprve poté bylo přistoupeno k jeho sexuologické léčbě.

Byl usvědčen z více než padesáti případů znásilnění, avšak v průběhu terapie se přiznal ke spáchání několika set znásilnění po dobu své dlouholeté deviantní „kariéry“, neboť

jako obvykle většinu znásilnění oběti na policii neoznámily. Několik žen podle něho odhalilo jeho sexuální záměry poměrně brzy, shledalo ho sympatickým a v průběhu fotografování si přálo s ním mít pohlavní styk. V těchto případech ztratil zájem, často pocítil zlost a opouštěl situaci bez pohlavního styku.

Prvky závislosti v případě: Dokonce po mnoha „úspěšných“ znásilněních pachatel cítil silné výčitky svědomí a vinu, chtěl se změnit, ale nebyl toho schopen. V průběhu prvního období znásilňoval ženy jednou či dvakrát na jaře či v létě a často trpělivě několik měsíců čekal, až našel vhodné ženy, pečlivě hledal klidná místa a „pracoval“ jen za vhodných klimatických podmínek. Později se stal zaujatějším svým scénářem a chodil, jak říkal, na „lov“ každý týden či každý vhodný den. Všechn svůj volný čas trávil přípravami a představami svého deviantního chování. Pomalu přijal svoje sexuální nutkání, stal se jím posedlý, měl méně výčitek svědomí, větší strach z dopadení a uvěznění, později byl riskováním příjemně vzrušen.

Jeho terapie ovšem nebyla úspěšná, i když jej od další recidivy zdržela půl roku.¹¹⁶

4.2.2 Znásilnění ženami

Ženy se mohou znásilnění dopustit jako pachatelky buď přímo násilným vykonáním soulože, nebo jiného obdobného pohlavního styku anebo použitím násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí k umožnění vykonat toto někomu jinému.

Kazuistika č. 1: Sedmatřicetiletý muž byl přepaden dvěma ženami s pistolí. Přinutily ho, aby s nimi šel do opuštěné budovy, kde ho svlékly, svázaly a donutily k orálnímu sexu a k souloži. Potom ho mučily na genitáliích a v rektální oblasti, dokud bolesti neodmlel.¹¹⁷

Kazuistika č. 2: Sedmadvacetiletý řidič nákladáku se v baru seznámil s ženou a odešel s ní do motelu, kde usnul. Když se probudil, byl přivázan k posteli, měl roubík v ústech a zavázané oči. V příštích čtyřadvaceti hodinách byl přinucen souložit se čtyřmi ženami, které mu držely nůž u varlat a vyhrožovaly mu pokaždé kastrací, když polevil v tempu.¹¹⁸

Kazuistika č. 3: V roce 1975 uzavřel obžalovaný J. P. manželství se spoluobžalovanou L. P. U obžalované šlo o druhé manželství. Z prvního manželství měla do své výchovy

¹¹⁶ Buda, B. Znásilnění jako sexuální závislost – kasuistická studie a její teoretická východiska. In: Dunovský, J., Trojan, O., Weiss, P. Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Praha: JAN, 1997, s. 162-165.

¹¹⁷ Benedict, H. To není vaše vina! Praha: One Woman Press, 2003, s. 247.

¹¹⁸ Tamtéž.

svěřenou dceru L. G. V roce 1982 udržoval obžalovaný poměr s cizí ženou a tuto skutečnost se jeho manželka dozvěděla. Naléhala na něho, aby známosti zanechal. Obžalovaný s tím souhlasil za podmínky, že mu umožní, aby se pohlavně stýkal s dcerou obžalované L., která s nimi žila ve společné domácnosti. Po počátečním nesouhlasu se nakonec tomuto návrhu podvolila z obavy, že by jinak manžel rodinu opustil. V přesně nezjištěný den v květnu 1982, tedy v době, kdy L. G. ještě nebylo 15 let, po předchozí společné dohodě vylákala obžalovaná dceru do ložnice pod záminkou, že jí obžalovaný chce něco říci. V ložnici se poškozená dozvěděla skutečný důvod své přítomnosti a navržený pohlavní styk odmítla. Obžalovaný ji proto povalil na postel a její odpor pomáhala překonat i obžalovaná tím, že ji držela za ruce, resp. roztahovala dceři nohy, aby obžalovaný mohl souložit. Ten pohlavní styk také uskutečnil. Tato situace se pak vícekrát opakovala. Obžalovaní vždy násilím přiměli poškozenou k souloži, která se bránila, házela sebou a plakala. Ze strachu před obžalovanými však nikomu nic neřekla. Teprve v červnu 1983 na dotaz své babičky, proč je stále bita, se jí s celou věcí svěřila. Ze znaleckého posudku z oboru soudní psychiatrie a sexuologie vyplývá, že u obžalovaných nebyly zjištěny příznaky žádné duševní poruchy. Rovněž nebyla zjištěna sexuální deviace chorobného rázu. U obžalované L. P. byla zjištěna defektuozita osobnosti a intelektu takového charakteru a intenzity, že její schopnost rozpoznávací byla lehce snížena a také u schopnosti ovládací konstatovali znalci lehké, až středně těžké snížení této schopnosti. Za své jednání proto byli oba obžalovaní trestně odpovědní a uznáni vinnými spolupachatelstvím pokračujícího trestného činu znásilnění podle § 9 odst. 2, § 241 odst. 1, 2 písm. b) TZ.¹¹⁹

4.2.3 Osvobozující znalecký posudek

Vývoj znaleckého zkoumání se neustále zdokonaluje i v případě analýzy DNA. Nové technologie dosahují lepších a přesnějších výsledků než tradiční postupy. Příkladem je laserová mikrodisekce, která v následujícím případě umožnila zbavit obvinění nevinného člověka. Tato metoda umožňuje, aby byly pod mikroskopem ve zkoumaném materiálu vyhledány jednotlivé buňky (např. spermie) a ty pak byly laserem ze vzorku vyříznuty a „vystřeleny“ do předem připravené mikrozkušavky. Získaný materiál je pak podroben klasické analýze DNA. Tento postup je využitelný především u smíšených biologických stop, neboť tak lze tuto stopu „očistit“.

¹¹⁹ Rozhodnutí Rt 1 T 12/83 (28/1984 Sb. rozh. tr.).

Kazuistika: Dne 27. 8. 2005 v nočních hodinách neznámý pachatel zezadu přiskočil k poškozené A. D., tuto chytil pod krkem a násilím, proti její vůli ji beze slov zatáhnul do kukuřičného pole u cesty a po příkazu, aby se sklonila, na ní vykonal soulož. Poté z místa utekl. Poškozená nedokázala pachatele blíže popsat. Jedinou použitelnou stopou, kterou se podařilo zajistit, bylo spodní prádlo, které měla poškozená v době spáchání trestného činu.

V lednu 2006 byl za možného pachatele tohoto TČ označen R. D., kterému byl proveden bukální stěr a spolu se zajištěnými kalhotkami odeslán ke znaleckému zkoumání. Byla provedena analýza klasickým postupem, ale z výsledků nebylo možné stanovit DNA profil pachatele. Při zkoumání byly nalezeny více než 4 alely, což ukazovalo na skutečnost, že stopa pochází od více než 2 osob. Navíc byly zjištěny některé rozpory se získaným DNA profilem z kontrolního vzorku od podezřelého R. D.

Na základě dohody s vyšetřovatele provedli znalci laserovou mikrodisekci, při které bylo ze vzorku laserem vyříznuto 100 spermií a 100 epiteliálních buněk. Analýza těchto vzorků ukázala, že v případě epiteliálních buněk se jedná o jedinou osobu ženského pohlaví. V případě spermií se jednala o smíšenou biologickou stopu pocházející minimálně ode 2 jedinců. Dalo se však jednoznačně konstatovat, že R. D. mezi původce spermatické stopy nepatří. Poté byl konán doplňující výslech, při kterém poškozená pozměnila původní výpověď a uvedla, že toho dne se vracela z oslavy, na které měla mít intimní styk, jméno partnera uvést nechtěla.¹²⁰

4.2.4 Alternativní využití poznatků profilování

Kazuistika: V regionu východních Čech bylo od roku 1994 do roku 2005 oznámeno 9 znásilnění, která vykazovala nápadné shody ve způsobu provedení. Ve všech vyšetřovaných případech se zatím neznámý pachatel pohyboval v nočních a brzkých ranních hodinách na motocyklu po vedlejších komunikacích. Když projel kolem osamělé ženy, vrátil se k ní během několika minut. Dotázal se na cestu či na čerpací stanici a pak agresivně zaútočil. Odvlekl svůj motocykl i ženu mimo cestu a znásilnil ji. Po krátké souloži oběti vyhrožoval a zastrašoval ji pro případ, že čin oznámí. Shodné DNA se podařilo zajistit u tří posledních skutků z roku 1998, 1999 a 2005. Počátkem roku 2006 byl více méně shodou příznivých

¹²⁰ Fišer, J., Kolaříková, H., Myšínský, J., Radina, M. Laserová mikrodisekce – její role při znaleckém zkoumání biologických stop zajištěných v souvislosti s případem znásilnění. In: Straus, J. a kol. Pokroky v kriminalistice. Praha: Vydavatelství PA ČR. 2006, s. 16-24.

okolností vytypován podezřelý. Odebraný bukální stěr potvrdil shodu s nálezy DNA ze tří míst činů. Obviněný trestnou činnost popíral a odmítal vypovídat.

Vyšetřovací verze o jeho pachatelství také v dalších 6 neobjasněných znásilnění byla velmi pravděpodobná, ale důkazně nepodložená. Provedené rekognice výsledky nepřinesly, a to nejen pro velký časový odstup, ale také proto, že pachatel při kontaktu s obětí měl na hlavě helmu a znásilnění byla prováděna za snížené viditelnosti. Proto se vyšetřovatel obrátil na psychologa, který měl využitím profilování potvrdit nebo vyvrátit hypotézu o tom, že všech 9 skutků spáchal tentýž pachatel.

Měly být objasněny následující problémy:

- porovnání vzorce chování a modus operandi u jednotlivých skutků a vyjádření se k jejich podobnosti či shodě;
- zjištění, zda se vzorce chování pachatele a jeho modus operandi v průběhu času nějakým způsobem vyvíjely, případně jakým;
- uvedení, zda lze z forenzněpsychologického hlediska určit, zda se jedná o stejného pachatele u všech skutků znásilnění (případně u jaké části skutků se jedná o stejného pachatele).

Z provedené psychologické analýzy založené na metodice profilování vyplynul závěr o shodném způsobu provedení jednotlivých skutků a tedy i o provedení stejným pachatelem.¹²¹

4.3 Pohlavní zneužívání

Kazuistika č. 1: V bytě žákyně 9. třídy základní devítileté školy se scházela parta 8-10 mladých lidí, kterým až na dva mladistvé bylo méně než 15 let, mezi nimiž opakovaně docházelo k pohlavním stykům při střídání partnerů.¹²²

Kazuistika č. 2: M. H. zval třináctiletou M. Š., čtrnáctiletou O. N. a čtrnáctiletého J. P. do svého bytu, tam je nejprve jen hostil a dával jim drobné částky peněz. Později s nimi začal

¹²¹ Čírtková, L. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. Kriminalistický sborník, 2007, č. 4, s. 39.

¹²² Stanovisko NS ČSSR Tpjf 158/80. Zhodnocení poznatků o soudní praxi při rozhodování o trestných činech proti lidské důstojnosti podle oddílu druhého hlavy osmé zvláštní části trestního zákona (též 17/1982 Sb. rozh. tr.).

hovořit o sexu, osahával je a svlékal. Nakonec si je bral k sobě do postele a nechával si od nich třít pohlavní úd, za což jim dával částky do 10 Kčs. Řada nezletilců jej navštěvovala, když si chtěla vydělat na pamlsky.¹²³

4.4 Falešná obvinění

Kazuistika č. 1: V trestní věci obžalovaného gynekologa, který byl označen jednou pacientkou jako pachatel trestného činu znásilnění, jehož se měl dopustit v průběhu gynekologického vyšetření, byl před soudem na žádost obhájce proveden experiment za účasti soudního znalce. Experiment spočíval v tom, že na vyšetřovací gynekologický stůl byla umístěna nafukovací plastová figurína představující poškozenou a figurant (stejných somatických vlastností jako lékař) měl způsobem popsáním poškozenou předvést, jak ke znásilnění došlo. Experiment byl prováděn podle výpovědi poškozené, přičemž se v průběhu opakování měnily podmínky. Vzhledem k tomu, že způsobem popsáním ve výpovědi poškozené ani způsobem obdobným nebylo možno v žádném případě uskutečnit pohlavní styk, obžalovaný lékař byl zproštěn obžaloby v plném rozsahu.¹²⁴

Kazuistika č. 2: Teprve čtrnáctiletá dívka popsala událost, kdy se na ni na louce vrhl bezdomovec, který prý mluvil polsky. Ještě ten den kriminalisté se školačkou a její babičkou vyrazili na místo. Během několika desítek minut se dozvěděli pravdu. Dívka měla pohlavní styk se svým patnáctiletým přítelem, kdy ovšem došlo k blíže nespecifikovanému problému a pravda o styku musela vyjít najevo. Mladý pár se pak dohodl na verzi o znásilnění.¹²⁵

Kazuistika č. 3: Osmiletá dívka, na svůj věk zanedbaná jak v oblasti sociální, tak citové, měla ve škole problémy s učením, vyprávěla svým kamarádům, že ji „kvůli tatínkovi moc bolí břicho“. Děti to sdělovaly doma i ve škole, až se hlášení objevilo na policii. Doneslo se i k matce dívky. Mezitím matka dítě vodila po různých vyšetřeních lékařských i policejních. Ve výpovědi dítěte, která se zpočátku zdála věrohodná, se objevovalo líčení pokusů o anální styk a masturbace nevlastního otce. Dítě předvádělo kopulační pohyby,

¹²³ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 463.

¹²⁴ Walder, H. Technik und Taktik der Untersuchung in Strafsachen, dargestellt anhand von Beispielen aus der Praxis. Kriminalistik, 1978, č. 7, s. 222 převzato z Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 356.

¹²⁵ Každý čtvrtý případ znásilnění v Ostravě je vymyšlený, dostupné na adrese: <http://www.ct24.cz/regionalni/51178-kazdy-ctvrty-pripad-znasilneni-v-ostrove-je-vymysleny/> (navštíveno 9. 4. 2009).

popisovalo, jak „z pindi vytéká bílá vodička“. Podrobným vyšetřováním a pohovory s lidmi z okolí dítěte bylo zjištěno, že vskutku dochází k sexuálnímu zneužívání dítěte a k ohrožování jeho mravní výchovy. Skutečnost je však jiná, než jak ji líčí dítě, zřejmě silně ovlivněné matkou.

Zjistilo se, že matka vodila dceru ke známým do bytu, kde sama provozovala prostituci. Dívka tak měla možnost sledovat sexuální styky ve všech možných variantách, Důvodem nařčení nevlastního otce jako pachatele byla zřejmě snaha dostat ho z bytu.¹²⁶

4.5 Sekundární viktimizace

Následující dvě kazuistiky jsou čerpány z internetového Fóra pro pomoc obětem znásilnění,¹²⁷ kde oběti si mohou navzájem sdělovat své zážitky a poskytovat si rady. Tyto příspěvky jsou přidávány anonymně. Obě oběti byly pod vlivem alkoholu, respektive marihuany, což svým dílem mohlo přispět k jejich viktimizaci, ale ani v takových případech nesmí docházet k sekundární viktimizaci. Příspěvky byly jazykově zachovány, jak je napsaly pisatelky.

Kazuistika č. 1: Napsala Anna 12. 1. 2008: „... Když se to stalo, byla noc a byla jsem dost opilá a navíc v šoku ještě z jiné věci, kterou nebudu rozepisovat-asi právě proto jsem se nijak zvlášť razantně bohužel nebránila (další věc je, že byli dva), a proto jsem vyvázla bez velké fyzické újmy. Policie samozřejmě řešila tu fyzickou stránku věci. Celou noc jsem byla pod obrovským tlakem od vyšetřovatelů z kriminálky- vždycky když některého vzbudili, přijel a chtěl všechno slyšet znova.. To všechno před ostatními.. Bylo to jako někde před přestupkovou komisí, kdy jsem souzená já.. Otázky, čekání o samotě na chodbě nemocnice, i když mě přivezli sanitkou, potom doktor (muž) a velice nepříjemné vyšetření s necitlivými poznámkami.. Vyslechly mě i dvě kriminalistky, ale zřejmě nějaké drsoňky, které si nepotrpí na soucit.. Nakonec mi bylo řečeno, že jelikož jsem nebyla zraněna a celé to je pochybné, mám obvinění stáhnout. V opačném případě mi prošacují minulost a pošlou na psychiatrické testy, jestli jsem zdravá(!) To se stalo, byla jsem v Bohnicích na testech, po vyhodnocení mi

¹²⁶ Vaníčková, E., Provazník, K., Hajd-Mousová, Z., Spilková, J. Sexuální násilí na dětech. Praha: Portál, 1999, s. 113.

¹²⁷ Adresa: <http://znasilneni.infonia.com/>.

doktoři řekli, že mám dobrý intelekt, že to pošlou policii a víc už nevím. Cítím se jako zločinec kterému se hrabou v minulosti, aby našli nějaký důkaz o tom, že špatná jsem já.“¹²⁸

Kazuistika č. 2: Napsala K. 14. 4. 2008: „... Doma jsem to všechno řekla mámě, ta zavolala policii. Já přijela domu tak v 6 ráno. Policajti mě nejdřív vyslýchali u nás na vyšetřovně, kde jsem jim musela říct všechno, co jsem dělala od pátku odpoledne, i když se tohle stalo v neděli ráno. Pak mě odvezli k nim na ředitelství policie ČR. Tam jsem se převlíkla, dala jim to oblečení, ve kterém se to stalo. Pak mě odvezli do nemocnice na vyšetření. Tam doktor znásilnění potvrdil. Pak mě zase vezli na vyšetřovnu, kde jsem podala výpověď. Domu jsem se dostala až někdy po druhý hodině odpoledne. Za celou dobu výslechu mi nedali ani napít a já tam skoro usínala a klepala se, protože jsem byla v šoku. Jim to bylo jedno. Vyslýchali mě najednou tři detektivové a pořád od mě hučeli, že jestli jsem si to vymyslela, tak to mám říct hned, že jestli jsem to dělala, abych na sebe strhla pozornost buď rodičů, nebo mého ex přítele, se kterým jsem byla v pátek večer venku a řešili jsme náš vztah a jak to bude dál. Já jim ale pořád říkala to, co je pravda, že mě unesli 4 týpci a 2 mě znásilnili. Dneska byli dokonce za mojí nejkamarádkou ve škole, kde si jí vzali stranou a mluvili s ní...A dokonce jí řekli, co se mi stalo...Kámoška je z toho mírně řečeno v přecích. Po tom, co byli za ní, jeli i za mnou domu. Mě o tom, že s ní mluvili nic neřekli, to jsem se dozvěděla pozdějc a od ní. Ty policajti zase pár věcí zpochybňovali a snažili se mě znejistit.“¹²⁹

¹²⁸ Dostupné na adrese: http://znasilneni.infonia.com/?message_zoom=553753 (navštíveno 17. 5. 2009).

¹²⁹ Dostupné na adrese: http://znasilneni.infonia.com/?message_zoom=679257 (navštíveno 17. 5. 2009).

Závěr

Předložená rigorózní práce se zabývá vybranými pasážemi metodiky vyšetřování sexuálních trestných činů, neboť celková problematika této metodiky přesahuje rozsah této práce. Podstatnou částí této práce je zpracování případu ze skutečného vyšetřovacího spisu (kapitola 4.1 – Krysa), na kterém lze pozorovat práci policie při vyšetřování a porovnávat ji s teoretickými poznatky z kapitol předcházejících.

Zvolený případ není typickým, se kterým se policie často setkává, neboť, jak bylo výše vyloženo, většina znásilnění má průběh odlišný od brutálního přepadení a znásilnění cizím mužem na odlehlém místě. I přesto jsem tento případ do práce zařadil, protože průběh vyšetřování i jeho výsledek je zajímavým a policie při něm využila prakticky všechny postupy a metody uvedené v kapitole 2 (jsou zde různé podněty pro zahájení vyšetřování od oznámení obětí po oznámení anonymním telefonním hovorem, ohledání místa činu i těla oběti, lze sledovat jaké vyšetřovací verze policie na počátku vyšetřování stanovila a také byly provedeny výslechy, rekonice, expertizy i použita psychologická podpora – psychologický profil pachatele).

Co z výkladu kapitoly 4.1 nevyplývá je, že jednotlivá přepadení a znásilnění, resp. pokus, byla vyšetřována z počátku jako samostatné případy na úrovni příslušných obvodních ředitelství policie SKPV – oddělení obecné kriminality, Správa hlavního města Prahy do případu vstoupila až v závěru května, kdy bylo pravděpodobné, že tyto skutky má na svědomí jeden a týž pachatel. Některé skutky byly s celým případem spojeny až na základě analýzy DNA.

Pouze ze spisu není možné zjistit úplný postup policie při vyšetřování a důvody, proč byl ten který úkon učiněn anebo naopak nebyl. Vzhledem k tomu, že vyšetřování probíhalo na více útvarech SKPV, a také časovému odstupu více než pěti let nebylo možné dotazovat se pracovníků policie, kteří na vyšetřování případu pracovali, s výjimkou SKPV – oddělení obecné kriminality Správy hlavního města Prahy. Proto jsem nemohl dojít například k závěru, proč bylo v případě M. H. požádáno o prozkoumání zajištěných biologických stop až více než dva měsíce po spáchání skutku. Je zřejmé, že v konečném důsledku to na vyšetření případu

nemělo vliv, ale dle mého názoru v případě existence použitelných biologických stop v takto závažném případě by prozkoumání mělo proběhnout co nejdříve, neboť je možnost, že výsledek se může shodovat s některým záznamem z ND DNA, což by velice urychlilo vyšetřování.

Poté, co policie spustila bezpečnostní akci „Krysa“, se do vyšetřování zapojil velký počet kriminalistů a dalších policistů, kteří prováděli pátrací akce, jak bylo popsáno výše. Ale ani takovéto nasazení nemusí vést ke zdárnému konci a někdy je třeba i náhody či štěstí. Jak mi prozradili pracovníci SKPV, v den dopadení pachatele jela operativní skupina po trase Lazarská – Modřany několikrát a poslední jízda, při které byl chycen, se původně již neměla konat pro nepřízeň počasí. Nakonec se ale pracovníci SKPV rozhodli pro ještě jeden pokus a ten byl úspěšný.

Obecně se dá říci, že vyšetřování trestných činů znásilnění, pohlavního zneužívání a i jiných sexuálních trestných činů patří k těm nejnáročnějším jak z pohledu oběti, tak i orgánů činných v trestním řízení. Pro správný přístup k oběti je zapotřebí, aby ti, kteří přicházejí při vyšetřování do styku s obětí, prošli odbornou přípravou v základních poznacích psychologie a viktimologie. Tyto poznatky jednak zabrání případné sekundární viktimizaci oběti, ale také usnadní navázání kontaktu s obětí, což umožní získat pro vyšetřování podstatné informace.

Bylo ukázáno, že sexuální kriminalita je poměrně rozsáhlým jevem s vysokou mírou latence. Mnoho preventivních opatření vůči těmto trestným činům činit bohužel nelze. Děti před pohlavním zneužíváním může částečně ochránit vhodná sexuální výchova, aby pochopily, co je správné, co špatné a co si k nim nikdo dovolit nesmí.

Správný profesionální přístup k obětem, který bohužel ne vždy je pravidlem, zvětší důvěru obětí k policii a tím i ochotu většího počtu obětí oznamovat trestný čin, který na nich byl spáchán. Důsledkem toho pak bude potrestání více pachatelů a zabránění jim v případném pokračování páchaní trestné činnosti.

Kriminalistika vypracovala metodiku vyšetřování sexuálních trestných činů, která obsahuje obecné postupy nejčastěji využívané při vyšetřování těchto trestných činů. Je však třeba mít na paměti, že každý trestný čin je individuální, a proto je nutné poznatky metodiky aplikovat vždy s ohledy na konkrétní případ.

Nezbývá než si přát, aby se takovýchto trestných činů páchalo co nejméně, a když už k jejich spáchání dojde, aby jejich pachatelé byli rychle dopadeni a potrestáni za své nezákonné chování.

Seznam použité literatury

- Benedict, H. To není vaše vina! Praha: One Woman Press, 2003, do češtiny přeložil Korbělík, M.
- Brichcín S., Spilková J. Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě. Kriminalistika č. 2/2002
- Brzek, A. Sexuologie pro právníky. Praha: Karolinum, 1997
- Čírtková, L. Kriminální psychologie. Praha: EUROUNION, 1998
- Čírtková, L. Oběti znásilnění. Kriminalistika č. 3/2002
- Čírtková, L. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. Kriminalistický sborník, 2007, č. 4
- Čírtková, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. Kriminalistika č. 1/2007
- Dohnalová, Z., Štěpánková, D., Kohout, J. Kdy je účelné použít fyziodetekční vyšetření? Kriminalistický sborník, 2008, č. 5
- Dunovský, J., Trojan, O., Weiss, P. Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Praha: JAN, 1997
- Fenyk, J., Hlaváček, J., Kroulík, P. Některé zvláštní způsoby dokazování. Kriminalistický sborník, 2008, č. 3
- Gillernová, I., Boukalová, H., a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006
- Hříva, J. K některým psychologickým aspektům výpovědi poškozeného. Kriminalistický sborník, 1975
- Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné – Obecná část, Zvláštní část. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2006
- Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007
- Kohout, J. Poznámka experta na fyziodetekční vyšetření. Kriminalistický sborník, 2005, č. 1
- Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: MAXDORF, 2008
- Kristková, V., Langhansová, H., Matiaško, M. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Liga lidských práv, 2007
- Musil, J., a kol. Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Praha: Karolinum, 1992

- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. 2., přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004
- Polišenská, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. Kriminalistika č. 4/2008
- Porada V. a kol., Kriminalistická metodika vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007
- Protivinský, M. Od analýzy případu k profilu pachatele. Kriminalistika č.1/2007
- Straus, J. a kol., Kriminalistická metodika. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006
- Straus, J. a kol. Pokroky v kriminalistice. Praha: Vydavatelství PA ČR. 2006
- Vaníčková, E., Provazník, K., Hajd-Mousová, Z., Spilková, J. Sexuální násilí na dětech. Praha: Portál, 1999
- Weiss, P. a kol. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. Praha: Grada Publishing, 2000

Další informační zdroje

Právní předpisy:

Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku ČR (č. 2/1993 Sb.), ve znění úst. zákona č. 162/1998 Sb.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5, 8 a 11 (č. 209/1992 Sb.).

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění zákona č. 40/2009 Sb.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 52/2009, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 417/2002 Z.z., o používání analýzy deoxyribonukleové kyseliny na identifikáciu osob

Soudní rozhodnutí:

Nález ÚS spis. zn. Pl. ÚS 29/2000, též zveřejněn ve Sbírce zákonů pod č. 236/2001 Sb.

Nález ÚS spis. zn. III. ÚS 655/06.

Nález ÚS spis. zn. I. ÚS 671/05.

Rozhodnutí ESLP S.N. v Sweden, 2002-V Eur. Ct. H. R.

Rozhodnutí ESLP Bocos-Cuesta v. The Netherlands, Eur. Ct. H. R. (2005)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 6 To 12/92 (č. 8/1993 Sb. rozh. tr.).

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové spis. zn. 1 T 12/83 (č. 28/1984 Sb. rozh. tr.).

Rozsudek Městského soudu v Praze spis. zn. 47 T 4/2005.

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR Tpjf 158/80. Zhodnocení poznatků o soudní praxi při rozhodování o trestných činech proti lidské důstojnosti podle oddílu druhé hlavy osmé zvláštní části trestního zákona (též 17/1982 Sb. rozh. tr.).

Internet:

Fórum pro pomoc obětem znásilnění

(<http://znasilneni.infonia.com/>)

Hlaváček, J. Národní databáze DNA opět na pranýři. Copak za tím je?

(<http://www.krimi-servis.cz/?p=317>)

Každý čtvrtý případ znásilnění v Ostravě je vymyšlený. Článek ze serveru ČT24.cz.

(<http://www.ct24.cz/regionalni/51178-kazdy-ctvrty-pripad-znasilneni-v-ostrove-je-vymysleny/>)

Kriminální statistika Policie ČR

(<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>)

Odběry vzorků DNA byly v rozporu se zákonem. Článek z oficiálních stránek Veřejného ochránce práv.

(<http://www.ochrance.cz/dokumenty/dokument.php?doc=1142>)

Policisté loni vyřešili méně kriminálních činů než v roce 2007. Článek ze serveru ČT24.cz.

(<http://www.ct24.cz/domaci/43509-policiste-loni-vyresili-min-kriminalnich-cinu-nez-v-roce-2007/>)

Sněmovní tisk č. 1024/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu, IV. volební období, 2005

(<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=14305>)

Sněmovní tisk č. 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu, V. volební období, 2008

(<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247>)

Sněmovní tisk č. 443/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu, V. volební období, 2008

(<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26143>)

Těsnopisecká zpráva z 3. schůze Senátu Parlamentu České republiky (1. den schůze – 8. ledna 2009), Senát Parlamentu České republiky, 7. volební období, 2009

(<http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/49607/42036>)

Vančo, E. Policie ČR nezneužívá DNA.

(<http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-nezneuziva-dna.aspx>)

Vantuch, P. Národní databáze DNA a odběr biologického materiálu obviněným.

(http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_3732/narodni-databaze-dna-a-odber-biologickeho-materialu-obvinenym.aspx)

Ostatní:

Trestní spis: ČTS: PSP – 116/OOK3 – 2004

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 88/2002 včetně přílohy

The Methodics of Investigation of the Sexual Crime Acts

(chosen issues)

Key words:

rape, sexual abuse, investigation

Summary

This submitted diploma thesis deals with procedures of investigation of crimes rape and sexual abuse, which are two most serious offences within sexual criminal acts. In this work I analyze only some of the most essential moments of investigation, because the theme as a whole exceeds the required extent of the diploma thesis. Most attention is paid to contacts of the prosecuting and adjudicating bodies with the victim and to the acts in which the victim is involved.

The introductory part analyzes basic contemporary and prospective legal regulation of all sexual criminal acts given in the present and new criminal codes. Offences of rape and sexual abuse are explicated in more detail.

Then the work brings a criminalistic characteristics of these offences with basic statistical data. It points out the decreasing detection rate of these crimes over the last few years. Within the criminalistic characteristics, the thesis shows typical ways of committing these crimes, typical offenders, victims and typical traces. It points out that most offenders committing rape and sexual abuse come from the backgrounds close to the victim. When discussing typical traces, special attention is paid attention to the modern analysis of DNA, to taking samples of DNA and also to the National Database of DNA, where DNA profiles of offenders and samples taken at scenes of undetected crimes are deposited.

The second part of the diploma thesis deals with procedures and methods of investigation of rape and sexual abuse. It focuses especially on inducements to begin the investigation, initiatory acts, the investigation versions and acts of subsequent phase of

investigation. The explanation of subsequent phases of investigation is accompanied by explanation of using of psychological support in investigation, namely the use of psychological profiling and the lie detector (polygraph).

The third part of the thesis discusses the approach to the victims of rape and sexual abuse. It analyzes the reasons that lead to secondary victimization and also shows how to prevent victimization. Furthermore, it describes the procedure of questioning the victim, including the questioning victims under 15 years of age. The concluding part of this chapter deals with the issue of false accusations, which uselessly hamper the work of the police.

The last part gives examples from practice, most of the chapter dealing with an analysis of the “Rat” case, which I got acquainted with in investigation files kept with the criminal police. It refers to the case of a young Romanian man who in the 1st half of 2004 brutally attacked single women in Prague, robbed and raped some of them. The analysis shows the work of the police in search for an unknown serial offender.